

Takdim

Her ne kadar siyasete askeri müdahale hâlâ mümkünse de, bu durum eskiye kıyasla daha az kabul edilebilir bir olgudur, hele Türkiye Avrupa Birliği (AB) üyesi olduğu yolunda mücadele verdikçe. Türkiye'de AB üyesi olduğu yolunda yürütülen kampanyaya AKP öncülük etmektedir. Soğuk Savaş sırasında Türkiye'nin aslında iki taraf arasında, özellikle ABD ile, ancak Fuller'ın da vurguladığı gibi, Türkiye'nin şimdi Avrupa, Avrasya ve Orta Doğu ile ilgili menfaatleri vardır. Washington politikacıları, Türkiye'ye fetmede oldukları gibi, artık Türkiye'nin gündemi ABD'nin gündemiyle örtüşmemektedir. Her ne kadar Washington'daki Büyükelçilik Ankara için çok önemli olmaya devam etse de, Soğuk Savaşın sona ermesi, siyasette ve ticaretle Avrupa'nın önemini, artık Türkiye'nin jeopolitik konumunun kaçınılmaz olarak getirdiği değişimler ve fırsatlar Türkiye için çok yönlü bir şekilde politika dikte etmektedir.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra Türkiye, Orta Doğu'ya sırtını dönmüştür, Fuller bu olguyu öfkemalist tarihsel lobotomi'nin¹ bir eseri olarak nitelendirmektedir.

Türk-Arap ilişkilerinde uzun süren bir kesintinin ardından bugün artık Türkiye, bölge ile bağlantılarını yeniden kurmaktadır.

Türkiye, stratejik olarak önemli bir stratejik ilişki geliştirmekle birlikte, bu yönelimini Orta Doğu'da geliştirmekte olduğu bir dizi bağlantı ile de dengelemektedir. Türkiye'nin başlıca dış politikası, en iyi göstergesi, komşusu, önemli bir ticaret ortağı ve Arap olmayan bir ülke olarak randa ilişkisidir. Özellikle 1979'da devrilmesinden sonraki on yılların gergin geçen yıllardan sonra iki ülke makul derecede dostane ilişkiler geliştirmiştir.

Washington'un hoşuna gitmese de, Türkiye ve İran güvenlik konusunda ortak baskılar, ortak fark etmişlerdir. Bu durum, ABD ile Türkiye arasında gözlenen çekişmeler, önemli bir örneklerdir.

ÖYeni Türkiye Cumhuriyeti kendi yolunu ve kendi sesini buldukça, Soğuk Savaşın daha basit hareket tarzlarına geri dönmeyi mümkün kılacaktır. Bundan dolayı, ABD-Türkiye ilişkilerinin kalitesi kaçınılmaz olarak evrilmeye başlayacaktır, aynen Türkiye'nin durumunda olduğu gibi.

Augustus Richard Norton

Boston Üniversitesi Antropoloji ve Uluslararası İlişkiler Profesörü

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin Türkçe Çevirisine Önsöz

Söz konusu başlık benim tarafından değil, ABD'deki yayıncı tarafından seçilmiştir ve korkarım biraz yanlış olabilir, zira kitap gerçekte Türkiye'de bir ÖYeni Cumhuriyet'ten değil, daha çok yeni bir dönemden söz etmektedir. Doğru başlık ÖTürkiye'nin dünyadaki Yeni Yeri olmalıdır, çünkü kitabın odaklandığı nokta budur.

İkincisi, gerek küresel düzeyde gerekse bölgedeki ABD politikaları, oldukça eleştirel baktığımızda, okuyucu fark edecektir. Üzülerek belirtmeliyim ki ABD, Orta Doğu ve Avrasya bölgesinde hegemonik veya tahakkümcü bir rol oynamaya yeltendiği sürece Türk ve Amerikan politikaları, bir ölçüde çelişik olmak durumundadır. Bu tür politikaların devri geçmiştir. Artık Türkiye'nin kendisini çevreleyen bütün bölgelerde ve bütün yönlerde önde gelen bir oyuncu olacak, çok-kutuplu bir dünyaya dönüşümektedir.

¹ **Lobotomy (veya leucotomy)**: Beynin bir kısmını kesip çıkartma; beynin ön tarafına girip çukun sinir hatlarını iptal edilmesi; ciddi bir zihinsel hastalık, tedavisi için beyindeki bazı sinirlerin kesildiği, çoğu kez ciddi bilişsel ve kişisel değişimlere yol açan tıbbi operasyon.

Türk d, politikas,n, takip etti im uzun y,llar boyunca, genel olarak Türkiye'nin hemen hemen her komusu ile ili kileri kötüydü. Asl,nda böyle olmas, gerekmiyordu. Oysa bugün Türkiye oldukça ak,ll, biçimde hemen her komusuyla iyi ili kiler kurmuş durumdadır. te bu iyi komuluk ili kileri, Türkiye'nin bölgedeki güç ve etkisini geçmi on y,llara k,yasla çok daha sağlam hale getirmiştir.

Bu arada okuyucular,mdan bana bir iyilik yapmalar,n, istiyorum: Bir süre için, 1960'darda Türkiye'de istihbarat görevlisi olarak hizmet verdimi veya uzun y,llar CIA'de çalış, t, ,m, unuttun. Zamanla her şey de i ir, benim görüşlerim de de i ti. Lütfen bu kitab, sanki arkas,nda özel bir amaç güdüyormuş gibi okumay,n. Argümanlar, ve analizi maksatlı, de il. Söylediklerimi ciddiye al,n, çünkü demek istedi im sâdece söyledi imdir, ne eksik, ne de fazla.

Kitap herhangi bir ABD politikas,n, veya istihbarat gündemini ileri ta ,mak için tasarlanm, de ildir. Gizli bir kanaldan ABD politikas,na yardım etmek için yaz,yor de ilim. Esasen, ABD politika yap,c,lar,n,n ço u bu kitaptan hoşlanmayacaktır.

Graham E. Fuller/Vancouver, BC/Mart 2008-08-20

Çevirenin Önsözü

Her şeyden önce Fuller, Türkiye'yi ve slam dünyas,n, iyi tanıyan biri. Hayat,n,n bir bölümünde istihbarat görevlisi olarak, bir bölümünde bölgeye ve Türkiye'ye duydu u kişisel ilgi ve yak,nl,k nedeniyle içinde bulundu umuz co rafyay, gezmi , tan,m, , gözlemlemi biri. Türkçe, Arapça, Farsça ve Rusça biliyor. Bölgemizi ço umuzdan daha iyi bildi i, gelişmeleri de gayet yak,ndan takip etti i kesin.

kincisi, akademik kimli i de olan Fuller'ın takdire de er bir analitik yetene e ve sa duyulu bir yakla ,ma sâhip olmas,.

Benim için Fuller'ı önemli k,lan bir üçüncü husus ise, farklı din ve kültürlerin, farklı co rafyalar,n yeti tirdi i insanlar olmam,za kar ,n, sorunlar,n kayna ,na ili kin tespit ve ç,karsamalar,n,n büyük ço unlu unda aram,zda bir frekans uyumu, bir paralellik olmas,.

Kitapta ileri sürülen görüşler elbette ki baz,lar,na ters gelecektir. Görüşlerine kat,lsak da, kat,lmamak da, Fuller'ın de erlendirmesi okunmay,, üzerinde ciddiyetle durup dü ünmeyi hak ediyor.

Mustafa Acar/Ankara 7 Mart 2008

G R

Türkiye Orta Do u'da m,d,r?

Sorunun basit cevap, tabii ki övettir: Jeopolitik ve co rafî yönden Türkiye, orta Do u'nun bir parças,d,r; aynen Avrupa'n,n, Akdeniz'in, Balkanlar,n ve Kafkaslar,n da bir parças, oldu u gibi. Fakat soru, asl,nda co rafyan,n çok ötesine; kimlik, oryantasyon ve derinlerde yatan arzularla ilgili meselelere de uzanmaktadır.

Oysa 1960'dara kadar ABD D, i leri Bakanl, , bürokrasisi, Türkiye'yi Yak,n Do u li kileri Bürosu arac,l, ,yla takip ediyordu. Türkiye, NATO'ya kat,ld,ktan sonra, tek bir kalem darbesiyle, Avrupa li kileri Bürosu'na transfer edildi. Hem Türklerin Bat,l, olmaları arzular,n, ok amaç, hem de bürokratik kolayl,k amacıyla, Türkiye gayet basitçe yeniden s,n,flandır,lm, t, (ö,s,n,f atlat,lm, t,ö demeye cüret etsek mi acaba?)

Türkiye Avrupa'n,n parças, olsa bile, orta Do u'daki co rafî konumu, Türkler bundan hoşlanmasa da, ülkeyi Orta Do u siyasetinin tam göbe ine kaç,n,lmaz ekilde çekmektedir.

On y,llarca y,ld,r ABD'nin sad,k bir müttefiki olarak görülen Türkiye'nin bundan sonra sadakatini rutin bir ekilde sürdürmeyece ine dair aç,k i aretler bulunmaktadır. Elbette, Türkiye'deki bu tutum kaymas,, Washington'a kar , ba ka ülkelerin tutumunda meydana gelen de i ikliklere paralel gitmektedir.

Uluslararası, Stratejik Ara tırma Örgütü'nün (*International Strategic Research Organization: ISRO*) 2004'te yapt, ,, Türklerin alg,lar,na ili kin saha ara tırmas,nda ortaya ç,kan çarp,c, sonuçlara göz atal,m:

-ABD, Türkiye'ye yönelik bir numaral, tehdit olarak s,ralanm, t,r; bunu Yunanistan, Ermenistan ve srail takip etmektedir. Rusya yedinci, ran dokuzuncudur.

-ABD, Türkiye'ye en dost ülkeler s,ralamas,nda yedincidir.

-Dünya bar, ,n, en çok tehdit etti ine inan,lan ülkeler s,ralamas,nda ABD aç,k ara ilk s,rada yer alm, , ABD'yi srail ve ngiltere izlemi tir.

-Buna ra men, ilginç bir ekilde, kriz zamanlar,nda (deprem, iç sava vb.) Türkiye'nin en çok güvenilebilece i ülkeler s,ralamas,nda ABD ilk s,rada yer alm, t,r.

Böylesi bir ba döndürücü ve kontrol d, , de i im ortam,nda çok az Müslüman ülke, bu tür bir sendeletici geçi sürecini ba ar,yla veya olumlu bir ekilde geride b,rakabilmi tir.

Sonuç olarak, yeni ve daha ba ,ms,z tarz,nda Türkiye art,k, bölgede basit bir Bat, öhayran,ö olarak alg,lanmaktad,r. Müslüman dünyada Türkiye ilk defa olumlu anlamda izlemeye-ve belki de taklit etmeye-de er bir ülke olarak görülmektedir.

Dinî aç,dan Türkiye nüfusunun %99.8'ı Müslümand,r. Mezhep aç,s,ndan bak,ld, ,nda ise, güçlü bir cemaatsel kimlik duygusuna sâhip hat,r, say,l,r (yüzde 30) bir Alevi (*heterodoks ii*) topluluk mevcuttur. Buna ilave olarak, Türkiye aç,kça çoklu bir etnik yap,ya sahiptir: Ülkedeki en büyük etnik az,nl,k olan Kürtler, nüfusun yakla ,k %20'sini temsil etmekte ve Türkçe-olmayan, Farsça ile akraba bir dil konu maktad,rlar.

Her ne kadar durum biraz iyile mi olsa da, Türkiye'nin öKürt sorunuö henüz çözülmü olmaktan çok uzakt,r; üstelik Saddam sonrası, Irak'ta Kürtlerin izledi i siyaset nedeniyle, imdi art,k daha karma ,k bir hal alm, t,r.

slami hareketler Orta Do u'ya yay,ld,kça, Türk hükümetinin siyasal slam'ın her türüne kar , hasmane tutumu, ülkenin slami radikalizme kar , bir siper olma imaj,na katkı,da bulunmu tur. Buna ilaveten, Sovyetler Birli i'nin çökmesinden sonra, yeni ba ,ms,zl, a kavu an, orta Asya'daki Türki devletlerle etnik ba lar,, Türkiye'nin stratejik önemini artt,rm, t,r; aynen Hazar ve Orta Asya petrol ve do al gaz,n,nda bir geçi güzergah, olma planlar,n,nda ülkenin stratejik önemini artt,rd, , gibi. Bu zaman zarf,nda Türkiye srail ile askeri ili kilerini de yo unla t,rm, t,r.

11 Eylül 2001'den sonra Washington, Terörizmle Küresel Sava ta (TKS), bölgedeki ABD askeri operasyonlar,n, desteklemek konusunda Türkiye'nin kendisine do al bir ortak ve destek kayna , olmas,n, ve anti- slamc, ideolojinin muhkem sembolü olarak kalmas,n, bekleme tir. Ancak bu beklentiler Washington'un umdu u yönde gerçekle memi tir.

Kitab,n anahtar iddialar,ndan biri, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin-orta Do u ve Avrasya'dan uzun bir anormal izole olma döneminden sonra-bugün art,k yeniden Orta Do u siyasetinin bir parças, haline gelme sürecinde oldu udur. Bu süreç, Türkiye'nin dünyadaki yeni jeopolitik konumuna ili kin geni leyen vizyonuyla ba lant,l,d,r. Dolay,s,yla, Bat,ın,n son yar,m as,rda kendisinden gayet memnun oldu u Türkiye, imdi yeniden dönmekte oldu u uzun dönemli rotadan geçici bir jeopolitik sapmay, temsil etmektedir. Her ne kadar bu ötarihin dönü üö Türkiye'nin Bat, ile ili kisini k,smen suland,r,p karma ,kla t,rsa da, ayn, zamanda bu ili kiyi zenginle tirmekte ve tamamlamaktad,r.

Bu kitapta ayn, zamanda Türkiye'nin, ABD ile ili kisinin daha önceki yak,nl,k düzeyini üç temel nedenle büyük ölçüde kal,c, biçimde kaybetme sürecinde oldu u ileri sürülmektedir. Birincisi, Sovyetler Birli i'nin çökü ü ve Avrupa siyasetinin yeniden düzenleni i, Türkiye'ye yönelik ba lca stratejik-jeopolitik tehdidi ortadan kald,rm, t,r.

kincisi, hemen hemen ayn, zamanda, Washington'un Orta Do u'daki bölgesel gündeminin Ankara'n,n bölgedeki kendi ç,karlar,yla çat, t, , alg,s, giderek güçlenmektedir. Üçüncüsü, Ankara, alternatif siyasî ve ekonomik opsiyonlar öneren Müslüman dünya, Avrasya, Rusya ve Çin ile giderek daha fazla yeni stratejik ba lant,lar kurmu tur.

Her ne kadar bu il kiler büyük ölçüde AKP yönetimi altında hızlanmı, sa da, ben bu özel kaymay,, Ankara'nın Washington ile karşılaşma, kaçınılmaz şekilde de i tirecek, uzun dönemli bir jeopolitik kayma olarak de erlendiriyorum.

Washington'un bak, noktasından Türkiye, bugün artık çok daha zor, başms, z düünen, daha önceki on yıllara kıyasla çok daha az güvenilir bir müttefikdir, hâttâ başlar, Türkiye'nin kaybedildi ini bile söyleyebilir.

Kısım 1 **Türkiye'nin Tarihsel Yörüngesi**

Tarihsel Mercek

Türklerin Orta Doğu'ya Karşı Tutumu

Türkler en azından dört nesildir kendilerini Orta Doğu'dan başanm, hissetmektedirler. Türkiye'de bugün Osmanlı imparatorluğ zamanından kalma kişisel anılar, ailesiyle hâlâ paylaşabilecek durumda çok az yaşı, nine kalmı, t.r. Onlarca yıldır devam eden Kemalist-e ilimli tarih özetimi, genelde şlam dünyası, özelde Arap dünyası, hakkında olumsuz düünen yönünde, ülkenin beynini yıkamı, t.r. Türkler Müslüman dünyayı, sâdece geri kalmı, lık ve aşırı, lık, lık ili kilendirecek şekilde yetiştirilmiştir.

Türkiye'nin tarihte izlediği yörüngeye bakmak için en azından üç temel mercek vardır: Kemalist, tarihsel ve döngüsel/diyalektik mercek. Bu mercекlerden her birinde birçok hakikat paylaşılsa da hiçbir hikayenin tamamını yansıtmamaktadır.

Türkiye'nin stratejik kimliği hâlâ bir olumsuz süreci içindedir.

Kemalist Görüş : Türkiye'nin Tarihten Radikal Kopuşu

Türkiye'nin tarihi seyrine ilişkin geleneksel görüş, klâsik Kemalist-veya Atatürkçü-kurucu ideolojiyi yansıtmaktadır.

Bu görüşe göre, Kemalist dönem, Osmanlı sonrası, devleti Batılılaşma, homojen, etnik temelli bir ulus-devlete dönüştürmüştür.

Bu Batılılaşma, vizyon, Kemalist bir elit zümreye, Türkiye'yi karanlık Osmanlı geçmişi inden alıp ona parlak ve aydınlık bir Batılı gelecek bahsetme rolü biçmiştir. Söz konusu Kemalist elitlerin amaç ve ihtiyaçlarına hizmet edecek bir şekilde sokulmuş Türkiye'nin modern ulusal anlatısı, ve kurucu miti ile birlikte bu vizyonun beşçiliği, Kemalist mirasın önde gelen koruyucusu olarak görev yapan ordu tarafından yerine getirilmektedir.

Her ne kadar prensipte demokrasiye başlı, olsa da, koruma ve kollama rolü, geçmişi te orduyu ideolojik tehditler karşısında müdahalede bulunmaya zorlamı, t.r. Bunun sonucu olarak, geride kalan seksen yıldır ordu, zaman zaman ülkeyi Atatürk'ün çizdiği rotaya geri döndürmek üzere harekete geçmiştir; bir mizahçı'nın gözlemiyle, *öal, tırma tekerlekleri üzerinde demokrasiö yâni*.²

Pekala, Türklerin dilinde öBatılılaşmaö denince acaba tam olarak ne aklı gelir? Ondokuzuncu yüzyıldır Osmanlı imparatorluğunda Batılılaşma, reformlar, ilk günlerinden beri Batılılaşma, kültürel bir projeye karşılık olarak de il, daha ziyade Batı'nın gücüne kavuşmaya karşılık olarak kullanılmı, t.r; özellikle de Batı emperyalizminin şzmlarına karşılık, kendini daha iyi savunmak amacıyla. Esasen, gelişmekte olan dünyada bir bütün olarak modernleşme tarihi göstermektedir ki Batılılaşma genel olarak bir modernleşme ve kendini şamlama biçimi olarak algılanmı, t.r, bir kültürel öykünme biçimi olarak de il.

Bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün Batılılaşma süreci bile Batı'nın Türkiye ve menfaatlerine yönelik niyetleri konusunda kuşularla yüküldür. Dahası, Atatürk'ün reform yaklaşıma, kendi başlı, şnda gayet canlıken, ölümünden sonra donup bir-izmöe dönüştürmüştür.

² *Al, tırma tekerlekleri (training wheels)*: Bisiklet sürmeyi yeni öğrenmeye çalışırken birinin dü memesi için arka tekerleğin iki yanına yerleştirilen küçük destek tekerlekler. (ç.n.)

Bunun sonucu olarak reformlar, halefleri tarafından belki Atatürk'ün kendisinin bile onaylamayacağı, yollarla uygulamaya sokulmuştur.

Tarihçi Görü : Türk Tarihinde Devamlık

Türkiye'nin tarihsel serüveni ile ilgili ikinci bir görüş, olay, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile de il; 1839 y.,ındaki Tanzimat (idari reformlar) ile yola çıkan çok daha uzun bir reform süreci ile bağlantılıdır.

Bu görüşün taraftarlarına göre-hayati, salımlar ve önemli de olsalar-Kemalist reformların ön adamları, daha önceki yüzyılda atılmı, t;r; söz konusu reformlar durup dururken aniden ortaya çıkmı, eylemler de ildir veya Türk tarihinde köklü bir kopu u temsil etmezler. Bununla birlikte bu görüş, Atatürk'ün bir reformcu ve kurtarıcı, olarak ola anüstü etkisini hiçbir şekilde küçümsemez.

Bu yüzden de bu görüş açs,ndan Kemalist reformlar tamamen ödevrimciö olarak değerlendirilmez, özellikle de reformların neredeyse bir yüzyıl geriye giden öncü adamları, dikkate alınmaz, nda.

Döngüsel/Diyalektik Görü

Türkiye'nin tarih macerasıyla ilgili üçüncü bir görüş, ki kişisel olarak benim benimsediğim görüş budur, hem Kemalist kurumsallaşma, de i imin merkezi önemini hem de reformist geleneğin büyük bir süreklilik içinde Osmanlı dönemine kadar gittiğini kabul eder. Bu görüşüne inanır ki Kemalist reformlar, Türk siyasî, toplumsal ve ideolojik yaşamına bir dizi otoriter yenilikler ve ayrımcılık biçimleri takdim etmiştir; tarihin, , ,nda bu reformlardan bazıları, bugün artık, ana akım Türk kültüründen çok keskin, gerçekçi olmayan biçimde sapmış, zararlı, ayrımcılık olarak görmek mümkündür. Daha sert terimlerle söylersek diyebiliriz ki Atatürk, Türkiye üzerinde ülkenin salımlar ve Osmanlı geçmişi hakkında bir ulusal amneziye yol açmış, bir tür ökültürel lobotomiö uygulamıştır. Bu, salımlar-öncesi Türk tarihinin ,rkç, e ilimli bir bakışla yeniden okunması, suretiyle yeni bir milliyetçilik oluşturmak amacıyla yapılmıştır, t,r.

Sonuç olarak 1950 sonrası, modern Türk tarihi, a amal, bir şekilde Kemalist ideolojik ayrımcılık, törpüleyen ve milletin Cumhuriyet öncesi geçmişiyle daha rahat ve önormalö bir ilişkiye dönmesini sağlayan bir süreç özelliğini göstermiştir.

Sonuç itibarıyla bu sentez, Kemalist ulus-inanış sürecinden kalma üç anahtar psikolojik ve kültürel yararı, iyileştirmeye başlanmaktadır. **Bu yaralar unlardan oluşmaktadır:**

**Kemalist seçkinlerin bir kısmının bugün bile tam olarak terk etmediği, özellikle ulusal politikalar üzerinde ciddi bir askerî ayrımcılık, tarafından temsil edilen otoriteriyenizm mirası;*

** Avrupa tarzı, ve sözde öetnik olarak homojenö bir ulus devlet in an etme sürecinde Türk olmayan etnik kimliklerin (özellikle Kürtlerin) d, lanması, ve bastırılması;*

** Kemalist dönemin Aydınlanma'dan mühlhem reformlarında örtük biçimde mevcut olduğu üzere, salımlar ve slami geleneklerin kötülenmesi; ki bu reformlar, ülkeyi güçlendirmek için reform ve de i imin gereğini kabul eden ama salımlar ve Osmanlı geçmişiyle de gurur duyan ve bugün artık ana akım Türk siyasetine dâhil olan daha geleneksel toplumsal sınıfların büyük bölümünü yabancılaştırması, t,r.*

Osmanlı Dönemi

Osmanlı Deneyimi: İyi mi, Kötü mü?

Türklerin Arapları sevmediğini söylemek klişes bir ifadedir. Popüler Türk konuları ma tarzında Araplar tembel, dürüst olmayan, geri, ihanet etmiş ve fanatik gibi sınıflarla anlatılır. Öte yandan Araplar da halk arasında Türkleri anlayışsız, k.t, sert, emperyal, inatçı,, Batı karşıtı,nda yaltaklanan ve kendi öz-kimliği konusunda kafasız, karışık insanlar diye nitelerler.

Türkler ve Araplar arasında ciddi bir dümanlık, tarihi bir gerçek de ildir, önceden tayin edilmi, kaçınılmaz bir kader de ildir; çokuluslu devletin bir dizi etnik temelli, milliyetçi ve birbirine rakip ulus-devlete yol verdi i Osmanlı, imparatorluğun son günlerinde ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak bu neredeyse asrılık Arap-Türk siyasî dümanlık, dönemi, muhtemelen sonuna yaklaşmakta; yeni ve daha verimli ilkelere kapılmaya başlanmaktadır. Bunun sonucunda, Osmanlı mirasına bugün artık bütün taraflarca daha dengeli bir gözle bakılmaktadır.

Osmanlı yönetimi, bu çoklu tehditler karşısında çareler ararken, Osmanlıcılık doktrini adını alan, İslami kavramlar, reformcu inisiyatifler ve Batılı milliyetçilik arasında ilginç bir bileşim geliştirdi; çokuluslu imparatorluğa yeni bir ömür bağımlık duygusu yaratmay, amaçlayan bir ideolojydi bu. Osmanlıcılık, İslami fikirler ile Batılı Aydınlanma fikirlerini sentezlemeye yönelik bilinçli bir çabaydı, temsil ediyordu.

Araplar ve imparatorluğun Daşılması,

Her iki taraftaki popüler mitlerin aksine, Türkler ile Araplar arasında uzun süreli bir dümanlık olmamıştır.

Önemli gerçek şudur ki, imparatorluğun Arap nüfusu, ilke olarak, daşıldı, son ana kadar imparatorluğa sadık kalmıştır. Buna rağmen bugün yaygın Türk görüşü, imparatorluğun Arap nüfusunun İngiliz ve Fransızlar tarafından yer alarak *öTürkiye'yi arkadan vurdu* üşekindedir.

Arap dünyasında Osmanlı otoritesini sarsmaya yönelik İngiliz ve Fransız gayretlerine rağmen, ta 1. Dünya Savaşına kadar, Osmanlı devleti, parlamentosu ve idari düzeni, Araplar tarafından büyük ölçüde kabul görmüştür. Bu dönemde Arap uleması, bile neredeyse tam mutabakat halinde Osmanlı iktidarına ve kurumlarına sadık kalmıştır.

Esasen etnik Arap milliyetçiliğine bağlı güçler, ancak imparatorluk çöktükten ve Arap dünyası, sömürgeci İngiliz ve Fransız güçleri tarafından ele geçirildikten sonra üstünlük kurabilmelidir.

Pan-İslamizmin Doğuşu

Sultan II. Abdülhamit, imparatorluğun geni Müslüman kesiminin bütünlüğünü koruyabilmek için Pan-İslamizm ideolojisine yönelerek, Müslüman dünyaya, Batılı imparatorlukların tehdidi altında olduğunu belirten ve Müslümanlar, Hıristiyan Avrupalı galicilerle dümanlıkların, birlik olmaya çağrılan kapsamlı bir ferman yayınladı.

Pan-İslamist bir politika kavramının bizzat kendisi, bugün elbette ki modern Türkiye'nin Kemalist ideolojisine ve seküler değerlerine son derece yabancı bir kavramdır; oysa tarih, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan daha sâdece bir onyılda öncesinde İstanbul'da Pan-İslamizm düşüncesinin ne kadar da yaygın bir fikir olduğunu ortaya koymaktadır.

Her ne kadar Pan-İslamizm ideolojisinin çağdaş Türkiye tarafından politikaya asla temel alınmayacağı, neredeyse kesin ise de, realite şudur ki, bugün Müslüman dünya hâlâ bir lider arayışındadır. Mevcut liderlik boşluğunun, , , , altında Türkiye giderek daha fazla itibar edilen, Batılı ve Batılı bir Müslüman ses olarak daha dikkatle dinlenmektedir. Türklerin birçoğunun böyle bir lider boşluğunu doldurma hevesi muhtemelen ancak minimal düzeydedir; birçok Müslüman, Türkiye'yi bu rolü oynamaya çağırması, da çok muhtemel de ildir. Ancak bu boşluk mevcut oldukça, Türkiye'nin eninde sonunda bölge üzerinde etkisini yaymaya en ehil ve becerikli ülke olma ihtimali, diğer bir Müslüman ülkeninkinden çok daha fazladır.

Kemalist Deneyim

Kemalistlerin Müslüman Dünyadan Kopuşu

Kemalist misyon her ne kadar son derece reformist bir yapıya sâhip olsa da bu reform dürtüsü, durup dururken boşlukta doğmuş bir olgu de ildir.

Kemalist reformlar, on dokuzuncu yüzyıl Osmanlı imparatorluğunda reform hareketleri birikiminin bir sonucunu ve zirveye taşınması, temsil eder!

Türk Devleti ve Milletini Yeniden İnşa Etmek

Kemalistler açığa Türk etnik milliyetçiliği ve Osmanlı imparatorluğunun çok etnik unsurlu, çok-dinli ve sınımsız yönelimli devletlerinin yerini alacak yeni bir milliyetçi devletler kümesi üzerine bina edilmiş yeni bir Türk ulus-devleti inşa etmek istiyorlardı.

Özellikle, yeni etnik temelli ulus-devleti destekleyecek şekilde tarih de yeniden yazıldı: Buna göre Türklerin inan ve şerefi sınımsızda değil, sınımsızdan çok daha önceki dönemlerde baskı, tazyik; hâttâ bâzı, yazarlar Türk tarihinin sınımsızda baskıya uğradığını hale geldiğini ileri sürdüler. Türk dili üzerinde de radikal deyişimler yapıldı: Osmanlı Türkçesinin merkezinde yer alan, Arapça ve Farsçadan ödünç alınmış, çok sayıda sözcük atılarak, bunların yerini eski Türkçe kökenli sözcüklerden türetilen yeni bir sözcük dağarcığına, aldılar. Arapça alfabe kaldırılarak yerine Latin alfabe kondu. Bu deyişimler, sonraki nesillerin Osmanlı geçmişi hakkında bütün bir yazı, külliyata rutin erişiminin önünü bir kalemde tıkadılar. Siyasî alanda, saltanat kaldırılarak cumhuriyet kuruldu. Ayrıca, seçilmiş Batılı yasalar toptan alınarak, İslam hukukunun bütün birikimi atılarak hale getirildi. Batılı giyim tarzı, yeni ve gerekli norm haline gelirken, kadınlar herhangi bir tür örtü kullanmaktan caydırıldı.

Atatürk'ün 1924 yılında bizzat bütün Sünni dünyanın en üst dinî mercii olan Halifeliyi kaldırmasıyla birlikte Türkiye, İslam dünyası ile ilişkilerine en önemli darbeyi vurmuş oldu. Bu son derece önemli bir olaydır.

Bu eylem, bir talyan Başbakanının dünyanın her yanında bulunan Katolik topluluklara danışma, madanî bir kararla Papayı, ilga etmesi gibi bir eylemdir.

Halifeliyi devam eden eksikliği, yirmi birinci yüzyıldaki İslami hareketlerinin çoğunda yeni yankı bulmuştur. Gerçekten de bu eksikliğin sınımsız bugünkü zayıflığına ve bölünmüşlüğü üzerinde ciddi etkisi olduğu birçok kişi tarafından kabul edilmektedir.

Kemalist Türkiye, Müslümanlar için, özellikle de Araplar için, sınımsız, Arap dünyasının ve daha genelde İslam dünyasının Türklerle olan kadim bağlarının ve ortak kültürlerinin tümüyle reddini temsil etmektedir.

Arap tarihi, 1258 yılında Abbasi Halifeli için Moğollara yenik düşmesiyle sonuçlanmıştı. O günden sonra, Araplar uluslararası alanda baskı, zayıflık bir oyuncu olmaktan çıkmıştı; zira önce Selçuklu Türklerine, daha sonra da Osmanlı Türklerine boyun eğmişlerdi. Arap milliyetçileri, adanmış yüzyıllar boyunca baskı, zayıflık, koruma, kendi kurumları ve iktidarları, geliştirmiş olsalar, aynen Türkiye'nin I. Dünya Savaşı'ndan sonra yaptığı gibi Avrupa emperyalizmine daha iyi karşı koyabilir durumda olabileceklerine inanmaya başladılar.

Türklerin Arap Dünyasını, Kötülemesi

I. Dünya Savaşı'ndan sonra, Arap dünyası, birçok nedenle Türk dış politikasının ilgi alanının bir hayli dışında kalmıştır: (1) Arap dünyası artık Türk devletinin bir parçası değil; (2) Komünist Arap devletleri Avrupa'nın manda yönetimleri altındaydı, bundan dolayı, uluslararası alanda gerçek bir rol oynayabilir veya Ankara'ya bir tehdit oluşturabilir durumda değillerdi; (3) Türkiye, kendi içinde yeni ulus-inşasıyla, iktidarıyla meşgulü; ve nihayet (4) Türkiye'nin öncelikli işi, eski Avrupa'daki manevralarıyla yeni bağları kurmaktır.

İslam kültürü, Türklerin geri kalmışlığına ve zayıflığına, kaynağı olarak görülüyordu; yeni aydınlanmış bir Türkiye'nin yükselişi için, ancak ötekiöğütan olacaktır. Bunun sonucu olarak Arapça ve Arap kültürü konusundaki çabalar, dinî çabalarla ilgilenen küçük bir azınlık çevresi dışında, Türk toplumunda neredeyse tamamen ortadan kalktı.

Ateşli Türk milliyetçilerinin çoğunun gözünde İslam ve din adamları, Türk vatanseverliğinin antitezi haline gelmişti, ki Türk siyasî dilinde bunun anlamı, hainlik değil, ilse bile bir hayli koku bir konuma düşmek demektir.

Kemalistlerin hızlı, bir şekilde propagandasını yaptı, görüşüne göre Arap dünyasını, sadece Osmanlı'nın geri kalması, bunun kaynağı, dedi, aynı zamanda Türkiye'yi ökaranlık çabalarına geri götürme tehdidini de taşıyordu.

Sonuç

II. Dünya Savaşı'na kadar Müslüman dünya, Türk dış politikası, hesaplarında son derece önemsiz bir rol oynamıştı. Yeni Cumhuriyet esas itibarıyla daha acil olan Avrupa'nın emperyal siyasetinin meseleleriyle uğraşırken, Arap dünyasının büyük bölümü de Avrupa'nın emperyal mandasına girmişti. Sonuç olarak Ankara'nın bölgeye karşı tavrı; kültürel olarak değil, siyasî olarak küçük görme değilse bile belirgin bir siyasî sorumluluk ekinde cereyan etmişti.

Soğuk Savaş Ara Dönemi

Türkiye Batı, Safında

Sovyet tehdidinin yükselmesinin etkisiyle, Türkiye'nin yeni bir unsur olarak Batı, savunulması, ve Türkiye'de Arap dünyasına karşı artan ideolojik dümanlık, Türk-Amerikan ilişkilerinde önemli bir köşe taşı oldu. Soğuk Savaş aynı zamanda Orta Doğu'ya yönelik Türk dış politikasında son derece dar görüşlü ve başarısız bir dönemi işaretlemektedir.

1952'de geldiğinde Türkiye, Batı güvenlik sisteminin bütünleyici bir parçası haline gelmiş ve Washington tarafından bürokratik anlamda Avrupa'nın parçası olarak yeniden tanımlanmıştı. Türkiye, yüzyıllarca Avrupalı emperyal arzuların kurbanı olduktan sonra, artık Avrupa sistemi içinde kendisine koruma temin etmeyi başarmıştı.

ABD, 1955'te Barış Paktı'nı vücuda getirmişti. İngiltere, Türkiye, İran, Pakistan ve Afganistan ile, tek Arap üye olarak Irak monarşisinin dâhil olduğu bu pakt, Sovyetler Birliği'ni çevreleyip kuşatmaya dönük, daha geniş bir stratejinin parçasıydı. Ancak Türk ve Irak hükümetlerinin pakta verdikleri destek, Arap kamuoyunu kızdırdı; zira Arap kamuoyu kendisini ilgilendiren en büyük stratejik tehdit olarak Sovyet askeri saldırısını, değil, devam eden Arap-İsrail askeri çatışmasını görüyordu.

1950'den 1960'a kadar, Adnan Menderes yönetimi altında Türkiye'nin demokratik yolla seçilmiş ilk hükümeti döneminde, ülkenin dış politikası, hemen tamamen Batı'nın çıkarlarına göre pozisyon aldı.

Türkiye, 1955'te Ürdün hükümetine, Barış Paktı'na katılmaması halinde (hiçbir zaman da katılmadı) Türkiye'nin bir gün Ürdün'e karşı İsrail'in yanında savaşabileceğini belirtti. Bu tehdidin ardından Washington ve Londra, Türkiye'yi esas itibarıyla Batı-yansız, olan Arap liderleri kendisinden uzaklaştırmaması konusunda uyardı.

Cezayir'in Fransa'ya karşı sert bir anti-sömürgeci savaş verdi iştirade, 1955'te, Birleşmiş Milletler'de yapılan oylamada Türkiye Cezayir'in başını, na karşı oy kullanmak suretiyle gelişmekte olan dünyaya öke etmişti. Ankara herhangi bir ulusal kurtuluş savaşı'na daha baştan kuşuyla yaklaşıyordu.

Ankara, Birleşik Devletler ile olan yakın bağlarına rağmen 1960'da Washington ile iki ciddi kriz yaşamıştı. Küba Füze Krizi ve Kıbrıs konusundaki ABD politikası, ABD'nin güvenlik garantilerinin inanılmazlığı, ve Türk çıkarlarına karşı ABD duyarlılığının derecesi konularında Ankara nezdinde kuşu yaratmıştı.

Arap Dünyası ile İdeolojik Kopuş

İddetlenen Filistinli göçmen sorunu ve İsrail'e karşı, ardından alınan yenilgilerin yarattığı travmayla, Arap devletleri bu dönemde çoğunlukla zaman askeri olmak üzere otoriter rejimler tarafından yönetilen öpolis devletler haline gelmeye başladılar.

Milliyetçi duygular ve anti-empyrialist bilincin bu yükseli atmosferinde, birçok Arap lider, gerek silâh temini ve gerekse Bat, gücüne kar , daha geni bir diplomatik denge aray, yla giderek yönünü Sovyetler Birli i ne çevirdi. Moskova'n, en önemli mü terileri aras,nda-Türkiye s,n,r,nda yer alan-Suriye ve Irak'ın yan, s,ra Cezayir, Libya, M,s,r ve Yemen vard,.

Güç dengesi politikalar,, Araplar aç,s,ndan, benimsenebilecek en güvenli politika idi. Türkiye kendisini Bat,l, kampa satm, , Bat,l, stratejik amaçlara hizmet etme azminde, arap ihtiyaç ve arzular,na kar , ise hasmane tutum alan bir ülke olarak alg,lan,yordu.

Bölge Devletleri ile li kiler

Ankara'n, Arap dünyas, ile olan daha çok çat, mac, ili kilerine kar ,l,k Pehlevi ran, ile ili kileri iyiydi. Her ne kadar ah ço u zaman Türkiye'yi bir parça rakip olarak görse de, Sovyetler Birli i'nden kaynaklanan ortak jeopolitik korkulara ve Bat,ın, deste ine duyulan ortak arzuya dayanan bu ili kiler, 1979'daki ran Devrimi'ne kadar devam etti. Her ne kadar üye devletler söz konusu i birli i düzenlemelerine hiçbir zaman ciddi bir önem atfetmedilerse de, ran ve Türkiye ayn, zamanda Ba dat Pakt,, CENTO, daha sonra ktisadi birli i Örgütü'ne dönü ecek olan birli i ve Kalk,nma Bölgesi gibi bölgesel örgütlerin üyesi oldular.

Türkiye ile Suriye aras,ndaki olumsuz ili kiler, So uk Sava döneminde daha da yo unla t,. Daha geni bir jeopolitik dü manlık ba lam, içinde, gerek Türkiye gerekse Suriye kar , tarafa bask, yapabilece i araçlar pe inde ko tu: Türkiye'nin elindeki temel koz, Suriye'ye akan F,rat sular,n,n kontrolü iken; Suriye'nin kozu, Türkiye devletine kar , harekete geçmi olan Kürt isyanc,lara yard,m sa lama eklindeydi. Örne in am, 1980'derin ba ,ndan itibaren Kürt çi Partisi (PKK) lideri Abdullah Öcalan'ın s, ,nma hakk, tan,m, ve bu örgüte gerilla e itim kamplar, ve lojistik destek sa lam, t,r.

Müslüman Dünyaya Yönelik Yeni Aç,l,malar

Orta Do u ile Artan Ekonomik li kiler: 1970-1980

1970'derden ba layarak, Türkiye ilk defa d, politikas,na ekonomik bir boyut ekledi. Bunda üç haneli enflasyon, yar, kapasiteyle çal, an sanayi üretimi ve 1973'te petrol fiyatlar,n,n ciddi biçimde yükseli ini takiben d, kredilerin faiz borçlar,n, ödemek için gerekli sa lam paray, temin edememe gibi sorunlardan olu an büyük ekonomik krizin etkisi olmu tu.

Bunun sonucu olarak Ankara, Orta Do u ile olan ili kilerinde sâdece güvenli e odakl, yakla ,mdan uzakla m, t,r. Her ne kadar bölgeyi bir ölçüde dü man bir blok olarak görme e iliminde olsa da, kar ,l,kl, devlet ç,karlar,na dayal, yeni ikili ili kiler kurmaya ba lam, t,r.

Nitekim 1967 Arap- srail Sava ,nda tarafs,z kal,p, Birle ik Devletler'in srail'e yak,t veya ba ka türlü bir destek sa lamak üzere üslerini kullanmas,na izin vermemi tir. Ayn, ey 1973 Yom Kippur Sava ,nda da söz konusu olmu tur. Türkiye ayn, zamanda srail'in Bat, eria ve Gazze eridi'nde i gal alt,nda tuttu u Filistin topraklar,ndan çekilmesini isteyen BM ça r,lar,n, desteklemi , 1976'da Filistin Kurtulu Örgütü'nü (FKÖ) tan,m, , daha sonra da FKÖ'nün Ankara'da büro açmas,na izin vermi tir. Ankara 1980'de ran'daki Amerikan rehineleri kurtarma konusundaki talihsiz ABD giri imine de destek vermemi ve Washington'un Orta Do u'ya yönelik Acil Müdahale Gücü te kil etme planlar,na direnmi tir.

ran-Irak Sava ,

ran-Irak Sava , boyunca Türkiye, o eski Kemalist tarafs,zl,k ilkesine geri dönerek tarafs,z kalm, , rehine krizinden sonra Birle ik Devletler'in Tahran'a uygulad, , ticaret ambargosunu benimsemeyi manidar biçimde reddetmi ti. Bunun sonucunda, sava tan en kârl, ç,kan taraf Ankara olmu tur, zira sava an her iki taraf da çat, ma s,ras,nda ekonomik olarak yüksek oranda Türkiye'ye ba ,ml, hale gelmi tir. Türkiye bu ülkelerin Bat,ıya aç,labildikleri ender kap,lardan biri ve yerel g,da maddelerinin temin kayna , olmu tur.

Türkiye'nin Irak ile ticareti savaşlarında yediye katlanarak, 961 milyon dolara veya Türkiye'nin toplam ihracatının yüzde 12'sine ulaşmış, t.r. Bu kazançlar Türkiye'de devam eden ekonomik krizin aşılmasına bir hayli yardımcı olmuştur.

1991 Körfez Savaşı

Türkiye'nin İran-İrak Savaşı sırasında tarafsız kalmış ve bu durumdan ekonomik kazançları sağlamamış, ancak 1991 Körfez Savaşı'nın patlak vermesiyle Özal, Saddam Hüseyin'e karşı girişilen kavgada Türkiye'yi ABD öncülüğündeki koalisyonla aynı safta sokmak suretiyle durumu çarpıcı bir şekilde değiştirmiştir.

İslam Konferansı, Örgütü

Türkiye, başlangıçta Suudi sponsorluğunda oluşturulmuş, bütün Müslüman ülkelerin menfaatlerini temsil etmeyi ve korumayı amaçlayan uluslararası bir Müslüman örgüt olan İslam Konferansı Örgütü (KÖ) bünyesindeki uzun süreli, düşük profilli ve gayri-resmî üyeliğine fazla bir önem atfetmemiştir. Hattâ parlamento, Türkiye'nin tamamen Müslüman bir örgüte üyeliğini uzun yıllar onaylamamıştır. Ancak 1969 yılında gelindiğinde, Türk Dış İleri Bakanı'nın Rabat'ta bir KÖ zirvesine ilk kez katılmasıyla Türkiye'nin KÖ üyeliği iç politik bir mesele haline gelmiş ve radikal laikçilerin itirazlarına konu olmuştur. Fakat Türkiye'nin KÖ üyeliği, 1980'lerin ortalarında Bulgaristan'daki Türk azınlığının baskıya uğramasına karşı, Ankara'nın verdiği mücadeleye destek bulmasını sağlamıştır. Türkiye Müslüman dünya ile olan ilişkilerine daha fazla önem vermeye başladıkça, yararlı bir diplomatik araç olarak KÖ'ye daha büyük bir ilgiyle bakmaya başlamıştır, özellikle de Bosna krizi sırasında.

Suriye Boyun Eğiyor

Türk ordusunun, 1999 yılında, PKK'ya desteklerinden ötürü Suriye'yi açkça savaşla tehdit etmesi, Türkiye'nin Arap dünyası ile olan ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Sovyetler Birliği'nin çökmesinden sonra izole hale gelmiş olan ve 1990'larda gelişen Türksrail stratejik birliğinden endişe duyan Suriye Devlet Başkanı, Hafız Esat, kendisinden beklenmedik şekilde Türkiye'ye boyun eğmiştir.

Sonuç

Otuz yıllık bir dönem boyunca, önce ekonomik, ardından da politik ve stratejik alanlarda olmak üzere, Türkiye ağıncı ama net bir Orta Doğu ile daha yakından ilgilenme sürecinden geçmiştir. Müslüman dünya ile düzenli ve geniş kapsamlı temaslar, Türkiye'nin dış politikası sürecinin merkezinde giderek daha büyük oranda yer tutar hale gelmiştir.

Türk İslamı'nın Yeniden Yükselişi

Modern Türk devletinin sıkı İslam karşıtı yapısına rağmen Türkiye, sadece Türkiye için değil, aynı zamanda genelde günümüz İslamı için oldukça önemli iki dinamik İslami hareket üretmiştir: Gayet politik AKP ve büyük ölçüde apolitik cemaatçi Fethullah Gülen hareketi. Bunun sonucu olarak, özellikle halihazırda evrilmekte olan siyasî bağlamda, içinde, Türk İslamı'nın yeni yüzü, giderek her yerde Müslümanların daha fazla ilgisini çekmektedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi

Ku kusuz AKP pat diye gökten düşmemiştir; Türkiye'de otuz-be yıllık bir zaman zarfında evrilip gelişmiş, öğrenmiş ve değişmiş bir dizi İslami hareketin içinden büyüyen ortaya çıkmıştır. Ancak AKP, 1970'lerden 1997'ye kadar birbirini ardına dört farklı İslamcı partiye liderlik etmiş olan Necmettin Erbakan'ın daha geleneksel İslamcı etkisinden ilk kurtulan partidir.

Türkiye'de İslamcı partilerin güçlenmesi ülkedeki tedrici siyasal, toplumsal ve ekonomik demokratikleşmeyi yansıtmıştır. Bu süreç, Özal'ın 1980'lerdeki ekonomik açlımlarını içermektedir; söz konusu açlımlarda yatırımların, İslami bankacılığın faaliyetlerini, dış ticareti,

özel giri mcilik fırsatlar,n, ve genelde ülke içinde refah, arttırım, t.r. Bu de i iklikler en az,ndan üç grubu güçlendirmi tir: Yeni ve büyüyen bir Anadolu i adamlar, s,n,f,; ehirlerdeki geleneksel alt s,n,flar; ve modern olduklar, halde slami gelenekte anlamlı, bir kimlik bulan, yeni ve büyüyen bir slami profesyoneller ve entelektüeller s,n,f,.

Geleneksel zihniyetli yeni Anadolu i adamlar, s,n,f,, Atatürkü bir reformcu ve ülkeyi Batı, emperyalizminden kurtaran ki i olarak takdir etse de, Osmanlı, geçmi i ile derin bir özde le meyi sürdürmekte ve Kemalizmün bünyesinde ta d, ,, ülkenin Osmanlı, ve slami mazisini küçümseyip kötüleme dü ünçesinden rahatsızlık duymaktadır. Bu yeni s,n,f,n gerek Türkiye'nin slamcı, partileri için gerekse politik bir hareket olmayan Gülen hareketi için anahtar bir finansal destek kaynağı oldu u anlaşılmaktadır.

1990'dar,n ortalarında slamcı, temsilin parlamentoda arttı, İna ve Ankara ile İstanbul dâhil ülkenin dört bir yanındaki önemli belediyelerde slamcı,lar,n seçim zaferlerine tanıklanmıştır.

Eski başbakan, İstanbul Belediye Başkanı, Recep Tayyip Erdoğanın liderliğinde A ustos 2001'de kurulan AKP, Türkiye'de bugüne kadar gelmiş slamcı, partiler serisinin açık ara en başarılı, en profesyonel ve en başarılı, olmuştur.

AKP, kendisini bir ö muhafazakâr demokrat partiö olarak tanımlamakta ve kendisini tarif ederken ö slamiö veya ö slamcı,ö gibi bir terim kullanmaktan kaçınmaktadır. Bu tutum, askeriyenin slamcı,lar hakkındaki fazlasıyla negatif görüşleri dikkate alın,da, elbette ki siyaseten zekice bir tutumdur.

Yine de AKP'nin Erbakanın uzun süredir izledi i politikalarından ciddi biçimde sapması,, Türk seçmenlerin bir kısmı, tarafından hâlâ kuşuyla karşılanmaktadır; bunun başlıca nedeni ise Erdoğan ve Gül gibi, eski Erbakan kadroları, içinde yer almı, bâzı, anahtar şahsiyetlerin partide liderliğinin devam etmesidir. Ancak bu dönü, Erdoğan zamanı suçlandı, , gibi bir ödinsel gizlenmeyi (takiyye) de il, daha ziyade, politikalarda bilinçli bir sapmayı, temsil etmektedir.

Başbakan Erdoğan, kademeli danışmanlar,ndan Yalçın Akdoğan, AKP'yi öde erlerde muhafazakâr, geçmi tarihine, kültürüne ve dinine sâhip çıkan bir ulusal kitle partisiö olarak tanımlamaktadır.

Akdoğan dediğine göre AKP'nin d, politikasında Orta Do u'da Türk millî menfaatlerini kollamaktan başka özel bir misyon yoktur. Esasen AKP'nin, Türkiye içinde hiçbir dinî veya etnik grupla veya herhangi bir d, bölgesel grup ya da örgütle bağlantı, bulunmamaktadır. Akdoğan'a göre partinin Türkiye'de sâhip oldu u geni desteğinin sebebi de budur.

AKP slamcı, m,d,r?

Diyanet lerinden Sorumlu Devlet Bakanı, Mehmet Aydın, dediğine göre AKP, kendisini ö, başarılı, slamcı,ö bir parti olarak de il, daha ziyade ö, başarılı, Müslümanlarödan olu an bir parti olarak görmektedir. Mehmet Aydın ve daha birçok AKP üyesi, yeni bir ö Müslümanlık kavramı,ndan söz etmektedir; AKP üyelerinin kabul etti i bu kavrama göre insanlar,n ödinsel de erleri birey olarak onlar,n kamuya hizmet etmelerine ilham kaynağı, olmaktadır, ancak bu onlar,n politik kimliklerinin bir parçası, olarak yorumlanamaz. Dinin temelinde ki isel bir şey oldu unu kabul etmekle birlikte, AKP öseküler devlet sisteminden taviz vermeden [dinin] kamusal ve siyasal alanlara eklenilebileceğini ö ileri sürmektedir.

Bir partinin slamcı, veya slami bir parti olup olmadı,ğın, belirleyen şey nedir? Benim görüşümce, ö slamcı,ö terimi, Kur'anın ve Peygamberin hayatı,slami yönetimi ve toplumla ilgili önemli ilkeler vâzettiğinin inanan geni bir aktivistler spektrumuna uygulanabilir bir terimdir.

Müslümanlık (Muslimhood) kavramı,, açık bir dinî gündemi partinin siyasî programı,ndan çıkarırken, slamın doğasından gelen de erleri d, lamayan, yaratıcı, bir kavramdır. Ben bir dizi başka nedenle de AKP'yi bir tür slamcı, parti saymaktayım.

İlk olarak, AKP liderlerinin geni bir kesimi do rudan do ruya Türkiye'nin geni slami hareketinin içinden gelmektedir ve geçmi te Erbakan ve onun Refah/Fazilet Partisi ile yakından ili kili olmu lardır.

kincisi, kendisini ömuhafazakârö bir parti olarak tarif ederken AKP, aslında slam ile Türkiye'nin Osmanlı mirasını bastırılmas, yerine tanınması, ve takdir edilmesi ekinde, Türk müminlerinin ço unda bulunan yaygın bir arzuya karşılık vermektedir.

Üçüncüsü, parti inançlı, Müslümanlar tarafından hararetle desteklenmektedir-bununla birlikte, kamuoyu ara tirmalarından gösterdiği üzere, AKP deste i sâdece bu grupla sınırlı değildir-ve bâzı önde gelen Türk idamlarından protesto ettiği gibi, dinî meseleler üzerinde, ihtiyaç duyulan reformlar pahasına kutuplaşma yaratacak kadar fazla odaklanmaktadır.

Dördüncüsü, AKP birçok sosyal-dinî politika izlemi tir: u ana kadar başarı olamasa da, devlet dairelerinde, üniversitelerde, kamu hizmetlerinde ve siyasette kadınlardan başörtüsü takması, konusunda devletçe getirilen yasa nı kaldırılmasından, desteklemi tir; zina suç sayılmasından, dü üncesiyle kısıtlanmış bir süre flört etmesi, sonra bundan vazgeçmesi tir; imam-hatip okullarından, geni akademik sisteme tam entegrasyonu çarıştırmayı, kamu yaşamında slam için daha fazla ifâde özgürlü ü istemektedir; slami bankacılığında üzerinde yakinen çalışmaları, ve tarihsel slami Osmanlı sembolizminin unsurlarına destek vermektedir.

Be incisi, AKP üyeleri genel olarak dindar ve Tanrıya hürmetkar özellikler göstermektedirler.

Altıncısı, AKP liderleri öteki Müslüman ülkelerle acilen iyi ilişkiler kurulması, ve bu ülkeleri izole edip radikalle tirmeye son verilmesi ihtiyacından, çıkmaktadır.

Dolayısıyla, geni Müslüman dünyanın standartları, açışından bakıldığında, AKP açık bir şekilde, slami, kategorisine girmektedir.

slami, bir entelektüel olarak Mehmet Metiner öyle der: "Devlet ki isel maneviyat empoze edemez. Bizlere günah işlemek özgürlü ü tanımalıdır. Sâdece Allah'a hesap vermekle yükümlüyüz. Cehennem kapılarından içeri girmek yasaklanmamalıdır. Metiner, Müslümanlık kavramını tartırırken onu da ifâde etmiştir ki; slâm, sâdece eriat hukukuna bağlı olmaya indirgenemez. Ona göre slam, yalnızca bir ki isel inanç sistemi ve eylem kodu değildir; aynı zamanda bir kimlik ve âidiyet duygusu, mânevî ve cemaatsel bir yönelim ve ki isel bir balağıdır, salımla makta; basit kanuni düzenlemelerden çok daha geni bir tarihsel ve felsefi vizyon önermektedir. Bu görüşler, her ne kadar İran ve Suudi Arabistan'da bulunan bu ucu hukuki yapı ile keskin bir zıtlık içerirse de, Müslüman dünyada pek çok başka liberal slami, tarafından da paylaşılmaktadır.

Diyanet leri Bakan, Ali Bardakolu ehil bir din hukukçusudur ve etkileyici bir akademik geçmi e ve din anlayışını, yenileme kararlılığına sahiptir. Bakanlık halihazırda yeni bir Kur'an tefsiri ortaya koyacak uzun vadeli bir projeyi tamamlamak üzeredir. Bardakolu öyle demektedir:

Her toplum ve birey, dinî yukarıdan aşağıya, kendi özel dünyasına indirmekte ve kendi dünyasının ve imkanlarının çerçevesi içinde kendi dindarlık duygusunu prati e yansıtmaktadır... Dinin bizzat kendisinde reform yoktur, sâdece kendi din anlayışımızda bir yenilenme söz konusudur, daimi bir yenilenme... Temel dinî kaynakları, geçmişin din yorumları, bugün harfî harfine bir model olarak almamalıyız. Her dönemin kendine ait, o dönem ve o dönemin kendi kulları için anlamlı olan bir din anlayışı vardır; biz bunlardan fikir üretebiliriz, tecrübe kazanabiliriz."

Müslüman dünya bugün Türkiye'yi büyük bir ilgiyle izlemektedir, sâdece ne söylediğini değil, aynı zamanda ne yaptığını da.

Fethullah Gülen Hareketi

Nur hareketinin kökleri, imparatorluğun gerileme döneminde ortaya çıkan siyasî kargaşa, bozgun ve mânevî bunalımlardan doğmuştur.

Nur hareketinin kurucusu Bediüzzaman Said Nursi, kayda de er bir slamc, modernist dü ünürdür.

Gülen hareketi Nur hareketinden ç,kmaktadır. Gülen hareketi ülkedeki en geni ve en güçlü altyap, ve finansal kaynaklara sâhip hareket olarak toplum hayat,na damgas,n, vurmaktadır.

Gülen hareketi bir tür millet duygusu ile slamø belirli bir ekilde kayna t,rmas, ile karakterize edilmektedir. Öteki slami hareketlerin ço unun aksine, devlet taraf,ndan bast,r,ld, , zaman bile, devletle bir hayli bar, ,k bir hareket olmu ve Türk d, politikas,n,n genel amaçlar,na arka ç,km, t,r.

Esasen Gülenø'n devletle iyi geçinme arzusu, Türkiyeø'de bâz, slamc,lar aras,nda ele tiri konusu olmu tur.

Hareket-neredeys e kendisini Calvinist bir karaktere büründürür ekilde-dünya hayat,yla aktif olarak ilgilenen, e itimli ve müreffeh bir inananlar toplumu in a etme pe inde ko maktadır. **Hareketin bâz, önemli inisiyatifleri, inançlar, ve faaliyetleri a a ,da özetlenmi tir.**

1. E itim

Gülen hareketi e itimi sosyal de i im ve toplumsal yenilenmenin en önde gelen arac, olarak görür. Dinin ancak bilgisizli in tümüyle ortadan kald,r,lmas,yla tam olarak anla ,labilece i ve toplumun güçlenmesi ve ilerlemesinin ancak yayg,n bir e itimle mümkün olabilece i üzerinde ,sarla durur.

Bu kanaatlerin bir uzant,s, olarak Gülen hareketi, yüzlerce okuldan olu an bir a in a etmi , bir öncü program ba latm, t,r. Bunun parasal kayna ,, toplumdan ve bir okul yapman,n modern zamanlarda cami yapmaya denk bir hay,r oldu una inanan zengin i adamlar,ndan gelmektedir.

Bu okullar,n popüler olmas, e itimin kalitesinden, tertip ve düzenlerinden ve ö retmenlerinin kendilerini i lerine adam, olmalar,ndan kaynaklanmaktadır.

Gülen kar ,tlar, kendisini gizli bir gündem pe inde olmakla ve evlerde kalan çocuklar,n beyinlerini dinî ö retleri kabul etmeleri yönünde y,kamakla, böylece laiklik konusundaki Türk yasalar,n, ihlal etmekle suçlamaktadırlar.

2. iddet ve A ,r,l,kç,l,k

Hareket her türlü a ,r,l,kç,l,k ve iddeti reddetmekte, bunlar,n slamø'n hakiki mesaj,yla uyu mad, ,n, belirtmekte ve dinî cemaatler aras,nda ho görünün geli tirilmesi üzerinde durmaktadır.

Dinler aras,nda tolerans, Gülen için çok önemli konulardan biri olmaya devam etmektedir. Gülenø'e yönelik ele tiriler, onun Sünni olmayan slam biçimlerine, meselâ Türkiyeø'deki geni alevi (heterodoks ii) cemaatine kar , daha az duyarlı oldu una i aret etmektedir.

3. Medya Kullan,m,

Gülen hareketinin dikkat çekici özelliklerinden biri de modern medyay, gayet ustaca kullanmas,d,r ki bu, dünya çap,nda ba ka birçok slami hareketin de tipik özelli idir. Hareket, Türkiyeø'deki muhtemelen en yüksek tirajlı, ve en ba ,ms,z günlük gazete olan Zaman, etkili bir televizyon istasyonu ve birçok radyo istasyonunun yan, s,ra aralar,nda popüler bir haftal,k derginin de bulundu u çok say,da dergiyi içeren ciddi bir medya imparatorlu u kurmu tur.

4. Hareket Gerçekten de Apolitik midir?

Gülen hareketi toplumda bölünmelere yol açmas,n,n yan, s,ra, de erler ve ilkeler gibi çok önemli meselelerden uzakla t,rd, , inanc,yla siyasetten kaç,nmaktadır.

ayet toplumu dönüştürmeye yönelik her girişimi politik bir proje olarak nitelendirirsek, bir anlamda bunu da politik bir proje olarak adlandırmak mümkündür. Fakat bana göre bu hareket, en az bu kadar da sosyal ya da mânevî bir projedir.

5. Yüksek Derecede Kabul Edilebilirlik

Hareketin karıştıları, bu hareketin sâdece hile yaptığını, ve ögerçek gündemiğini gizlediğini iddia etmektedirler ki bu aslında, ve kanıtlanamaz bir suçlamadır. Askeriyedeki birçok kişi, hareketin çapından ve toplumsal etkisinden çekinmekte ve en nihayetinde Türkiye Cumhuriyeti'nin lâik düzenini yıkmayı amaçladığını inanmaktadır. Bunun sonucu olarak, Gülen hareketi mensupları, ordu, istihbarat ve güvenlik tekilatına girmesi engellenmektedir. Ancak hareket, üyelerinin dilanmadığı, polis tekilatı içinde önemli bir etki gücüne kavuşmuş durumdadır, bu olgu ise askeriyeyi rahatsız etmektedir.

6. Bir Ulusal İslam Vizyonu

Gülen hareketi, bilinçli olarak, Türk toplumunun başlıca, içinde hareket etmektedir; Pan-İslami bir hareketin bir parçası olarak değil. Dolayısıyla hareket, devlete veya sisteme karşı değildir. Tolerans, akıl ve din özgürlüğü çerçevesi içinde hareket ettiği sürece Türk milliyetçiliğini hareketin değerleriyle uyumlu olarak görür.

ÖTürk İslamı, Ö Diye Bir şey Var mı?

Bâzı ulus-ötesi İslami hareketler İslamın mesajını tamamen devleti amaçlaması gerektiğini inanmaktadırlar. Böyle olunca, Gülen hareketinin ÖTürk İslamı olarak adlandırılacak özel bir yerel form yaratarak çağdaş Türk devleti değerleri içinde çalışması istekliliğini ilke olarak reddetmektedirler. Ancak acaba gerçekten Türk İslamı diye bir şey var mıdır?

Gülen, global İslamın evrimini farklı ve iyi bilinen tarihsel çizgiler üzerinde ilerleyen ve tarih boyunca özel ki ilerin ve halkların araçları, yoluyla ilerleyen bir süreç olarak algılamaktadır.

Esasen Gülen, İslamın farklı bir kolu olarak Türk İslamı diye bir şeyin varlığını reddedecektir, hele farklı bir din formunu hiç kabul etmeyecektir; kendisi bu kavrama sâdece belirli bir kültürel ve tarihsel tecrübe birikimi olarak atıf yapmaktadır.

İlke olarak Gülen hareketi, ulusal ifade biçimlerine olanak tanıyan, ama İslamın evrensel karakterini inkar etmeyen bir İslam anlayışını önermektedir. Bu anlamda, her biri kendine özgü tarzda, kendi kültürel, dilsel, coğrafî ve tarihsel deneyimlerinden faydalanarak, Mısır, Pakistanlı ve Endonezyalı İslam formları, açığa çıkmıştır.

Uzun zaman boyunca, Gülen hareketinin arası, Türkiye'nin İslamcı partileriyle bile iyi olmaması, özellikle de Erbakancı partiler zinciriyle ve hâttâ başlıca partilerde AKP ile bile. Gülen İslami hareketlerin siyasetten uzak durması gerektiğini üzerinde durarak, hâttâ kendisinin İslamcı olarak tarif edilmesine bile itiraz etmiştir.

Ancak AKP iktidara geldiğinden ve oldukça pratik ve üretken bir siyasal platform benimsediğinden beri Gülen hareketi, AKP'ye yönelik eleştirisini büyük ölçüde azaltmış, tır. Bunun sonucu olarak, ikisi arasındaki ilişkiler bugün geçmişte olduğundan çok daha iyi durumdadır.

AKP aynı zamanda büyük ölçüde kentsel bir olgu iken, Gülen hareketi kırsal ve kasabalarda daha güçlü köklere sâhip olmuştur. Gülen cemaatinin birçok üyesi bugün artmış, Gülen hareketine bir alternatif olarak değil ama onun siyasî bir tamamlayıcısı olarak, AKP'ye karşı katılmış, tır.

Entelektüel Tolerans ve Sorgulama: Abant Platformu

Gülen hareketinin en büyük başarılarından biri kayda değer bir entelektüel diyalog sürecinin ortaya çıkmasıdır, Abant Platformu adı verilen yuvarlak masa toplantıları dizisidir.

1998 ve 1999'da yapılmış olan ilk iki toplantı, bâzı anahtar kavramlar konusunda bir sonuca ulaşmaya kadar tartışılan öncül bültenler çökürmüş ve bu sonuçlara ulaşmamıştır:

* Akıl ile ilâhî ilham (vahiy) arasında çelişki yoktur.

* İslam'a göre akıl, vahyin bize söylediği şeyi anlamamızı sağlar. Vahiy, bilginin iletilmesi için ilâhî bir araç iken; akıl, bilginin edinilmesinde işe yarayan beşeri bir araçtır. Vahiy ile akıl arasında uyumsuzluk fikrî kabul edilecek olursa, bilgi ile din arasında, devlet ile din arasında ve hayat ile din arasında gerilim yaratılmış olur.

* Vahiy anlama ve yorumlama konusunda hiç kimse ilâhî bir otoriteye sâhip olduğunu iddia edemez.

* Din hayatın ve kültürün temel unsurlarından biridir, ortak değerlere ilişkin temel bir kaynaktır.

* Aynen modernle menin tek bir modeli olmadıkça, gibi, din ile modernleşme arasında da zorunlu bir çatışma yoktur. Bütün gericiler dindar olmadıkça, gibi, bütün dindarlar da gerici değildir.

* Müslümanlar kendi dinî sorunlarından, çözme yetkisine sahiptirler. Bundan dolayı, din adamları, hiçbir meseleyi tartışmasınlar, dinde tutmamalıdır.

* İnananların gözünde Allah, bilgi, irade, merhamet, adalet ve güç sahibi olarak alemin mutlak egemendir.

* Devlet kutsal değerler, beşeri bir kurumdur.

* İslam siyasi bir rejimin nasıl yürütüleceğinin detaylarını, topluma bırakmaktadır. Devlet dinî inançlar konusunda tarafsız olmalıdır. En nihayetinde devlet, bireyin ve toplumun entelektüel ve ruhsal gelişimini engelleyen değerler, kolaylaştırılan bir araç olmalıdır.

* Tarih boyunca din ile devlet arasında daima bir gerilim olmuştur. Atatürk'ün yaptığı, reformların özü, dinin özüne karşı bir tutumu değildi; din yerine geçen geleneklere, görüntülere ve çürümüş kurumlara karşı bir tutumu yansıtmaktadır.

* Laiklik altında bireysel yaşam tarzına bir müdahale olmamalıdır. (Bu önermeden kasıt, devletin giyim tarzı, dayatması, önüne geçilmesi veya herhangi bir kişisel giysinin, baş örtüsünün veya dinî inanç tezahürünün devlet tarafından yasaklanması, önlenmesidir.)

* Dine dayalı olarak sunulan gelenekler veya ideolojik olarak dayatılan politik görüşler vatandaşlarla kadınlara üzerine kısıtlama getirilmemelidir (Örneğin kamu hizmetinde veya eğitim kurumlarında baş örtülü kadınlara üzerine getirilen Kemalist yasaklar.)

* İslam, hukuka dayalı, demokratik bir devletin varlığına engel değildir.

Bu ilkelerin Refah, Fazilet ve AKP gibi İslamcı partiler tarafından kabul edilmesi, son derece önemli bir vaat ifade etmektedir.

Sonuç

Her ne kadar Türkiye'nin ölümlü bir devlet olarak kalacağı, neredeyse kesin olsa da, Türkiye içinde laikliğin anlamı, halihazırda evrilmektedir ve ülke yavaş yavaş kendi Osmanlı geçmişi ile birlikte kültürel ve dinî gelenekleriyle de yeni ve daha rahat bir ilişki geliştirmektedir. AKP ile Gülen hareketinin ortak yanları, bu olgunun göstergesidir ve Türkiye'de yaratılan ve canlı bir İslamcı camianın yükselişine işaret etmektedir.

Kısım II

Türkiye'nin Müslüman Dünya ve Öteki Ülkelerle İlişkileri

Müslüman Dünyaya Yönelik AKP Politikaları,

Türkiye'de, bölgede ösfer düzeni manö ilkesine dayalı bir dış politika üzerinde bir mutabakatın yükselişiyle AKP, hararetle, Ankara'nın Orta Doğu ve Müslüman dünya ile uzun zamandır körelmiş ilişkilerini gözden geçirmeye ve canlandırılmaya yönelmiştir.

Ancak AKP, ordunun bunu özel bir slami gündemi temsil etti i ekinde yorumlamas, ihtimaline kar ,, böyle bir program, yo un ekilde te vik etmek konusunda çekingen davranm, t,r. Dolay,s,yla AKP, ordunun güvensizli ini uyarmaktan kaç,nmak için, Orta Do uya yönelik yeni inisiyatiflerin üzerine çok h,zla veya cesaretle atlama konusunda tereddüt geçirmi tir.

Ba bakan Erdo an, geçti imiz birkaç y,l boyunca, Ermenistan hariç bölgedeki her ülkeyi yorulmaks,z,n ziyaret etmi , bölgesel meseleler konusunda Türk perspektifini anlatm, t,r.

Nitekim Arap ülkeleri ve Türkiye aras,ndaki ekonomik ili kiler son y,llarda neredeyse ikiye katlanm, , e zamanl, olarak da, Türkiye'nin ekonomik geli imine katkıda bulunmu tur.

Irak

ABD'nin Irak'ı i galinden önce, ufukta görünen bir sava ihtimali AKP'yi, Irak'ın alt, kom usunu bir araya getiren bir inisiyatif ba latmak üzere harekete geçirdi. Bu inisiyatif, bir adm ötesinde stanbul Deklarasyonu'nu ortaya ç,kard,, ki deklarasyonun aç,k amac,, Ba dat'a kar , bir ABD sald,r,s,n, önlemektir.

Dolay,s,yla, AKP'nin ço unlu u olu turdu u parlamento, Türkiye'ye pek bir faydas, olmayaca , öngörüsüyle, Birle ik Devletler'in Irak'ın i gali için Türk topraklar,n, kullanmas,na izin vermedi.

Her ne kadar sava ,n sebep oldu u yer de i tirmeler Türkiye'nin Irak ile kar ,l,kl, ticaretini büyük ölçüde etkilemi se de, Türkiye ile Irak aras,ndaki ticaret hacmi 2004 y,l,nda 2.3 milyar dolara, ya da Türkiye'nin toplam ticaretinin yüzde 3.4'üne ula m, t,r.

Suriye

Türkiye-Suriye ili kileri AKP yönetimi alt,nda, özellikle de bir dizi üst düzey ziyaretle, çarp,c, ekilde iyile meye devam etmi tir. Örne in Erdo an 2004'te, Suriye'ye giderek am ile ekonomi, güvenlik ve serbest ticaret anla malar, imzalam, t,r.

Türkiye ile Suriye aras,ndaki geçmi ten gelen yo un sürtü melerin fiilen sona ermesiyle am, Türkiye'nin önerebilece i yeni stratejik opsiyonlara s,cak bakmaya ba lam, t,r.

Ankara art,k am'oda daha ba ,ms,z bir sesle, bundan dolayı, da daha büyük bir itibarla konu maktad,r. Ancak acaba Türkiye, izole ve zay,f durumdaki Suriye'yi gerçekten de kendi ekonomik ve siyasî yörüngesine do ru çekebilecek midir? u ana kadar Suriye'nin politikalar,ndaki de i iklik s,n,rl, düzeyde kalm, t,r, ama çevresindeki bölgesel güçlerin do as, de i mektedir.

ran

a ,rt,c, bir geli me de, Ba kan George W. Bush'un ran'ın ö er akseniönün parças, oldu unu ilan etmesinin ard,ndan, oldukça koyu lâik Sezer'ın ran'ı ziyaret ederek, Türkiye ile ran aras,nda ekonomik ili kilerin a edilmesi ba lam,nda yeni öncelikler ça r,s,nda bulunmas, olmu tur. Ayr,ca Sezer ran'ın Azerbaycan bölgesine sembolik bir ziyaret gerçekle tiren ilk üst düzey Türk yetkili olmu tur. Sat,r aralar,nda sezilen bütün etnik imalara ra men Tahran, ilginç bir ekilde bu ziyarete râz, olmu tur. Tahran ile bir ba ka önemli sembolik yak,nla ma da, Sezer'ın Tahran Üniversitesi'nde Atatürk'ün ba ar,lar, üzerine bir ders vermi olmas, ve ran Cumhurbaşkanı, Muhammed Hatemi'nin de Türkiye'nin Avrupa Birli i'ne girmesinin ran'ın ç,kar,na oldu unu ilan etmi olmas,d,r.

Sezer'ın ziyaretinden beri Türk ve ranlı, yetkililer aras,nda, Erdo an'ın Bakü'de Cumhurbaşkanı, Ahmedinejat ile görüşü mesi dâhil, birçok üst düzey görüşü me yap,lm, t,r.

Washington, uzun bir süre Türk- ran ili kilerinde hiçbir geli meye s,cak bakmam, , Tahran üzerinde birçok cepheden yo un bask, kurmak istemi tir. Hâttâ ayet gerekirse Tahran'a kar , ABD taraf,ndan giri ilecek muhtemel bir askeri sald,r,da yardım, olma konusunda Ankara'ya bask, yapmaya bile te ebbüs etmi tir.

Ancak Ankara, bu tür baskılara direnmi ve Tahran ile Washington arasında muhtemel bir arabuluculuk rolüne doğru yönelmi tir.

2006 baharından itibaren Washington, Türkiye'nin dış politikası konusunda daha yapıcı ve gerçekçi bir yaklaşım benimsemi görünmektedir. Türkiye'nin oynamak istediği türden bir bölgesel rolü engelleme konusundaki ABD konuları, farklı farkna varmaya başlamış ve Türkiye'ye istediği rolü oynama ve bunun faydalarını görme imkanı tanıyarak karar vermiştir. Öyle görünüyor ki öyeni Türkiye'nin bölgede zaman zaman ABD çıkarları için dahi yararlı bir güç olarak hizmet verebileceği gecikmeli de olsa fark edilmiştir.

Filistin

AKP Filistin sorununa daha önce iktidara gelmiş partilerden daha fazla ilgi göstermiş ve bu konuyla ilgilenmiştir.

Örneğin 2006'da, Hamas'ın Filistin seçimlerinde elde ettiği zaferin ardından, AKP hükümeti önde gelen Hamas liderlerinden Halit Mısalı gayri resmi bir davetiye göndermekten sakınmamış, bu da Hamas'ı tümüyle izole etmek isteyen Washington ile sınırlı kızırdır.

İsrail

Her ne kadar İsrail ile yakın ilişkilerini devam ettiriyor olsalar da, Başbakan Erdoğan ile Dış İleri Bakan, Gül, İsrail'in Filistinlilere uyguladığı politikaları, özellikle Ariel Sharon ve daha sonra da Ehud Olmert yönetimindeki koyu sağ hükümetlerin uyguladığı politikaları katı, sert bir dille eleştirmektedir.

Ancak AKP yönetimi altında bile, Türkiye'nin İsrail ile ekonomik ilişkileri hâlâ güçlüdür.

İsrail ve Saddam Sonrası, Irak

Türkiye, kimi İsrail stratejik düşünceler arasında unsurların, Arap devletlerinin merkezi gücünü zayıflatmanın bir yolu olarak, bölgedeki etnik azınlıkların, meselâ Kürtleri, genel olarak desteklemekten yana oldukları farkındadır.

Sonuç

AKP yönetimi altında Türkiye, özelde Amerika Birleşik Devletleri, genelde Batı ile gergin ilişkileri olan devletler arasında arabuluculuk rolü oynamaya aktif olarak çaba harcamıştır. Suriye ve Hamas gibi anti-Batı olarak görülen Müslüman devletler ve organizasyonlarla ilişkilerini iyileştirmek, Müslüman dünyada Ankara'nın elini güçlendirmekte ve geleneksel Kemalist bölgesel taraflı politikaları dönüşüm temsil etmektedir.

Mart 2006'da bir üst düzey Türk diplomatı söylediği gibi, *Özgüne kadar, Orta Doğu siyasetindeki gri alanlar, Türkiye dâhil bütün bir Müslüman dünya adına bırakılmış güç doldurmuştur. İmdi artık bu gri alanlar, doldurma sırası, bizzat Türkiye'ye gelmiştir.*

Gerçekten de Washington'un artık, büyüyen bölgesel krizler karşısında Türkiye'nin oynayacağı, daha başlıca bir rolün, kefetmeye değer potansiyel avantajları, olabileceğini kabul etmeye istekli olabileceğine dair işaretler vardır.

Türkiye'nin Bölgesel Etkisinin Temelleri

Petrol dışındaki bütün standartlar açısından, Türkiye Orta Doğu'daki en önemli ülkedir.

Bugünkü hızlı nüfus artışı, dikkate alındığında, birkaç on yıl içinde Türkiye, Avrupa'nın en kalabalık ülkesi olacaktır. Kalabalık bir nüfus, insan kaynaklarından yararlanma becerisine bağlı olarak, gelişmeyi engelleyebilir de, hızlandırabilir de.

Ülkedeki genel eğitim ve profesyonel becerilerin düzeyi, ekonominin çeşitliliği ve ekonomik ve sosyal fırsatlar dikkate alındığında, Türkiye'nin, nüfusunu dünyadaki diğer Müslüman ülkelerden daha etkili şekilde istihdam ettiği ileri sürülebilir.

Ordu

Ordu, Ortadoğu'da tutulursa Türkiye, Orta Doğu'daki en önemli askeri güçtür. 515,000 civarındaki asker sayısıyla Türk ordusu, NATO içinde Amerika Birleşik Devletlerinden sonra ikinci en kalabalık askeri gücü olmaktadır.

Türkiye 2004 yılında askeri harcamalar bakımından dünyada on dördüncü sırada yer almıştır; 10.1 milyar dolarlık bir savunma bütçesiyle, Orta Doğu'da sıralanın ardından ikinci sıradadır.

Bilim adamı, Elliot Hen-Tov'un da not ettiği gibi, *“Bölgesel açıdan orantısız olan Türkiye'nin askeri modernizasyonu, Türkiye ile komşular arasındaki uçurumu daha da büyütecektir, zira Sovyetler Birliği'nin sona ermesi Türkiye'nin komşularında, ekonomik durgunlukla birlikte silah temini konusunda bir gerilemeye sebep olmuştur. Türkiye hem ekonomik hem de askeri açıdan gelişmesini sürdürmüştür. Esasen, dünyanın en güçlü askeri ittifaklarından biri olarak Türkiye, sadece modern silahlara kolay erişim imkanı, sâhip olmakla kalmamakta, aynı zamanda çağda stratejik düşünme ve planlama, aynı zamanda, sâhip birçok stratejik meselede Batı'nın diplomatik desteğine sâhip bulunmaktadır.”*

Sovyetler Birliği'nin çökmesinden bu yana, Türkiye'nin dünyadaki jeopolitik konumu daha merkezi bir hal almıştır, bu durum bölgedeki bir dizi başka önemli jeopolitik değişimlerin de etkisiyle olmuştur. Daha ayrıntılı olarak bakıldığında, Türkiye'nin bir zamanlar yüz yüze olduğu hemen hemen bütün potansiyel bölgesel tehditler ya zayıflamış, ya da ortadan kalkmıştır: Rusya'nın bölgedeki jeopolitik rolü büyük oranda azalmıştır, Ankara bugün Moskova ile anlaşarak, yakın ilişkilerin tadını çıkarmaktadır; İran ve Irak birbirleriyle yaptıkları, sekiz yıllık savaş yüzünden birbirine düşman duruma düşmüşlerdir; Irak ve Suriye önemli askeri ve siyasî Sovyet desteğini kaybetmişlerdir; ve de Saddam ve onun Baas rejimi artık yoktur. Her ne kadar Irak'taki kaos, bölgesel istikrarsızlık bakımından daha da acil yeni sorunlar ortaya çıkarmışsa da, Türk-Yunan ilişkileri çarpıcı şekilde iyileşmiştir. Dolayısıyla, Türkiye artık hiçbir ciddi bölgesel askeri gücün tehdidi ile karşılaşmaz, ya da ildir-yirmi yıl öncesine kıyasla gerçekten de çarpıcı bir değişimdir bu.

Bütün bu faktörlerin bir araya gelmesi, Türkiye'yi karşı konulamaz biçimde Orta Doğu'da sıralandan sonraki en önemli askeri güç konumuna taşımıştır.

Ekonomik ve Finansal Faktörler

Sektörlere göre bakıldığında, Türkiye ekonomisinin yüzde 11.7'sini tarım, yüzde 29.8'ini sanayi, yüzde 58.5'ini hizmetler olmaktadır. Sıralama tarımsal altyapı, bol su kaynağı ile desteklenmekte, tarım sektörü ülke i gücünün yüzde 35'ini istihdam etmektedir.³

Almanya gerek ihracat gerekse ithalatta Türkiye'nin en büyük ticaret ortağıdır, Amerika Birleşik Devletleri Türkiye ihracatında dördüncü, ithalatında ise altıncı sırada yer almaktadır.

Avrupa Birliği'ne girme olasılığı, öteki Orta Doğu ülkelerinde, Türkiye'nin ömedeniyet bariyerini aşmaya, böylece ilk Müslüman ülke olacağına dair umutları arttırmaktadır.

gücü ihracat,

Türkiye, misafiriçilere göçmenlik kısıtları, kapanmaya başladıkça ve artan enerji maliyetlerinin sıralama döviz gelirlerine yönelik talebi arttırmıştı, ardından sonra, 1970'lerde Orta Doğu'ya i gücü ihraç etmeye başladı. Türk Çalınma Bakanlığına göre, 2004 yılında Türkiye'nin yurtdışında hâlâ toplam 1.2 milyon içisi vardı ve bunların yüz binden fazlası, Orta Doğu ülkelerinde bulunmaktadır. Bu içilerin ezici bir çoğunluğu (95.000) Suudi Arabistan'da, geri kalanı ise çoğunlukla Libya (10.000) ve Kuveyt'tedir.

³ Türkiye son yıllarda hızlı bir dönüşüm sürecine girmiştir, bu çerçevede tarımsal istihdamın payı da kayda değer oranda düşmeye başlamıştır.

Türkiye'nin Orta Doğu'ya yaptığı ihracat, 1990 ve 2004 yılları arasında neredeyse beş katlanarak, 1.5 milyar dolardan 7.2 milyar dolara yükselmiş olup Türkiye'nin toplam ihracatı içinde yüzde 11.5'lik paya sahiptir.

Türk hükümetinin dış ticaret istatistiklerine göre, Türkiye'ye ihracatta Avrupa Birliği ilk sırada yer alırken, bunu Rusya ve Batı Avrupa Devletleri Topluluğu izlemektedir, ki bu sonuncusunun Türkiye'ye ihracatı sadece ürün ham petrol ve doğalgazdır.

Türkiye hem bir tüketici olarak, hem de bölgesel enerji aktarıcısında Doğu-Batı transit kavramı olarak, nedeniyle enerji alanında kilit bir oyuncudur.

Petrol hâlâ Türkiye'nin enerji ihtiyacının yüzde 40'ından fazlasını karşılamaktadır. Bunun yüzde 90'ı Orta Doğu'dan (Suudi Arabistan, İran, Irak, Suriye) ve Rusya'dan gelmektedir. Ancak Türkiye'de tercih edilen enerji kaynağı, jeopolitik nedenler de dâhil olmak üzere birçok nedenle, giderek petrol yerine doğalgaz almaktadır.

Türkiye en başta Hazar Denizi ve Orta Asya'dan gelen enerjinin dağıtımında kilit bir transit geçiş noktası haline gelmiştir. Mayıs 2005'te Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının açılmasıyla Türkiye, Akdeniz'e çıkış noktasından günde 1 milyon varil Azerbaycan petrolü arz etmeye başlamıştır. Her ne kadar mevcut ABD politikaları, Türkiye'nin İran ile enerji anlaşmaları, Suriye ve Irak'ın dünyada ikinci en büyük gaz rezervlerine sahip ülke olması, Türkiye'nin gelecekteki tüketim ihtiyacını karşılamada İran'ın önemli bir rol oynamasını kaçınılmaz kılmaktadır; dahası, bu durum, Türkiye'nin İran gazını Avrupa'ya aktarabilmesi için bir transit geçiş güzergahı olması, da kaçınılmaz kılmaktadır.

Saddam'ın 1991'de Kuveyt'i işgaline üzerine kapatılan, Irak'tan Türkiye'ye uzanan Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattı, nihayet Saddam'ın düşmesinden sonra, 2004 yılında yeniden açılmıştır.

Su Siyaseti

Suyun jeopolitiki ve önemi, rekabet ve gerilimler, uzun yıllar Türk dış politikasında önemli bir rol oynamıştır. Hem Dicle hem de Fırat nehirleri Türkiye'den doğup güneye doğru akmaktadır. Dicle doğrudan Irak'a girerken, Fırat Irak'a girmeden önce kuzeybatı Suriye'de bir kavışım çizmektedir. Gerek tarıma gerekse hidroelektrik gücü açısından, bu nehirlerle ilgili istekler bir hayli fazladır.

Su çatışmaları, 1960'larda Türkiye, Irak ve Suriye'nin tarımsal üretimi artırmak için barajlar yapmaya ve su kullanımlarını artırmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır.

Bir keresinde, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) bir parçası olarak inşa edilen, büyük hacimli ve yeni baraj, Atatürk Barajı'nın doldurulmasıyla, 1990 yılında, Türkiye geçici olarak gerçekten de Suriye'ye su aktarılmış, azaltılmıştır. Bu eylem amaçlı bir mesaj göndermişti: Suriye PKK'ya desteğini sürdürürse, Türkiye de bu ülkenin su sorunu konusundaki savunmasını, bundan yararlanabilirdi.

Fırat ve Dicle arasında Ceyhan ve Seyhan gibi büyük nehirler de Türkiye'ye değerli su kaynakları sağlamaktadır.

Ulusötesi Etnik Sorunlar

Kürt Sorunu

Osmanlı İmparatorluğu'nun çok etnik unsurlu yapısında Kürt sorunu diye bir sorun yoktu. Ne var ki, yeni milliyetçi Türkiye Cumhuriyeti'nin Türk adında tek bir etnik kategori yaratma kararıyla, bir Kürt problemi ortaya çıkmıştır.

Kendi kimliklerini ileri sürmedikleri müddetçe Türkiye içinde Kürtler aleyhine formel bir ayrışma söz konusu değildir: Orada herkes Türktür. Bu, vatandaşlık açısından kusuz doğrudur, ancak etnisite veya kültür açısından doğru değildir. Kürtlü ünlü basitçe görmezden gelen Kürtler, Türkiye'de en yüksek makamlara bile terfi edebilirler, nitekim sık sık terfi edilmektedirler.

Yirminci yüzyılın büyük bölümünde Kürt politikası, ordunun sıkı kontrolü altında, Ordu sorunu kesinlikle bir güvenlik meselesi olarak görüyordu; temel amaç sosyal ve ekonomik ikayetleri gidermekten ziyade, terörizmi sona erdirmektir. Ne var ki sorunun gerek Türkiye içindeki gerekse uluslararası düzeydeki ciddiyeti, 1990'ların sonunda meseleyi sivil alana da kaydırmaya başladılar. Talepler, sorunun bütün boyutları, tanımlanması gerektiği; yani sorunun sadece terörizmden ibaret olmayıp aynı zamanda bir etnisite ve kimlik sorunu olduğunu kabul edilmesi gerektiği yönünde büyüdü. Bu gerçeklik, sonunda Kürtlerin Türkiye'de yaşadıkları, kendilerine ait kültürel ve kimliksel talepleri olan farklı bir halk olduğunu resmen tanıması, gerekli kıldı.

Ordu verilecek kültürel tavizlerin, Kürtleri eninde sonunda Türkiye'den ayrılmaya ve başlıca taleplerine götüreceği kaygan zeminin bir parçası, olmasından habâri elenmektedir. Her ne kadar Türkiye'deki Kürt arzularının uzun dönemli geleceği bilinemez ise de, açık olan şey şudur ki Kürt realitesine geçmişi tanıyan inkar ve acımasız muamele, Kürt toplumunun her seviyesinde genel anlamda Kürtlerin kendilerini bilinçlendirme sürecinin yaygınlaşması, hızlandırılması, tır.

Temmuz 2007 seçimleriyle birlikte cesaret verici iki gelişme ortaya çıkmıştır: Kürt nüfus iktidarda bulunan AKP'ye, kendi etnik partileri olan Demokratik Toplum Partisi'nden (DTP) daha fazla oy vermiştir.

Türkiye'nin Kürtlerle ilgili zorlukları, bir kısım, sorunun ulusötesi boyutuyla ilgilidir: Dünyada kendilerine ait bir devleti olmayan en kalabalık etnik grup olan Kürtler, Türkiye'nin doğusu, Irak'ın kuzeyi, İran'ın kuzeybatı, Suriye'nin kuzeydoğu ve Azerbaycan'ın belirli bölgelerine de vardır. Bu devletler arasında en kalabalık Kürt nüfusa sahip olan Türkiye'de Kürtlerin sayısı, en az 12 milyondur ve toplam nüfusun en az yüzde 20'sini teşkil etmektedir. Kürtlerin yarısı, ülkenin doğu ve güneydoğusunda yaşamaktadır, geri kalanı da Türkiye'nin batı bölgelerine de vardır. İstanbul dünyadaki Kürt nüfusu en kalabalık şehirdir.

Türk Kürdistanı'nın gayriresmî başkenti olan ömütsüz bir Diyarbakır'ın Türkiye'nin en büyük A il topluluğunu teşkil ettiği ileri sürülebilir, zira var olan iç çekişmenin devamı, garanti eder, potansiyel ayrışma, tevik eder ve yabancı istismarına kapı aralar. Bunun aksine ömütlü bir Diyarbakır, Kürt azınlığının ülkeye daha iyi entegre olmasını anlamına gelir.

PKK Türkiye'ye dikkate değer şekilde meydan okumaktadır: Bütün Kürtlerin tek bir devlet çatısı altında birleşmesini öngören Pan-Kürdist bir ideale sahip ilk ve tek Kürt hareketidir.

Teorik yönden parlak olmakla birlikte Öcalan, hareket üzerinde katı bir Stalinist kontrol tarzı uygulamaya, dolayısıyla PKK asla demokratik olmamıştır.

Pan-Türkizm

Türkçe konu an dünya Anadolu, Kafkaslar, İran, Orta Asya ve Batı Çin arasında uzanmaktadır. Bu muazzam büyüklükteki dil grubu, kendi içinde oldukça farklı yapıları kapsayan birlikle, ortak bir kültürü paylaşan, bilinçindedir. Pan-Türkizm geçmişiyle ilgili yerlerde, farklı siyasî amaçlarla zaman zaman peşin dülmüş bir ideolojidir ve gayet rahatlıkla yeniden kendisine müracaat edilebilir potansiyel olarak bu bölgede Türkiye'nin nüfuzunu güçlendiren bir olgudur. Ancak Ankara, özellikle Rusya olmak üzere bölgedeki devletlerle arasındaki geniş menfaatleri dikkate alınarak Pan-Türkist kartını oynama konusunda pek hevesli olmayacak, ama bu kart asla tamamen ortadan kalkmayacaktır.

Sonuç

Geride bıraktığımız yirmi yıllık dönemde askeri, ekonomik ve diplomatik alanlarda Türkiye'nin Orta Doğu'nun açık şekilde hâkim gücü olma yolunda ilerleme süreci kayda değer ölçüde hızlanmıştır. Demokratik karakteri ve merkezi hükümeti Türkiye'ye muazzam bir güç ve dayanıklılık sağlamaktadır.

Türkiye yakla an muazzam f,rt,nalar, devrimsiz atlabilecek politik düzene sâhip bölgedeki az say,daki ülkeden biridir, ancak henüz tam çözüme kavu turulamam, Kürt sorunu Ankara için bir k,r,lganl,k noktas, olu turmaktadır.

Türkiye ve Suriye Dönü en Bir li ki

Daha Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kuruldu u günlerden beri, Türkiye'nin Suriye ile ili kileri genelde zay,f kalm, ve hâttâ gergin olmu tur. ki ülke birçok olay vesilesiyle sava ,n e i ine gelmi lerdir. Ancak Türkiye'nin am ile ili kileri 1998'de dramatik bir de i im sürecine girmi , iki ülke aras,nda tarihi bir yeni dönemin ba lamas,na ve aralar,ndaki en önemli sorunlar,n çözümlüne yönelik yeni, pozitif bir atmosferin do mas,na kap, aralanm, t,r.

Her ne kadar bugün Türkiye-Suriye ili kilerindeki temel belirsizlik, ABD'nin Suriye'ye kar , devam eden hasmane tutumundan kaynaklansa da Türkiye ile Suriye aras,ndaki ili ki tarihsel olarak kimlik, s,n,r, ideoloji ve So uk Sava safla mas,, Kürtler, su ve srail ile ilgili gerilimler taraf,ndan belirlenmi tir.

Kimlik meselesi hemen her ikili ili kinin de erlendirilmesinde ço u zaman öyumu akö bir mesele olarak görülür; oysa bu, ili kinin do as,n, kavramak bak,m,ndan belki de en önemli unsurdur.

I. Dünya Sava , öncesi ve sonras, y,llarda Arap milliyetçili inin merkezi olarak am için de, yeni bir milliyetçi Arap kimli inin yarat,lmaz,, eski Türk-Osmanl, düzeninde Suriye'nin oynad, , ikincil rolün reddedilmesini gerektirmi tir. Bunun sonucunda, Türkiye ve Suriye'nin yeni resmî milliyetçi kimlikleri kendi özel güvenlik de erlerini ve kendilerine özgü yeni subjektif tehdit alg,lamalar,n, yaratm, t,r.

Uzun süredir devam eden Hatay/Aleksandriya ihtilaf,, Ba bakan Erdo an'ın Aral,k 2004'te am'a yapt, , tarihi ziyaret s,ras,nda her iki taraf,n da, aralar,nda art,k bir s,n,r sorunu olmad, ,n, kabul etmeleriyle birlikte, de facto bir çözüme do ru yönelmi tir.

So uk Sava s,ras,nda Türkiye'nin Bat, ittifak,na güçlü deste i, Suriye'nin ise SSCB'ye yönelmi olmas,, komünizmin çökü üne kadar bu ülkeler aras,ndaki ideolojik gerginli in önemli bir sebebiydi.

Her iki taraf da su, Kürtler ve srail gibi, kar , tarafa bask, yapmaya yarayacak araçlara sar,ld,lar.

Kürt Meselesi

Suriye, ülkenin kuzeydo u kö esinde bulunan Cezire bölgesinde yerle mi yakla ,k 1 milyonluk bir Kürt nüfusa sahiptir. Suriye Kürtlerinin ço unlu u, Türk bask,s, nedeniyle 1920'derde s,n,r,n öte yakas,na kaçarak Türkiye'den bu bölgeye gelmi s, ,nmac,lar,n torunlar,d,r.

PKK liderleri 1980'de, Ankara'daki bir askeri darbeden sonra Türkiye'den Suriye'ye kaçm, , burada kendilerine devlet deste i verilmi tir. Suriye, Lübnan'ın Bekaa Vadisi'nde PKK'ya e itim kamplar, sa lam, ve Öcalan'a am'a s, ,nma hakk, tan,m, t,r. Ancak Sovyetler Birli i'nin 1991'de çökmesiyle birlikte, Suriye'nin pozisyonu ciddi ekilde zay,flam, ; Türk ve srail askeri güçleri aras,nda izole edilmi ve s,k, m, t,r.

1998'de Ankara am'a aç,k bir ultimatoma vererek, PKK'ya deste ini kesmez ve Öcalan'ı s,n,r,d, , etmezse, Türk askeri i galine haz,r olmas,n, belirtti. Bu tehdit Suriye s,n,r,na onbin askerin kayd,r,lmaz,yla da desteklendi. Haf,z Esat, elinde fazla seçenek olmad, ,n, hissederek, kendisinden pek beklenmeyen bir tav,rla diz çöküp Türkiye'ye kar , uygulad, , çat, mac, politikalar, tamamen gözden geçirmeye yöneldi. Bu geli me, bölge için ciddi içirimleri olan yeni ve önemli bir ikili ili ki sürecini tetikledi.

öAnkara'nın Suriye'ye karşı tutumunun de i mi oldu unun en iyi kanıtı, iki ülke arasındaki yaklaşık 450 mil uzunluğunda ve 1,500 fit genişliğindeki (Soğuk Savaşın heyheleli günlerinde, 1952'de yerleştirilmiş olan) mayın alanı, Türkiye'nin temizlemekte olduğuudur.

Sonuç

2005 yılında iki ülke arasında bir serbest ticaret bölgesi kurulması konusunda anlaşma yapılmış ve aynı Suriye'de Türk yatırımlarına, tevkîf edilmesiyle, iki ülke petrol arama amaçlı ortak bir şirket kurmalarıdır. Aynı zamanda sınır bölgelerinde ortak bir elektrik şebekesi geliştirmektedirler. Nihayet, dikkate değer bir nokta da, Suriye'ye giden Türk turistlerin sayısı büyük oranda artarak 2000'den 2005'e on dokuz katına çıkmış olmasıdır.

Türkiye ve Irak

1958'deki Irak devriminden beri Türkiye-İrak ilişkileri sınır ve limon etkileşimlerden, Saddam sonrası Türkiye'nin Irak'ın işlerine müdahil olmasıyla uzanan bir seyir izlemiştir. Bugün iki ülkenin ilişkileri hızla genişlemekte, ancak Irak'taki iç savaş, kıtlık kaynaklı ihtilaflar bu ilişkilere damgasını vurmaktadır.

Son yıllarda, Ankara'nın Bağdat'ta ilişkileri ve unsurlarına belirlenmiştir:

**Irak Kürtlerinin siyasî özerklik arzuları, Kerkük kentinin statüsü, petrolü ve orada yaşayan Türkmen nüfusun kaderi;*

**Sınır sorunları, ve eski Osmanlı vilayeti Musul'un statüsü;*

**Terörizm, iç savaş ve slami radikalizm gibi, Saddam sonrası, Irak'ın istikrarı, ve bütünlüğüne ilişkin sorunlar;*

**Irak içinde yeni yeni fakat hızla artan yabancı etkisi*

Dünyadaki çoğu ülke, devrimci rana karşı çekinmeleri nedeniyle Irak'a desteklemiştir. Türkiye ise her iki ülkeye karşı da pozitif bir tutumla, benimsenmiş ve ticaret yoluyla bu ülkelerin acil ekonomik ihtiyaçlarına karşılama yoluna gitmiş az sayıda ülkeden biri olmuştur. Bunun sonucunda Türkiye, savaştan ciddi gelir sağlamıştır.

Türkiye aynı zamanda petrol boru hattından dolayı, Irak'tan yaklaşık 250 milyon dolar kira geliri elde etmiş, Türkiye ile Irak daha geniş bir bölgesel plan kapsamında elektrik şebekelerini entegre etme konusunda anlaşmışlardır. Aynı zamanda 1974 ile 1990 yılları arasında Irak'ta Türk inşaat projelerinin toplam değeri 2.5 milyar dolar bulmuştur.

1991 Körfez Savaşı, Felaketi

Irak-İrak Savaşı'nın aksine 1991 Körfez Savaşı, ve sonrası, Türkiye için hemen her açıdan tam bir felaket olmuştur:

Irak'ın Kürt bölgesi üzerinde Saddam'ın kontrolü kesin olarak kırılmıştır.

Saddam'ın Kürt bölgesi üzerinde yeniden mutlak kontrol tesis etme girişimlerinin sonucu olarak yaklaşık 1 milyon Kürt kuzey, Türk sınırına doğru harekete geçmiştir, bu da Ankara için kitlesel bir sorun, sorunu doğurmuştur.

Irak'ın Kürt bölgesi, ABD'nin sponsorluğunu yaptığı, Çekiç Güç kapsamında uluslararası BM koruması ve gözetimi altına alınmış, tır. Dahası, Kürt insanî krizi yüzünden, ABD'nin Kürt özerkliği ni tolere etmeme sözü tartışılabilir hale gelmiştir.

Kürt partileri, ABD'nin baskısıyla, Irak'ta ilk defa kendi aralarında siyasî olarak bölgesel düzeyde kurumsal işbirliği yapmaya zorlanmışlar, bu durum Ankara'nın bunları birbirine karşı kullanma seçeneklerini peşinen ortadan kaldırmıştır. Bu olgu, Irak Kürt siyasî tarihinin evriminde çok önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Irak'ın Kürt bölgesi, neredeyse bağımsız de facto bir devletin altyapısını, hızla geliştirmiştir.

Bu durum Türkiye ile bir ö Kürt varlığı arasında gayriresmî bir diplomatik ilişkinin başlangıcı, tevkîf etmiştir. (2004 sonunda bu süreç, hiç akla gelmeyen bir şekilde: Türkiye kademeli Kürt lider Celal Talabani'yi Irak Cumhurbaşkanı olarak Ankara'da tanımlamak durumunda kaldı.)

Saddam'ın Irak, üzerine uygulanan uluslararası, yaptırımlar Türkiye'yi Irak'ta olan karışıklık, ticaretinin büyük bir kısmından vazgeçmeye zorladı, ki bunlar arasında iki petrol boru hattı da vardı. Ambargo dönemi, Türkiye'ye en azından 8 milyar dolara mal oldu.

1991 Savaşı'nın Türkiye'ye tek faydası, Washington'da olan stratejik ilgisinin pekileşti, zira Türkiye güvenilir müttefik imajını, sağlamlaştırdı.

2003 Körfez Savaşı - İstemsiz Savaş

Saddam rejiminin devrilmesi, Ankara'nın istediği en son şeydi; Türkiye için bu, Irak'ta Pandora'nın kutusunun açılması, demektir. Saddam'ın Ankara açışından tek önemli problemi; Iraklı sürekli çatışma içine çeken, tahmin edilmesi zor, agresif ve dengesiz karakteriydi. Oysa bunun dışında Saddam, kendi Kürt nüfusunu kontrol altında tutmak için muazzam çaba harcamıştı.

Türkiye'nin 2003 yılından beri Irak'ta ilgili olarak dile getirdiği en önemli dış politikamaçlardan biri, hassas petrol bölgesi Kerkük ve çevresindeki Türkmen nüfusunun refahını korumaktır. Her ne kadar bu grubun nüfusu muhtemelen 1 milyondan az ise de-Türkmenler sayıları, 3 milyon oldu unda, yaşar etmektedirler-Türkmenler Kerkük'te yaayan nüfusun önemli bir parçasını, temsil etmektedirler. Esasen Sünni Türkmenler, Kürtlerin alt sınıfını, temsil ettiği Osmanlı yönetimi altında Kerkük'ün yönetici sınıfını, oluşturmuşlardır. Ancak o zamandan beri Türkmenler kesin bir konum ve etki kaybına uğramışlar, özellikle de Kerkük ve çevresini kontrol etmek için yapılan üçlü rekabet yarışında.

Ankara hâlâ, Kürtlerin Kerkük'ten elde edecekleri geliri kendi özerkliklerini tahkim etmek ve hâttâ gelecekte başlatılmak üzere kazanmak amacıyla kullanmalarını önlemek için, Irak petrolünün tamamını Bağdat'ın merkezi kontrolü altında olmasını istemektedir. Ancak petrol gelirinin bir dereceye kadar bölgesel kontrolü yolunda yapılan müzakereler halihazırda bir hayli yol almış, durmaktadır.

Birleşik Devletler'inde sonunda Iraklı terk edecektir, fakat Avrupa Birliği Türkiye'nin oradaki siyasî statüsünü de değiştirmeye yönelik bir askeri müdahalesini hoş görmez. Karışıklıkla, özellikle de sağlam meşru gerekçeler olmadıkça, ki bugün yoktur. Ayrıca öteki Arap ülkeleri ile İran, Kuzey Irak'ta olabilecek herhangi bir Türk askeri müdahalesine karşı, sert tepki göstereceklerdir, hele hele Türkiye orada bir şekilde sürekli kalmaya heveslenirse. Bu takdirde Türkiye, bir anda kendisini kazanmış, imkansız bir gerilla savaşıyla ortasında bulabilir.

Peki acaba bugün Sünni Türkiye için ne anlama gelmektedir? Bir hayli heterodoks Sünni nüfuslarla Alevilerin, Sünni'nin herhangi bir Ortodoks biçimini temsil etmemeleri dolayısıyla İran'da ruşun yönelmeleri için pek bir nedenleri yoktur. Esasen, geçmişteki hâkim Sünni baskısı, nedeniyle Aleviler genel olarak sıkı, laiktirler.

Her ne kadar bugün Orta Doğu'da hemen her şey mezhepsel siyaset üzerine kurulu olsa bile, Ankara'nın Irak'taki mezhep çatışmasında taraf olması, hemen hiç ihtimâl dahilinde değildir. Mezhepsel dürtüler üzerine politika bina etmek, modern Türkiye'nin işi değildir, öteki Sünni devletler tarafından böyle yapmaya teşvik edilse bile.

PKK gerillaları, neler yaptıkları sahneye geri dönmüş durumdadır. Washington'un kuşku uyandırdığı şekilde hakkında pek bir şey yapmadıkça, PKK'nın Kuzey Irak'ta hâlâ müstahkem bir mevki vardı. Pek çok Türk, ABD'nin PKK üslerini hava saldırılarıyla bölgeden kaldırmasını, Türkiye'nin topraklarını, ABD askerlerine kapatmasını, ödenecek bedelin bir parçası olduğunu inanmaktadır.

Ancak Türkiye tarafından Kuzey Irak'ın tamamı için gali ve Irak topraklarının ele geçirilmesi hiç muhtemel değildir; böyle bir şey Kuzey Irak'ta Türkiye'nin kazanamayacağı, tahripkar bir gerilla savaşıyla sonuçlanır.

Türk özel sektörü, Irak Kürdistanına büyük paralar yatırım, tır ve Kürtlerin Irak petrol satışlarından elde ettikleri petrol gelirleri nedeniyle, o bölgedeki en hâkim ekonomik güç konumundadır. Irak Kürdistanına yönelik Türk ihracatının, özellikle de gaz ve inaat malzemeleri ihracatının, 2007 yılında 5 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

Sonuç

Başlıca bir Kürt devleti ihtimali bugün her zamankinden fazladır. Dahası, dünyada kimlik politikaları, tanınması ve genel anlamda yapılan demokrasi ve insan hakları çabaları, kaçınılmaz şekilde Kürtlerin kendi kaderini tayin ihtimalini güçlendirmektedir. Buna ilaveten, Irak devleti içindeki artan bölünmeler, çökmekte olan bir Irak devletinin bir parçası olarak kalmak yönünde Kürtlere fazla bir ümit vermemektedir. Sonuç olarak, bütün sorunlar, aynan uluslararası Kürt davasının sonunda nereye doğru evrileceğini hiç kimse bilemez. Bir gün acaba bâzı Kürtler için başlıca söz konusu olacak, bazıları için olmayacaktır, Pan-Kürt bir devlet mi olacak, yoksa hepsi için özerklik mi söz konusu olacak? Ya da görev ek bir konfederasyon altında çeşitli Kürt grupları arasında kalacak, siyasî bölünmeler, statükonun devamı, ABD himayesinde bir Kürt devleti, veya Arap Irakında pek hoşlanılmayacak ve ABD askeri üslerine ev sahipliği yapacak özerk bir Kürdistan mı? Çok sayıda olasılık senaryo mevcuttur, ancak bölgesel devlet rekabeti başlangıcında bunların hemen hepsinin son derece deşiken olması muhtemeldir.

Her ne kadar Irak Kürtleri genel olarak PKK'nın silahlı eylemlerinin ve terörizminin aleyhinde olsalar da, PKK'nın başarmaya çalıştığı, Türkiye karşıtı bir sempati ve anlayış beslemektedirler.

Türkiye ve İran

İhtiyatlı, Bir Birarada Varolma

Türklerin başka hiç kimse ile Farslarla olduğundan daha eski veya daha karmaşık kültürel etkileşimi yoktur. İki bin yıldan daha uzun zamandır İran, Anadolu'ya kim hükmetmiş olmasının jeopolitik rakibi olmuştur, ki bunlar arasında Bizans da vardır.

İranın Osmanlı devletinin baş teolojik ve ideolojik rakibi haline gelmesi, ancak İranın 1500 yılında dinî bir çark edileşimi devlet dinî olarak kabul etmesiyle olmuştur. On altıncı yüzyıldan itibaren, İran ile Sünni Osmanlı imparatorluğu arasındaki bu ilişki, ideolojik açıdan birbirini kötüleme ve Anadolu ile Mezopotamya üzerinde uzun bir mücadele içeren dinî bir savaşta kil etmiştir.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti İranın yeni Pehlevi hanedanıyla bir tür ilişki kisi gibi yürüyen ilişki kurmayı arzu ediyordu. Gelişen ilişkiler, 1932 yılında iki ülke arasında yeni bir anlaşma yapılmışla sonuçlandı. Her ne kadar şah Rza'nın reformları çok daha az zekice, daha az beceri, anlayış veya kaliteyle icra edilmiş olsa bile, uyguladığı Batılılaşma, reform programı konusunda İranın örnek aldığı model, bizzat Atatürk idi.

Modern Türk- İran ilişkileri genel anlamda şu faktörlerle belirlenmektedir:

**Türk- İran ilişkilerini olduğu kadar Irak, İran ve Türkiye Kürtleri arasındaki üçlü ilişki kileri de etkileyen Kürt meselesi;*

**Her ne kadar çoğu zaman sürtümenin nedeni değil de araç, olsa bile, devlette dinin rolü konusundaki ideolojik gerginlikler;*

**Saddam sonrası, Irak, Suriye, İran Körfezi, Kafkaslar ve Orta Asya üzerinde etkili olmaya yönelik jeopolitik rekabet;*

** İranın potansiyel nükleer silahlara sahip olma arayışı.*

Sünni- Şii bölünmesine rağmen, her iki devlet de dinî farklılıkların görmezden gelmeyi büyük ölçüde başarmıştır, özellikle de daha yakın yüzyıllarda.

Meselâ Sultan II. Abdülhamit, Osmanlı döneminin son yıllarında, Avrupa'nın emperyal meydan okuyular, karışında bütün Müslümanlar, birleştirmeyi amaçlayan Pan-slamc, politikalar,na rağmen desteğini kolayca isteyebilirdi.

1920'de, her iki devlet de-Türkiye Atatürk, İran ise Reza şah yönetimi altında-geni kapsamlı bir reform ve Batılılaştırma programının parçası olarak sıkı laikle tirici gündemler benimsediler.

Ancak 1979'da İranın sekülerizmini ve Batılı, din, y, k, p ülkede teokratik düzen kuran İran Devriminden sonra, iki ülke arasındaki dinî gerginlikler yeniden canlandı.

Ankara'ya gelen İranlı resmî ziyaretçiler diplomatik zorunluluk olarak Atatürk'ün mezarına yapılmaması, gereken ziyareti sürekli reddettiler-bu, Türkiye'nin resmî ideolojisine karşı büyük bir hakarettir.

Bugün İslami e ilimli AKP, Tahran'da İli kileri geliştirmek için ciddi gayret göstermekteyse de Türk Silahlı Kuvvetleri, İran konusunda Türkiye'nin sivil yetkililerine göre çok daha ahince bir tutum benimsemektedir.

İran ile Osmanlılar arasında cereyan etmiş önemli sınırlı ihtilafların çoğu Osmanlı, Irak ile İran arasındaki sınırlarla ilgiliydi. Her ne kadar bu özel gerginlik kaynağı, modern Türk devletinin yeni sınırlarıyla ortadan kalkmış olsa da, İranın Saddam sonrası, Irak'ta yükselen etkisi, gelecekte bir İran-Türk gerginliği olması, ihtimalini ortaya çıkarmıştır.

İranda, Türkçe konu alan azınlıklar, çağdaş Türk-İran İlişkilerinde önemli bir sorun teşkil etmemekle birlikte, Türkiye'nin İran üzerinde tek yönlü baskı kurabileceği potansiyel bir araç durumundadır. İran nüfusunun yaklaşık yüzde 26'sı Türkçe konuşmaktadır, ki bunların ezici bir çoğunluğu Azeridir ve kültürel ve dilsel açıdan Azerbaycan Azerileriyle çok yakın irtibatlıdır.

Tüm dünyada Türkçe konuşan halklar arasında, ötürklüklerinin en az farkında olmama e ilimindeki İran Azerileri, kültürel ve ekonomik açıdan İran'a gayet iyi entegre olmuş durumdadırlar.

Pan-Türki meselelerin gelecekte Türk-İran İlişkilerinde ciddi bir rol oynamaması, pek muhtemel değilse de bunlar, ikili İlişkilerin kötüleşmesi ihtimaline karşı, Türkiye tarafından kuluçka halinde ve istismara açık durumda tutulmaktadır.

Bölgesel koşulların gerçekten ciddi biçimde kötüleşmesi halinde İran, İran Azerileri, Azerbaycan Azerileri, Ermenistan, Irak ve Türkiye arasında alt-yönlü bir kriz çıkması, tamamen ihtimâldir, de ildir.

Genel olarak Türk ordusu, bilhassa İran hükümetinin İslami karakteri nedeniyle, İran'a karşı sivil, politik mahfillerinden çok daha sert bir tutum takınmıştır. Nitekim eski Başbakan Erbakanın Türkiye'nin İran'da İlişkilerini iyileştirmeye çabaları,na karşı, ordunun ele tirdel tutumu, bizzat d, politika ile ilgili olmaktan ziyade İslam konusuna yönelik iç politikalarla ilgiliydi.

Ne de olsa PKK, kendine özgü Pan-Kürt ideolojisiyle sonuçta İran'da tehdit etmektedir. Türkiye ve İran, 2006 ve 2007'de PKK'ya ve İran'daki ikizi PJAK'a (Özgür Yaşam Partisi) karşı, ortak askeri operasyon konusunda yakın işbirliği yapmışlardır.

Ekonomik Faktörler

İran, Türkiye ile ticaret hacminde, Rusya ve Ukrayna'dan sonra Türkiye'nin komşular, arasında üçüncü sırada yer almıştır. 2006 itibarıyla, karşılıklı ticaret hacmi 6.2 milyar dolara ulaşmıştır. Ancak bu seviye hâlâ görece düşük, bir seviyedir ve Türkiye İranın en önde gelen al, ihracat ve ithalât ortağı, arasında henüz yer almamıştır.

Türkiye'nin Orta Doğu'dan yaptığı, en büyük ithalât, elbette ki, İran doğalgazıdır. Nisan 2007'de Türkiye ve İran, enerji alanında ortak girişime dayalı, stratejik bir ittifak planladıkları, ilan etmişlerdir. Söz konusu proje, yeni petrol ve gaz kuyularını açılması, ve Türkiye'den geçen mevcut boru hatlarını, kullanarak Yunanistan üzerinden Avrupa'ya enerji aktarılması, kapsamaktadır.

Avrupa Birli i, Rus enerji kaynaklar,na a ,r, ba ,ml,l,ktan kurtulmak için, ran enerjisini ithal etme projesini hararetle desteklemekte, ancak Washington bu projeye iddetle kar , ç,kmaktadır,-bu da Ankara ile Washington aras,nda devam eden bir sürtü me kayna ,d,r. Bu arada Washington Türkmen petrolünün ran yoluyla Türkiyeøye getirilmesine dair her plana kar ,d,r.

Türkiye art,k ran gaz,n,n ve petrolünün tüketiminde ve Bat,øya aktar,lmas,nda önemli bir kav ak noktas, konumundadır. ABD'nin s,k, muhalefetine ra men Avrupa, tamamen Rus ihracat,na ba ,ml,l, a kar , söz konusu ran alternatifini memnuniyetle kar ,layacaktır,-bu da Washington'un ho una gitmeyen bir eydir.

ranøa kar , ABD askeri sald,r,s, Ankara'n,n menfaatlerini olumsuz etkileyecekken, Tahranøa kar , geni kapsaml, ekonomik yapt,r,mlar getirme giri imleri bile Türk d, ticaretine ciddi ekilde tesir edecektir: Örne in her y,l yakla ,k yetmi be bin Türk kamyonu, Orta Asya ve ötesine gitmek üzere ran'dan transit geçi yapmaktadır.

Nükleer Sorunlar

Her ne kadar Türkiye'de ran'n nükleer silahlarla ilgili planlar,na olumlu bak,lmasa da, Kürt sorunu ile k,yaslan,nca, bu konu Türkiye'de çok öncelikli bir sorun de ildir, hâtâ Türk ordusu için bile. Konvansiyonel silahlarda Türkiye ran'dan çok daha güçlüdür. Ayr,ca aralar,ndaki çe itli gerginlik kaynaklar,na ra men, iki ülke aras,nda yak,n tarihte ciddi bir askeri kap, ma mevcut de ildir. Türkiye'nin temel kayg,s,, ran'n nükleer silahlar,n,n bölgedeki güç dengesi denklemlerini nas,l etkileyece idir.

Olas, bir ABD- ran çat, mas, ile ilgili olarak 2003 Haziran ay,nda yap,lan bir kamuoyu yoklamas,nda, Türklerin yüzde 55'i bu konuda tarafs,z kalmay, ye lerken, yakla ,k yüzde 24'i ran'n saf,nda yer almay, tercih etmektedir; Birle ik Devletler saf,nda yer almak isteyenlerin oran, yüzde 17'nin alt,ndadır.

Sonuç

Tarihsel olarak, Türklerin Bat,øya yak,nl, ,n,n ranø kayg,land,rd, , ya da rahats,z etti i anla ,lmaktadır; son ah bile zaman zaman Türkiye'yi Bat,ø'n dikkatini cezbetme konusunda bir rakip olarak alg,lam, t,r. Bundan dolayı,, görünür gelecek için, ran'n Türkiye'ye kar , tutumu, büyük ölçüde Ankara'n,n ranøa kar , Bat,l, stratejik politikalar, ne ölçüde benimseyece i taraf,ndan belirlenecektir.

Türkiye ve srail

Yahudilerin Osmanl, mparatorlu u içinde uzun bir tarihi vard,r. 1492'de, Müslümanlarla birlikte Katolik spanya'dan sürüldükleri zaman Osmanl,øya s, ,nm, lard,r. Esasen, Soner Ça aptayøn dedi i gibi, õOnyedinci yüzy,lda Osmanl, mparatorlu u'nda ya ayan Yahudilerin say,s,, dünyanın ba ka yerlerinde bulunan toplam Yahudi say,s,ndan daha fazlayd,.

Buna kar ,l,k Osmanl, mparatorlu u da birçok meslek dal,nda Yahudi bilgi ve becerisinden faydalanm, , onlarla gelen Bat,l, know-howø, imparatorlu un geli mesi ve dönü ümünde kullanm, t,r.

Yahudiler, modern Türkiye'de de bask,dan uzak bir hayat sürmü lerdir ve srail'de de hayli Türk yanl,s, önemli bir Türk-Yahudi toplulu u mevcuttur.

Türk dü üncesinde Arap- srail meselesi ile Kudüs meselesi aras,nda önemli bir fark vard,r. Kudüs, brahimi dinlerin her üçü için de kutsald,r.

Müslümanlar,n ço u gibi, Türkler de Kudüs'te bulunan geleneksel slami dinî mekanlar,n tamamen srail kontrolü alt,nda bulunmas,ndan son derece rahats,zd,rlar. 2000 y,l,nda yap,lan bir kamuoyu yoklamas,nda Türklerin yüzde 63'i, Kudüs ve Mescid-i Aksa'n,n kendileri için önemli oldu unu belirtmi , yüzde 60'a da Filistin halk,n,n korunmas,nda Türkiye'nin daha aktif bir rol oynamas, gerekti ini ifâde etmi tir.

Müslüman dünya hâlâ Kudüs'teki Müslüman ç,karlar, ad,na yüksek sesle konu mas, için Türkiye'ye bakmaktadır.

Türk- sraillilerde Askeri Faktör

Türkiye'de srailliler ile yakın ili kiler kurulmas, ön de gelen savunucusu Türk Silahlı Kuvvetleridir. Radikal biçimde lâik olan ordu için srailliler, öanti- slamiö bir sembol olarak, de erli bir yüksek askeri teknoloji transferi kayna ,, ABD Kongresi'ne eri imi kolayla t,ran bir unsur ve nihayet, radikal kom ulara kar , stratejik bir y,ld,rma kayna , olarak önemlidir.

Ço u Türk, srailliler devleti ile Türkiye'nin az say,daki Yahudi nüfusu (120.000) aras,nda hemen bir ayr,m yapmakta, Türkiye'deki Yahudilere yüksek derecede bir tolerans ve sayg, beslerken, srailliler devletine kar , yayg,n bir muhabbet duymamaktadır.

Askeri i birli i Türkiye'nin srailliler ile büyüyen ili kilerinin en dramatik ve tart, mal, unsurunu te kil etmektedir.

Türkiye ran, Irak ve Suriye'ye kar , Türkiye topraklar,nda srailliler ile ortak gizli dinleme üslerinin kurulmas,n, kabul etmi tir.

Türk ordusunun yirmi-be y,ll,k bir zaman diliminde gerçekle ecek ve yakla ,k 150 milyar dolar tutacak büyük bir askeri modernizasyon projesine giri ti i bir zamanda gelen bu srailliler ba lant,s,, Türkiye için özellikle de erliydi. ki ülkenin savunma sanayilerini bir araya getiren bu giri imde, sraillilerin gerek teknolojisi ve gerekse Türkiye'deki ciddi finansal yat,r,m, hayati bir rol oynam, t,r.

Türkiye bir ara, olası, bir Suriye- srailliler bar, anla mas,n,n Ankara'n, elini amœa kar , zay,flataca ,ndan ve potansiyel olarak amœn srailliler s,n,r,ndaki kuvvetlerini kuzeydeki Türk s,n,r,na kayd,rmas,na imkân verece inden kayg, duyar hale gelmi tir. Türkiye ile sraillilerin amœa kar , ortak k,skaç gücünün, Suriye'nin 1998 y,l,nda PKK'ya, desteklemekten vazgeçme ve Ankara'ya kar , izledi i dü manca politikalar, revizyondan geçirme karar,na önemli ölçüde katk,da bulundu u konusunda hiç ku ku yoktur.

Sivil birli i

ki ülke aras,ndaki yo un askeri i birli ine birçok alanda sivil ili kiler de e lik etmi tir. Örne in, y,lda 1.85 milyar dolara ula an sraillilerin Türkiye turizmi, Türkiye'nin toplam turizm gelirlerinin önemli bir k,sm,n, te kil etmektedir. Buna ek olarak, tar,m alan,nda özel bir uzmanl, a sâhip olan srailliler, Türk tar,m sektörünün geli imine yat,r,m yapm, t,r.

Bugün sraillilerin ticaret ortaklar, listesinde Türkiye on üçüncü s,rada yer al,rken, Türkiye'nin ticaret ortaklar, listesinde srailliler dokuzuncu s,ray, almaktadır. 2007 y,l,nda Türkiye ile srailliler, Karadeniz'e K,z,l Deniz'e ba layacak bir boru hatt, in as, üzerinde geçici olarak anla maya varm, lard,r. Suyun alt,ndan gidecek bu boru hatt,, Suriye ve Lübnan'ı by-pass edecek, Rusya ve Azerbaycan'dan getirece i gaz ve petrolü Türkiye üzerinden sraillilerle iletecektir.

srailliler SSCB'nin çökmesinden sonra bu bölgeye girmek için Türkiye'yi de erli bir köprü olarak görmü , ard,ndan Türkiye de sraillilerin bölgeye giri ini kolayla t,rm, t,r.

srailliler, Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya'dan sraillilerin kullanabilece i enerjiyi getirme potansiyeli ile ilgilenmeye devam etmektedir. Bakü-Ceyhan petrol boru hatt,n,n tamamlanmas, bu yönde at,lacak bir ilk ad,m niteli indedir.

Robins, srailliler ile ili kilerin gerilemesinin ba lang,c,n,, bizzat ordu içinde birçok ki inin Türkiye'nin srailliler ile ba lar,n,n Washington nezdinde beklenen meyveleri vermedi ini dü ündü ü 1996 y,l, ile tarihler.

AKP'nin iktidara gelmesi ve ödü manl,k yokö ilkesine dayal, bir bölgesel politikaya sar,lmas,, sraillilerin art,k Türkiye'nin d, politikas,nda merkezi bir konumda olmad, , bir ili ki kaymas,na yol açm, t,r.

Türk- srailliler ili kilerinin ekonomik ve teknik yönleri hâlâ güçlü olmaya devam etse de söz konusu ili kinin stratejik yönü önemli ölçüde zay,flam, t,r.

Suriye'nin refahından Türkiye'nin alacağı, yeni pay, Türkiye'nin sınırları ile başlıklar, daha da karmaşık hale getirmektedir. Benzer şekilde, savaş sonrası, Irak'ta, özellikle de sınırların birleşme güçlerinin desteğine destek verildiği ve bölgeyi yeniden karıştıran istihbarat operasyonları, için bir üs olarak kullanıldı, -Kürdistan'da sınırların yürüttüğü faaliyetler de Ankara'yı kaygılandırmaktadır.

Gerek Kudüs ve gerekse Washington, Türkiye'nin sınırların politikasına yönelttiği açıklama ve tirilerin çoğundan rahatsızlık duysa da, söz konusu başlıkların ikisi de Türkiye'nin bölgeyle ilgili yeni planları, tamamen tutuklamamıştır. Türkiye bölgede her iki ülkenin de müttefiki olup aynı zamanda Arap ülkelerinin çoğuna ve İran nezdinde itibarlı olan neredeyse yegane ülkedir. Ancak sınırların yayılması veya dümanca ilikiler içinde olduğu Müslüman devletleri güçsüz düürmek ve bölmek peşinde koştuğu ölçüde, sınırların çıkarları, Türkiye'nin çıkarları,yla otomatik olarak aynı safta yer almamaktadır artıktır.

Sonuç

Türk- sınırlar ilikileri Orta Doğu'nun geni diplomatik ve stratejik ilikiler yelpazesi içinde önemli bir unsurdur. Aradaki başlıklar biraz somut olsa da sınırların hâlâ-bir Müslüman ülke ile geliştirmiş olduğu yegane kapsamlı ve yakın çalışmaları, ma iliki durumunda olan-Türkiye ile iliki kisine kayda değer bir önem vermektedir.

Ankara, Saddam'ın devrilmesinden beri Amerika Birleşik Devletleri'nin de sınırların de Ankara'nın terörizmle ilgili başlıklar, olan PKK ile pek ilgilenmediklerinin farkındadır. Gerçekten de sınırların dünyadaki Kürtlerin kötü durumuna her zaman biraz gizli bir sempati göstermiş, PKK'ya karşı, Ankara ile birlikten kaçınması, duruma esas itibarıyla Türkiye'nin bir iç meselesi olarak bakmamıştır.

Ekonomik ve maddi alanda Türkiye- sınırlar ilikisi her iki taraf için de bir hayli avantajlıdır ve devam etmesi muhtemeldir. Askeri modernizasyon programı, nedeniyle Ankara, sınırlar ile oldukça güçlü bir askeri ilikiyi çok büyük olasılıkla devam ettirecektir, iki ülke arasında stratejik birliktin olması bile.

ayrı Ankara, sınırlar ile askeri iliki kisini öteki bölgesel çıkarları,na fazlasıyla zarar verici bulmaya başlırsa, Türkiye'nin sınırlar ile kurduğu askeri ilikin belirli yönlerini potansiyel olarak başlıklar devletler-Çin, Rusya ve Avrupa Birliği gibi-devralabilir. Ancak büyük bir Orta Doğu devletinin Türk güvenliğini meydan okuması, halinde, Ankara'nın stratejik düüncesinde sınırlar ile ilikin önemi yeniden artırılabilir hale gelebilir.

Türkiye ile M,s,r, Suudi Arabistan, Körfez Ülkeleri ve Afganistan Arasındaki İlişkiler

M,s,r

Türklerle M,s,r,lar arasında asırlardır süren yakın irtibata rağmen, modern Türkiye'nin M,s,r ile iliki hiçbir zaman samimi olmamış, dümanlık ile somutluk arasında gidip gelmiştir. Bu somutluk, belirli tarihsel houtsuzluklara dayalı olmaktan ziyade günümüz jeopolitik çekişmeleri gerçekliktin dayanmaktadır.

M,s,r kendisini geni boyutlu Arap davasının önde gelen hamisi ve her ne kadar böyle bir rolde giderek daha az ikna edici hale gelse de, Arap dünyasının do al lideri olarak görmektedir.

* Her ikisi de Amerika Birleşik Devletleri'nin müttefikidir (M,s,r Camp David'den sonra).

* Her ikisi de sınırlar ile diplomatik iliki kuran az sayıdaki Müslüman ülke arasındadır.

* Her ikisi de bölgesel radikalizmi bastırmaya çalışmaktadır.

* Her ikisinin de İran Devriminden beri İran'da ilikileri gergindir.

Türkiye ile sınırlar arasında bir güvenlik ittifakı, yapılabilmek potansiyeli ve AKP'nin son zamanlardaki Orta Doğu'daki bütün ülkelerle dostane ilikiler geliştirmeye politikaları, Türkiye-M,s,r ilikilerinin daha iyiye gitmesinin yolunu da açmamıştır. Ancak bu iliki u anda esas itibarıyla durağan vaziyettedir; bunun başlıklar sebebi de, M,s,r ekonomisinin yavaş karakteri ile bu ülkedeki katı, kabız edici ve kışkanç siyasî düzendir.

Türkiye ve Suudi Arabistan

I. Dünya Savaşı'ndan sonra, el-Suud'un Vahhabi kuvvetleri, ki Osmanlı'nın çok kültürlü slam ifadelerine hasmane bir tutum takınıyorlardı, Hicaz'daki kutsal mekanları kontrolünü ele geçirdi. Sonuçta modern Türkiye'de hem Hicaz'daki Harem isyanını, hem de el-Suud'un Osmanlı devletine karşı giriştirdiği isyanın hatıraları, hâlâ yaşıyoruz.

El-Suud'a karşı olan gizli husumet, 2002 yılı gibi daha yakın bir tarihte yeniden yüzüne çıkmış; Mekke'de bir konut projesine yer açmak amacıyla tarihi bir Osmanlı-Türk Kalesi yıkılarak Türkler Suudilere ateş püskürmüşlerdir. Türk Kültür Bakanlığı, örneğin yıkılan olay, Suudi Arabistan'da Türk mirasınan yapılan en son saldırıdır, ki bu ülke geçmişi de Osmanlı evlerini, mezarlarını ve tarihi bir demiryolunu tahrip etmiştir. Bu insanlık dışı karşı bir suç...ve kültürel soykırım, rönesans demidir. Suudiler ise buna verdikleri cevapta Türkiye'yi slami bir devlet olarak kendi mirasını ve kimliğini la'vetmekle suçlamışlardır.

Kemalist düzen Suudi Arabistan'ın uluslararası slami politikalarını daima kuşuyla bakmış, tır. Bireyler olarak Suudiler muhtemelen Türkiye'ye karşı kendi hükümetlerinden daha sıkı duygular beslemektedirler, ancak bu duygu pek karşı, ilkl, sayılmaz. Türk sokak başını, sık sık krallıkla ilgili dehşetli hikayelerden bahseder, el-Suud Hanedanı da Türklerden pek dinî saygı göstermez. Yine de Suudiler İstanbul Müslüman turizm güzergahlarından biri olarak değerlendirilir.

Altını çizmek gerekir ki yaklaşık kırk yıldır ilk defa Suudi Kralı Abdullah, 2006 yılında Türkiye'ye bir kraliyet ziyareti gerçekleştirmiştir; neredeyse kesinlik derecesinde denebilir ki bunun sebebi, Türkiye'nin Irak dâhil Orta Doğu meseleleriyle daha fazla ilgilenmesi ve duyarlılık göstermesinin takdir edilmesi idi.

Türkiye ve Afganistan

Afganistan, Türklerin Doğu dünyasına yönelik geni jeopolitik vizyonunun çok candan bir parçasıdır ve Arap dünyasına kıyasla birçok bakımdan Türk ruhuna daha yakındır. Afganistan bugün bünyesinde kalabalık ve önemli Türki Özbek ve Türkmen azınlıkları, ve genelde ngiliz emperyalizmine bağımlıdır, çünkü o kez yardım için Osmanlı Türkiye'ye bakmış, olan Güney Asya bölgesindeki Müslüman yöneticileri barındırmaktadır.

Afganistan (Sovyetler Birliği'nin ardından) yeni Kemalist Türkiye Cumhuriyeti'ni tanıyan ikinci ülke olmuştur, hâttâ Atatürk'ün Avrupalı emperyalistlere karşı yürüttüğü Ulusal Kurtuluş Savaşı'na yardım etmek için askeri destek göndermiştir. Gerçekten de Afgan Kralı, Emanullah Han'ın (1919-29) Atatürk'le yakın bir kişisel dostluğu vardı; Emanullah Han, Atatürk'ün modernleştirici reformlarını büyük bir hayranlıkla ve bunları Afganistan'da da aynen gerçekleştirmek istemiştir.

Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle, Türkiye'nin jeopolitik manzarası aniden geni bir şekilde Doğu'ya açılmış; Afganistan ve Pakistan, bir gecede Orta Asya'ya ve Keşmir'e açılan kapılar haline gelmiş, Türk halklarının zihninde o eski bağımları yeniden canlanmış, tır. Geni lehen bu Doğu alanı, Türk siyaset tasavvuruna yeni fırsatlar ve yeni bir kafa yapısını kazandı, yaramış, tır. Türk kamuoyu, Taliban'a hiçbir sempati beslenmemesine karşı, ABD'nin Afganistan'ı galine karşı büyük bir tepki göstermiştir: Halkın yaklaşık üçte ikisi bölgedeki ABD askeri operasyonları ve ABD kuvvetlerinin Türk askeri tesislerini kullanması, da dâhil olmak üzere ABD operasyonuna destek verilmesine karşı çıkmış, tır.

Türk kamuoyunun aksi görüşüne rağmen Türk hükümeti, Afgan operasyonunda Birleşik Devletler'e yardım etmeyi kabul ederek Kuzey itifakı, askerlerinin güneye, Kabil'e doğru hareketine destek ve emsal sağlamış, tır.

Ayrıca Afganistan'a giden barış gücü askerlerine katkıda bulunmuş, Orta Asya'ya yönelik ABD ve NATO destek uçurlarına hava üssünü kullanma imkanı vermiştir. Dahası, Türkiye, ilk başlardaki Uluslararası Güvenlik Destek Gücünün barış koruma operasyonuna bindörtüzyük askerle katkı sağlamış, tır.

Bu ABD d, nda operasyona en büyük, Müslüman ülkelerdense tek katk,y, te kil etmi tir. Ancak Türkiye 2006'da NATO'nun Kabil d, ndaki operasyonlar için asker gönderme ça r,s,n, reddetmi tir.

Daha da etkileyici olansa, Türk özel sektörünün Afganistan'daki yat,r,mlar,d,r. Ba ka herhangi bir ülkeden gelenden daha büyük olan yat,r,m miktar, 2006 ba lar, itibariyle yakla ,k 1 milyar dolara ula m, t,r.

Türkiye, uzun vadeli bir bak, la kendisini Afganistan'a mutlaka yard,m etmek zorunda hisseden ve bu ülkenin refah,nda kal,c, menfaati olan az say,daki bölge ülkesinden biridir. Her ne kadar Pe tun nüfus aras,nda bulunan Taliban yanl,s, unsurlar, Türkiye'nin, ABD ç,karlar,n, kollayan bir paravan olmas,ndan ku kulansalar da, her iki tarafta da duygusal ba lar gücünü korumaktad,r.

Türkiye ve Avrasya

Sovyetler Birli i art,k ölmü tür ve daha önemlisi, Türkiye art,k Rusya ile ortak bir s,n,r bile payla mamaktad,r. Bugün Türkiye'ye kar , Rus askeri sald,rganl, , neredeyse akla gelmez durumdad,r. Azerbaycan ve Orta Asya gibi, SSCB'nin Türki Müslümanlar,n,n büyük ço unlu u 1991'de ba ,ms,zl,klar,na kavu mu lard,r. Türkiye jeopolitik seçeneklerini yeniden ekillendirmekte ve bu ba lamda Rusya Türkiye'ye iktisadi, siyasî ve askeri alanlarda bir ortak olarak önemli f,rsatlar sunmaktad,r.

Yine de realite udur ki, Türkiye'nin eski Rus ve Sovyet imparatorluklar,n,n Müslüman (büyük ölçüde Türki) halklar,yla olan tarihsel ve etnik ili kileri hiçbir zaman Moskova için potansiyel bir kayg, olmaktan tamamen ç,kmayacakt,r. O kadar ki Moskova ile Ankara, bu halklar üzerinde etki bak,m,ndan âdeta z,t kutuplar, temsil etmektedirler. Bugün, hâlâ Rusya Federasyonu içinde kalm, olan Müslümanlar-Volga ve K,r,m Türki Tatarlar,, Çeçenler ve Kuzey Kafkasya'daki öteki halklar-daha fazla özerklik veya Moskova'dan ba ,ms,zl,k istemektedirler ve as,rlard,r kendilerine yard,m etmesi için yüzlerini Türkiye'ye çevirmi lerdir. Fakat Sovyetler Birli için çökmesi ve Türk dünyas,n,n kap,lar,n,n yeniden aç,lmas,yla ba layan k,sa bir a ,r, co ku döneminin ard,ndan, Türkiye'nin bu Müslüman halklarla ili kisi, Ankara için biraz hayal k,r,kl, ,na u rat,c, olmu tur. Ayn, zamanda, Türkiye'nin Rusya ile yak,n ili kilerden elde etti i ç,karlar katlanarak artm, t,r.

Bu istikamet de i imi en çarp,c, ekilde, iki yüz y,l, a k,n bir süredir Kafkaslar'da ba ,ms,zl,k için mücadele eden Çeçenlerin durumunda kendini göstermektedir. Çeçenler slami kimliklerine derinden ba l,d,rlar. Türki olmasalar da, Türkiye'de, as,rlar süren Rus bask,s,ndan kaçanlar,n olu turdu u, hat,r, say,l,r bir Çeçen diasporas, vard,r. Çeçenler, davalar,n,n sesini duyurmak için 1990'darda Türk topraklar,nda birkaç uçak kaç,rma olay,na kar, t,lar. Geçmi te Ankara zaman zaman Çeçenler'e destek verdi inde, Moskova da aç,k ekilde Türkiye'nin Kürtleri'ne ayn, eyi yapard,.

Bugün Türk-Rus ili kilerinde güçlü bir ekonomik tamamlay,c,l,k da ortaya ç,km, bulunmaktad,r. Moskova dünyada Almanya'dan sonra Türk mallar,n,n en büyük ikinci ithalatç,s,d,r, Türkiye de Rusya'da in aat alan,nda 6 ila 12 milyar dolarl,k yat,r,m yapm, t,r.

Ayr,ca Türkiye'ye giden Rus turistlerin say,s,, Almanya'dan gelen turistlerin say,s, ile yar, maktad,r; 2004 y,l,nda Türkiye'yi ziyaret eden Rus say,s, 1.7 milyonu bulmu tur, stanbul sokaklar, ve sahil kasabalar,n,n plajlar, dâhil her yerde Ruslara rastlamak mümkündür.

Önemle vurgulanmal,d,r ki, Karadeniz'in alt,ndan geçen Mavi Ak,m yoluyla Türkiye'nin Rusya'dan yapt, , büyük çaplı, do al gaz ithalat,-ki bu, Türkiye'nin do al gaz ithalat,n,n en az,ndan yüzde 70'ini te kil etmektedir-iki ülke aras,nda uzun süreli bir kar ,l,kl, ba ,ml,l,k ili kisi yaratmaktad,r. Esasen Rusya, mevcut Mavi Ak,m boru hatt,n, Türkiye'den güne yde s,rail'e kadar uzatmak istemektedir.

Önümüzdeki on y,lda Türkiye'nin gerek Rusya ve gerekse Orta Do u ile olan ba lar, muhakkak ki daha da yo unla acak, bu da Türk bak, aç,s,n,n çekim merkezini daha çok Do uya kayd,racakt,r.

1990'lar,n ortalar,nda Türkiye, Rusya'dan silâh, mühimmat ve helikopter sat,n alan ilk NATO ülkesi olmu tur; çünkü Bat,l, ülkeler, Kürt isyanc,lara kar , kullanabilece i gerekçesiyle Türkiye'ye silâh satmay, reddetmi lerdir. Ayr,ca Rusya, Türkiye'nin askeri modernizasyon projesi ihalesine kat,lmay, da planlamaktad,r.

Bir Türk diplomat, Ankara'n,n Moskova ile sürdürdü ü düzenli siyasî diyalogu D, i leri Bakanl, ,n,n herhangi bir ülke ile sürdürdü ü öen düzenli ve kapsaml,ö diyalog olarak nitelendirmektedir. Moskova ve Ankara, Güney Kafkaslar'daki ABD politikalar,n,n istikrar, bozucu oldu u görü ünü payla maktad,rlar ve bölgede statükonun korunmas,ndan yanad,rlar. Ankara ABD'nin Gürcistan'ı NATO'ya çekme planlar,n, Rusya'ya kar , gereksiz yere k, k,rt,c, bir eylem olarak görme e ilimindedir; ayn, zamanda Abhazya ve Acaristan'dan gelmi kendi Gürcü az,nl,klar diasporas, bu gruplar,n Gürcistan'dan ayr,lmas,na sempatik bakmaktad,r.

Moskova bu arada, üphesiz k,smen Türkiye'nin tarihi ABD yanl,s, yöneliminden sapmas,ndan duydu u memnuniyetin ifadesi olarak, Türkiye'nin Avrupa Birli i'ne giri ini destekledi ini aç,kça ilan etmi ; K,br,s sorununda da Türkiye'nin pozisyonunu desteklemeye u ra m, t,r. Buna kar ,l,k Türkiye de Rusya'n,n Dünya Ticaret Örgütü'ne girmesine yard,mc, olmay, kabul etmi tir, ki bu da Rus-Türk ticaretini daha da art,rabilecek bir olgudur.

Rus kamuoyunun Türkiye'ye bak, , oldukça olumludur. 2005 y,l,nda Rusya'da yap,lan bir kamuoyu yoklamas,nda, Ruslar,n yüzde 71'ı Türkiye'ye kar , pozitif bir tav,r tak,nm, t,r. Yüzde 51'ı Türkiye'yi güvenilir bir ticari ve ekonomik ortak, yüzde 16's, bir karde ülke olarak görürken, sâdece yüzde 3'ü dü man bir ülke ve muhtemel bir rakip olarak görmü tür.

Türk Dü üncesinde Kafkaslar ve Orta Asya'n,n Yükseli i ve Dü ü ü

Sovyetler Birli i'nin çökmesinden sonra Türkiye'de ba lam, bir erken a ,r, heyecan dalgas, Türkleri yeni bir *öTürk yüzy,l*,ön,n hakimleri olabileceklerine inand,rm, t,. O dönemde, zaman,n Türk Cumhuriyetleri, Süleyman Demirel Türkiye'nin Adriyatik'ten Çin Seddi'ne uzanan yeni bir Türk dünyas,n,n ba ,n, çekebilece ini ilan etmi ti.

Fakat ba ra bas,lan Pan-Türki vizyon bir dizi nedenden dolayı, asla ciddi olarak ba ar,lamad,. Birincisi, Türkiye, ço unlu u Türk olan yeni cumhuriyetlerin geli mesinde ve finanse edilmesinde ciddi rol oynayabilecek ekonomik a ,rl,k ve altyap,dan yoksundu. kincisi, taktiksel ve psikolojik olarak, Türkiye ba lang,çta biraz küçümser biçimde bu cumhuriyetlere kar , yeni bir öbüyük biraderö gibi davrand,, asl,nda bu cumhuriyetler bâz, aç,lardan Türkiye'den daha geli mi ti. Son olarak üçüncüsü, bu yeni devletlerin otokratik liderlerinin ola anüstü huysuz, paranoyak ve güvenilmez oldu u ortaya ç,kt,. Meselâ Özbekistan'ın slam Kerimov'u, en küçük bir iç muhalefet belirtisine kafas,n, özellikle takm, durumdad,r; hâtta Türkiye'yi kendisini devirmek için hem lâik, hem de slamc, güçleri desteklemekle suçlam, , bu durum iki ülkenin e itim alan,nda sâhip oldu u yak,n ili kileri koparm, ve Türkiye'deki bütün Özbek ö rencilerin geri ça r,lmas,yla sonuçlanm, t,r.

Washington da ba lang,çta, özellikle de 11 Eylül'den sonra Terörizmle Küresel Sava için kumanda etti i geni i birli i ça r,s, s,ras,nda, Rusya'n,n kayb, pahas,na Orta Asya'da ciddi stratejik kazan,malar elde etmi tir; o ko ullar alt,nda Moskova, Washington'un bölgede edindi i yeni stratejik tutunma noktas,na isteksizce boyun e mi tir. Fakat Washington'un Rusya'ya, eski Sovyetler Brili i'nin güney bölgelerinden kal,c, olarak ç,karma karar,l,l, ,, Moskova'n,n sert tepkisini çekti.

Orta Asya liderlerinin otokratik tabiat, da, özellikle söz konusu liderler Washington'un, öteki eyler yan,nda, Moskova'nın etkisini zayıflatabilmek için tasarlanan demokratikleme kampanyalarıyla kendi ülkelerini de istikrarsızlaştırabileceklerinden korktukları için, giderek daha fazla biçimde Orta Asya ülkelerini Rus yörüngesinde tutma çabasında Moskova'nın ini kolaylaştırıyor.

Orta Asyalı, Türki Cumhuriyetlerle ilişkilerinin soğumasıyla Türkiye de farkına varmış ki Rusya ile kuracağı ekonomik ve stratejik ilişkilerden edineceği kazanç, Başbakan, Devletler Topluluğu (BDT) üyesi, küçük, başbakan, yeni kavumu cumhuriyetlerle kuracağı, çabucak elden kaçabilecek herhangi bir ilişkiyi elde edeceği kazanç, kat kat artıyor.

Sorunun özü Orta Asya cumhuriyetlerinin yönelim ve karakterlerinin netleşmesi değil, doğasında yatmaktadır. Fakat demokratikleme ile birlikte Pan-Türki kimlikler büyüyebilir. Her günün birinde bu eski Sovyet cumhuriyetlerine daha demokratik bir yönetim hâkim olursa, Ankara ile ilişkileri de muhtemelen iyileşecektir.

Her ne kadar Moskova, Washington ve hâttâ Avrupa Birliği'ne hiçbir zaman tam bir alternatif olamasa da, Türkiye'nin yeni ve giderek karmaşıklaşan dış politikasıyla, hâttâ güçlü bir dönüşümlere uğramaktadır.

Kafkaslar

Türkiye'nin genel olarak Kafkaslar ve Orta Asya ile ilişkilerinde en büyük gücü, okullar ve üniversiteler kurması, askeri personele talim ve üniversite eğitimini sağlaması, yeni enerji boru hatları inşa etmesi ve bölgeye Türkiye'ye dair yakın bir farkındalık ve Anadolu Türkçesiyle ilgili bilgi getirmiş olmasıdır. Meselâ Türk Avrasya TV, uydu aracılığıyla Kafkaslar ve Orta Asya'da yayın yapmakta, Türkiye ile ilgili bilginin bölgede yayılmasına büyük katkı sağlamaktadır, buna Anadolu Türkçesine atinalık kazanmak da dahildir. Bugün artmış Türk ziyaretçiler, seyahat, okul ve/veya medya kanalıyla öğrenilmiş Anadolu Türkçesini konu alan, çok iyi konularına da en azından anlayan kişilerle daha sık karşılaşmaktadır.

Azerbaycan

Türkiye'nin Kafkaslardaki en önemli ilişkiyi Azerbaycan ile yapmıştır. Nüfusunun çoğunluğunun Ermeni olması, her ülke dil ve kültür açısından Türkiye'ye çok yakındır. Ermeni ülkesi, 1990'dan itibaren Pan-Türkçü zihniyetli Cumhurbaşkanı Ebulfez Elçibey zamanında doğrudan doğruya, ve 1992'de Elçibey'in devrilmesine kadar süren, aslında bir Pan-Türkçü aşamadan geçmiştir. O zamandan sonra Türkiye-Azerbaycan ilişkisinin özü, kültürel alandan ekonomik alana-özellikle enerji konusuna ve iki ülkeyi ayrılmaz biçimde birbirine bağlayan Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattına kaymıştır.

Azerbaycan'da Türkiye'nin rolü, aynı şekilde askeri alanda da önemlidir. Ferit Smayilzade bu konuda *Ö Türk askeri uzmanlar, Azeri subaylar, hem Bakü'de hem de Türkiye'de eğitim almışlar, modern bir ordu yapışını geliştirmesi konusunda askeri uzmanlaşmışlardır. Yüzlerce Azeri subay Türk askeri okullarından mezun olmuş ve 1999'dan itibaren Azeri askerler, Türk kumandasında, Kosova ve Afganistan'da barış görevlerine katılmışlardır*, diye yazmaktadır.

Batılı altyapı yatırımlarından kesmen doğrudan istifade eden Türk müteahhitleri de bu ülkede bir hayli aktif durumdadırlar.

Bakü düzenli ve kalabalık uçuşlarıyla birçok Türk şehriyle bağlantılıdır.

Eğitimli Azerilerin çoğu bugün gayet iyi bir Anadolu Türkçesi konuşmakta ve Türk elektronik ve basılı medyasına kolayca erişimin tadını çikarmaktadır. Hassas bir alan olan Türk-Ermeni-Azeri ilişkilerinde, Türkiye'nin iyi komşuluk ilişkilerine dayalı politikasıyla, Ermenistan'da ilişkilerin geliştirilmesi arayışına kadar uzanmıştır. Ancak ihtilaf, Dağlık Karabağ bölgesi için Azerbaycan ile Ermenistan arasında yapılan savaşın Ermenistan'ın galip çıkması, Ankara ile Bakü'nün ihtilafa konu Azeri toprakları, ilgili nedenle Erivan'a karşı, ticaret ambargosu uygulamasına sebep olmuştur.

Bu srt meye ra men, Türkiye ile Ermenistan aras,nda kayda de er bir gri ticaret cereyan etmekte, havayolu iki ülkeyi birbirine ba lamaktadır.

Ancak Birle ik Devletlerdeki ve Avrupadaki kalabal,k Ermeni diasporas,, Washingtonn Osmanl, mparatorlu un son günlerinde Ermeni soyk,r,m, i lendi i gerekçesiyle Trkiyeyi k,nayan parlamento karar, almas, için gece gündüz al, maktadır; bu bask,lar ise sâdece Erivan ile Ankara aras,nda iki taraf,n da arzu etti i yak,nla may, zorla t,rmaya yaramaktadır.

Gürcistan

Türkiye, Sovyetler Birli iinin çökmesinin ard,ndan Grcistann ba ,ms,zl, ,na kavu mas,na çok sevinmi , iki ülke aras,nda h,zla s,ak ili kiler kurulmu tur. Yine de beklentilerin aksine, Trkiyenin Türki bir ülke olmayan Grcistanda ticareti, görece ,l,ml, düzeylerde kalm, t,r.

2002 y,l,nda Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan aras,nda, Tiflis yak,nlar,nda bulunan Marneuli hava üssünün modernizasyonu konusunda Trkiyenin yard,m,n, da içeren bir bölgesel güvenlik anla mas, imzalanm, t,r. Türkiye, Azerbaycanda oldu u gibi, Grcistanda da Birle ik Askeri Akademinin kurulmas,na ve personel yönünden donan,m,na yard,m etmi tir.

Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hatt,n, korumak için Ankaran Gürcistan ve Azerbaycan ile i birli ine gitmesiyle birlikte, Moskova d, ar, at,lm, olmaktadır. Moskovan,n destekledi i, Grcistann Abhazya bölgesindeki ayr,l,k,l,k sorunu yüzünden Türkiye k,smen Tiflis ile Moskova aras,nda kalm, t,r.

Her ne kadar Bat,, Grcistann NATOya giri inin kolayla t,r,lmas, ba lam,nda Trkiyenin anahtar bir rol oynamas,n, arzu etse de Türkiye, Moskovay, kendisinden daha da uzakla t,raktan ekinmi ve ayr,l,k, Abaza meselesinde Tiflisn arzu etti inden daha tarafs,z bir tutum sergilemi tir.

Orta Asya

Eski Sovyetler Birli iinin be Orta Asya cumhuriyetinden dördü, etnik olarak Türk kökenlidir: Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve K,r,g,zistan. Genelde AKP, Orta Asyaya kendisinden önceki slamc, Refah Partisinden çok daha fazla ilgi göstermektedir. Bunun bir nedeni, daha önceleri milliyetçi görü e sâhip MHPnin güçlü oldu u  Anadolu bölgesinden AKPnin büyük bir seçmen deste i alm, olmas,d,r; milliyetçiler Trkiyenin Orta Asya ile yak,n ili kiler kurmas,n, hararetle desteklemektedirler.

Türkmenistan

Türkmenistan ile Trkiyenin ili kileri büyük oranda potansiyel enerji ba lar,na dayal,d,r. Avrupaya Türkmen gaz, ta ,yacak boru hatlar,n,n gelece inin ne olaca , bugün alt, g aras,nda yo un rekabet konusudur: Rusya, Amerika Birle ik Devletleri, Avrupa Birli i, ran, Türkiye ve Çin. Bu devletlerin belli ba l, jeopolitik ,karlar,, bu senaryolardan her birinin sonucuna büyük oranda ba l,d,r. Türkiye en az kaybedecek olan ülke konumundadır.

Ankara ayn, zamanda A kabatta bir askeri akademi de in a etmi ve personel ile donatm, t,r.

2006 sonlar,nda Niyazovn lm ve iktidar,n Gurbanguli Berdimuhamedov rejimi taraf,ndan devral,nmas,yla, Trkmenistann d, dünya ile ili kilerinin daha rasyonel hale gelmeye ba lad, , yönünde bz, i aretler mevcut oldu undan Trkiyenin bu ülkeyle ili kilerinin de iyile mesi beklenir.

Özbekistan

Trkiyenin Özbekistan ile ba lar, da slam Kerimovn güvenlik paranoyas, yüzünden benzer ekilde k,s,tl, düzeyde kalm, t,r. Sovyetler Birli iinin knn ard,ndan Orta Asya ile ilgili Türk heveslerinin ortaya ,kmas,yla Kerimov, kendisini Orta Asyan,n liderli i ihtiras,na kapt,r,nca, Trkiyeyi potansiyel bir rakip olarak gördü.

Dahas,, Türkiye'ye gönderilen çok sayıda Özbek öğrencisi demokratik değerlerden etkilendi ve bunların çoğu Kerimov rejimine karşı, tavır aldı,. Özbekistan'da ayrıca çoğunluğu Fethullah Gülen hareketi ile irtibatlı, birçok okul da açıldı,. Daha önce de belirtildiği gibi Kerimov, sonradan Türkiye'yi kendisine komplo düzenlemekle suçladı,. gönderdiği öğrencileri geri çağırıldı, ve Türk okulların, da ülkeden kaldırıldı, ar, ç, kard,.

Fakat 2006'dan itibaren ABD-Özbek ilişkilerinin gerilemesi ve Türkiye ile ilişkilerinin de soğumasıyla, Kerimov bir kere daha güvenlik bahaneli, Moskova'ya dönüşünü yönlendirmeye başlamış, t,r.

Kazakistan

Bütün Orta Asya cumhuriyetleri içinde, Türkiye'nin en büyük karaborsesi, ticareti Kazakistan'dadır ve 2004 yılında 797.8 milyon dolara ulaşmış, t,r. Her ne kadar 2006 yılında Türkiye, Kazakistan ve Azerbaycan arasında Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattına iletmek üzere Hazar Denizi'nden petrol geçirme görüşmeleri yapılmış, sa da, daha sonra, 2007 yılında Kazakistan'ın enerjisini sadece Rusya üzerinden ihraç edeceğini taahhüt etmesiyle bu plan çökmüştür. Eritim alanında ise Türkiye, imkânlarındaki Kazak-Türk Üniversitesi'ni kurmuştur.

Kırgızistan

Türkiye'nin Orta Asya'daki belki de en samimi ilişkisi, Kırgızistan'da kurduğu ilişkidir. Türkiye bu ülkede oldukça popüler ve rekabetçi birçok lise açmış, ayrıca Kırgızistan'a askeri eğitim de sağlamış, t,r. Bu arada öğrencilerin bedava olduğu Kırgız-Türk Manas Üniversitesi'ni de kurmuştur. Buna ek olarak, bugün Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde okuyan binden fazla Kırgız öğrencisi bulunmaktadır.

Çin

Rusya'dan sonra, Türkiye'nin önemli ve büyüyen bir ilişkisi kurduğu ikinci büyük güç Çin'dir. Çeşitli yollarla hızla gelişen bu ilişki, tek sürtünme kaynağı, Çin'in batı bölgesi Sincan'da yaşayan on milyon Uygur Türkü'nün baskı altında olmasıdır.

Türkiye'deki Türk milliyetçileri uzun zamandır Uygurların kaderinden endişelenmektedirler. Çeşitli Türk hükümetleri de bir yanda Çin ile iyi ilişkiler kurma arzusu, öte yanda Sincan'daki Türk kardeşleriyle ilgili endişeler arasında hırpalanmışlardır. Sonunda çoğu hükümet, Rusya ile olan ilişkilerinde yaptıkları, hesaba paralel biçimde, üzülmeye de olsa Uygur davasından vazgeçme pahasına Çin'de iyi ilişkiler kurmayı tercih etmiştir. Burum, jeopolitik vizyonunu giderek daha çok dünya çeviren AKP için daha da doğrudur.

Rusya gibi, Pekin de Türkiye'nin AB üyesi ülkeleri çabalarıyla barışlı olması, umudunu dile getirmiştir. Stratejik terimlerle ifade edilirse Çin, Avrasya devletleri, özellikle de Türkiye üzerinde ABD'nin stratejik etkisinin azalmasını, hiç tartışılmadan arzu etmektedir.

Bu arada Türkiye, anti-ABD stratejik pozisyonu benimsemiş önemli bir Rusya-Çin-Orta Asya bloku olan angajman birliği Örgütüne katılmak istemektedir. Çin bugün Türkiye'nin giderek farklılaşan dış politikasında Rusya'nın yanısıra yeni ve önemli bir ortak stratejik sütunu temsil etmektedir.

Balkan Müslümanlar,

1990'dan itibaren Balkanlardaki Bosna krizi, üç kritik noktadan ötürü Türkiye için hâlâ önemini korumaktadır: Birincisi, Türkiye Balkanlarda bir Müslüman azınlığa de facto destek vermiştir; ikincisi, kriz bahanelerinde Türklerin Batı ve ABD politikalarından, kurumlarından, Türk beklentilerini veya gereksinimlerini karşılamayan çözümlerden dolayı, hayal kırıklığına uğramasına sebep olmuştur; ve nihayet üçüncüsü, Türkiye'de hükümetin Batı politikalarına karşı, zayıf ve ihtiyatlı, itaatine karşı, iç siyasî yelpazenin her kanadından güçlü bir tepkinin yükselmesine sebebiyet vermiştir.

Son tahlilde realitedir ki Balkan Müslümanları, Balkan Hıristiyan güçlerine karşı, kendilerinin tarihsel Müslüman koruyucuları, olarak uzun zamandır Türkiye'ye bakmışlardır ve bakmaya da devam etmektedirler.

Bu durum bugünkü seküler Türkiye için ne kadar uygunsuz olursa olsun, geçmişin reddedilemez dinî mirasın, göstermektedir. Türkiye'de Osmanlı zamanından kalma geniş bir Bosnal, (Bosna) ve Kosovalı, topluluk mevcuttur, bu grup Bosna ve Kosova davasına dahil olarak sempatik bakmakta, böylece Türkiye'nin Balkan politikalarına dahili bir unsur eklemektedir.

Sonuç

Uzun, tarafgir, zorlu bir dönem olan Avrupa Birliği giriş sürecinin başarısızlığına, dikkate alınmamasına, Türkiye bilinçli olarak Avrasya ve Orta Doğu'ya yönelik alternatif bir jeostratejik strateji geliştirmektedir.

Her ne kadar Türkiye Avrupa ve Birleşik Devletler ile olan önemli ekonomik ve stratejik bağların, hiçbir zaman kesmeyecekse de, bugün kendi stratejik yönelimini değiştirmeye imkân verecek anlamlı alternatiflere sahiptir. Bu gerçeklikler, Türkiye'deki bütün bir siyaset camiası için açık, kalıcı olup, yalnızca AKP düşüncesinin ürünü değildir.

Türkiye ve Avrupa

Bugün Avrupa Birliği ülkelerinde, 1.3 milyonu buldukları, ülkenin vatandaşları olmak üzere, toplam 3.8 milyon Türk yaşamaktadır. Bunların ezici bir çoğunluğu Almanya'da bulunmakta (2.6 milyon), bu ülkeyi Fransa (370.000), Hollanda (270.000) Avusturya (200.000), Belçika (110.000) ve İngiltere (70.000) izlemektedir. Geri kalanları ise Danimarka ve İsveç'tedir.

Bugün, Terörizmle Küresel Savaş ve terörist faaliyetlerin Orta Doğu'nun ötesine yayılması ile birlikte, Avrupa'ya Müslüman göçü konusundaki endişeler sürekli artmaktadır. Müslümanlar arasında, özellikle de göçmen Müslümanlar arasında-etnik veya ulusal kimlikten ayrı olarak-yeni bir Müslüman kimliği öngörüsünün yaygınlaşmasıyla bu durum daha da belirginlik kazanmaktadır.

Realite şudur ki Türkler, özyabancı diyarlarda (gurbette) kendi topluluklarını, korumaya gayet iyi hizmet etmiş ve sağlam lokal kurumlar ve bağlantılar oluşturmuşlardır.

Avrupa'da yaşayan Türk kökenli bir sosyolog olan Ural Manço bu nüfus, yerel dernekler ve yerel camilerden Avrupa çapındaki federasyonlara varıncaya kadar gerçek anlamda bir göçmen tekilatları, oluşturmak suretiyle, Türkiye'deki bütün sosyal, siyasal, dinî ve etnik bölünmelerin hepsini birden Avrupa'da yeniden yarattığını diye yazmaktadır.

Avrupa'daki Türk göçmen tekilatları, belki de en büyüğü ve en iyi organize olan, İslamcılık, Millî Görüş hareketidir; bu hareket de, diğer birçok İslamcılık hareketi gibi, Avrupa'nın her yerinde sosyal, kültürel, dinî, etnik ve ticari hizmetler vermektedir. Millî Görüşün çeşitli Avrupa kentlerinde, uzun ömürlü Erdoğan hareketiyle yakın ilişkisi olan yüzlerce üyesi olduğu belirtilmektedir.

Açıkta, Millî Görüşün fikirleri, Avrupalılar tarafından olumsuz karşılanmakta ve 11 Eylül'den sonra, grubun kendisi de potansiyel bir güvenlik tehdidi olarak görülmekte, Avrupa'daki diğer birçok Müslüman tekilatı gibi bu gruba da kuşkuyla bakılmaktadır.

Ancak Avrupa'daki genç nesil Türkler, giderek artan bir hızla hareketin görüşlerini paylaşmamaktadır, hareketin kendisi de evrilmekte ve ülkeden ülkeye ciddi farklılıklar göstermektedir.

Millî Görüş her ne kadar Türk laik düzeni tarafından açıkça aforoz edilmiş olsa da, imdiye kadar bir iddet eylemine karışmamış, veya bunu savunmuş görünmemektedir.

Ne yazık ki Türklerin Avrupa Birliği'nde biraz olumsuz bir imajı vardı, herhangi bir sosyopatik davranışlarından dolayı, değil, İslam'a ilişkin olumsuz Batılı imajı, yansıtılmaları, veya yansıtılmaları görüldükleri için. Türkler başörtüsü veya namus cinayetleri yoluyla kadınlar, baskı yapan, dinî etnik ayrımcılıkla ve itim dâvâlarıyla itimle ilgilenmeyen ve sosyal refah programlarına baskı yapan insanlar olarak görülmektedirler.

Buna rağmen her yıl AB ülkelerinden 6 milyon dolayında turist Türkiye'yi ziyaret etmektedir, ki bu da Avrupa'dakilere kıyasla Türkiye'deki daha ögele mi ö Türkler hakkında olumlu izlenimler yaratmakta ve Türkiye'nin Avrupa'daki yüzünün önormalle mesione yardım etmektedir.

Her yeni nesille, Avrupa'da yaayan Türkler giderek daha eitimli, daha profesyonel yeteneklere sâhip ve Avrupalı, hayata daha entegre olmu hale gelmektedirler. Üstelik kendi paralel Türk kimliklerini büsbütün ortadan kaldırmayan, ama onu tamamlayan net bir Avrupalı, kimli i geli tirmektedirler.

Türk hükümeti Avrupa'daki Türk toplumunu desteklemeye bir hayli isteklidir, onlar, ileride Türkiye'nin Avrupa'ya ve Avrupa Birli ine entegrasyonuna destek verecek sa lam pozitif sözcüleri, ekonomik ve entelektüel seçkinler toplulu unun çekirde i olarak görmektedir.

Her ne kadar 2007 itibariyle Türklerin Avrupa Birli ine h,zlı, bir ekilde girme olasılı, , pek parlak görünmüyorsa da, zamanlar ve ko ullar h,zla de i ebilir. Bundan bir on yıl kadar sonra, çok kültürlülü ün ac,mas,z saldı,r,s, alt,nda ciddi bir kimlik krizini zâten ya am, bir Avrupa'ya, Türkiye'nin üyeli i çok daha az göz korkutucu görünebilir.

ABD Alman Marshall Fonu'nun Türkiye'de 2007 ortasında yapt, , bir ara t,rmada, Türkler arasında AB üyeli ine destek nüfusun yar,s,ndan a a ,ya, yüzde 40 seviyesine dü mü tür. Oysa 2006'da bu destek yüzde 54 idi.

ayet Müslüman dünya ile ABD'nin askeri kap, malar, artar, terörizm Bat,da kayda de er oranda yükselir veya bütün bir Orta Do u bölgesi daha derin bir kaosa sürüklenecek olursa, Türkiye'nin AB üyeli i ba vurusu, Orta Do u olaylar,ndan ne kadar ilgisiz olursa olsun, tart, mas,z biçimde bundan olumsuz etkilenecek ve Türkiye'yi ABD'ye do ru de il, ama Orta Do u ve Avrasya alternatifine do ru daha da sürükleyecektir.

Türkiye ve Amerika Birle ik Devletleri

Türkiye'nin 1952'de NATO'ya kabulü, hiç ku kusuz, bu ülkeyi Bat, sistemine ve kurumsal yapı,lar,na daha derinden dâhil eden, ola anüstü bir stratejik kazan,md,r. Bu ad,mla Türkiye, fiilen tam bir öBat,lı, ülkeö haline gelmi tir.

En ba ta, 1958'de Ba dat Pakt,ın, çökmesi, Türkiye için önemli problemleri beraberinde getirmi ti, çünkü Ba dat Pakt,ın, ard,ndan kurulan CENTO'nun hiçbir Arap üyesi yoktu, sa lad, , imkanlar zayıft, ve Arap dünyas,ndaki Sovyet yanlıs, faaliyetler hakkında Türkiye'nin ta ,d, , endi eleri gidermekten uzakt,. Daha önemlisi, Türkiye diplomatik olarak izole edilmi ti. Örne in, bu dönem boyunca hayati önem ta ,yan K,br,s uyu mazlı, , konusunda Arap dünyas, sürekli olarak, Müslüman Türkiye yerine H,ristiyan Yunanistan'a destek vermi ti, ki bu, Ankara'n, n s,k, biçimde Bat, yanlıs, safta yer almas,n, n neden oldu u bedelin çarp,c, bir göstergesiydi.

1963 Küba Füze Krizi Ankara'da, SSCB ile istenmedik bir sava ,n içine sürüklenme potansiyeli konusunda ciddi derecede kayg, uyandı,rm, t,r. Ankara için en s,k,nt, verici olansa, Sovyetler'ın Küba'daki füzelerini çekmesi kar ,lı, ,nda, Birle ik Devletler'ın de Türkiye'deki Jüpiter füzelerini çekmeye istekli olmas,yd,. Her ne kadar modas, geçmi eyler olsa da, Jüpiter füzelerinin çekilmesinin Ankara için sembolik bir anlam, vard,: Türkiye'ye dan, ,lmeden füzelerin çekilmesi, bir büyük güç olarak Washington'ın ç,karlar,n,n Türk millî ç,karlar,n,n nas,lı üstüne ç,kabilece inin ve nitekim ç,kt, ,n,n göstergesi olmu tu. Bu olay Ankara'da ciddi bir oka sebep olmu ve bir dereceye kadar ittifak,n niteli inin ve ülkenin Birle ik Devletler'de ili kisinin gözden geçirilmesine yol açm, t,r.

Ard,ndan, 1964'te meydana gelen, kötü öhreti ile ünlü öJohnson mektubuö olay, ve K,br,s konusundaki kriz, ABD ile ittifak,n de eri konusunda yeni bâz, üpheler ortaya ç,karm, t,r. Mektupta ABD Ba kan, Lyndon Johnson, ayet K,br,s konusunda uygulad, , politikalar Ankara'ya, Yunanistan ve hâttâ SSCB ile çat, maya sürükleyecek olursa, NATO deste ine güvenmemesi gerekti i konusunda Ankara'ya, uyarm, t,r.

Esasen, bu kriz Ankara ile Moskova aras,nda çarp,c, bir yeni yak,nla ma dönemini ba latm, t,r, öyle ki 1970'lerin sonuna gelindi inde Türkiye, Sovyet Üçüncü Dünya yard,mlar,n,n en büyük al,c,s, durumuna gelmi tir. Ayr,ca, Moskova K,br,s konusunda Yunanistan yanl,s, tutumundan büyük oranda uzakla m, ve Türkiye'ye daha sempatik yakla maya ba lam, t,r.

1972'de Türkiye, ABD'nin afyon üretiminin tamamen yasaklanmas, yönündeki bask,lar,ndan rahats,z olmu tur; Türkiye'nin önem ta ,yan ilaç sanayisi için tamamen yasal ve denetlenen bir üretim süreci i liyordu ve bu, Türk hükümet bütçesinin bir gelir kayna ,yd,.

Ankara 1974'te K,br,sl, Türklerin statüsünü korumak amac,yla K,br,s'ı i gal edince, Yunan lobisi ABD Kongresi'ni Ankara Atina ile uzla maya râz, oluncaya kadar Türkiye'ye yönelik bütün ABD askeri malzeme sat, lar,n, ve yard,m,n, durdurmaya ikna etmi tir. ABD silâh ambargosu üç y,l boyunca devam etmi tir.

Ne var ki, Türk-Sovyet ili kilerinde 1970'lerde gözlenen yak,nl,k, Sovyetlerin 1980'de Afganistan'ı i gal etmesiyle bozulmu tur.

Amerika Birle ik Devletleri bu dönemde Türkiye'ye yard,m, artt,rm, , üslerini de yeniden normal düzeyde kullanmaya ba lam, t,r; Türkiye'ye yönelik ABD askeri yard,m, 1984'te 715 milyon dolarla zirve yapm, t,r.

1991 Körfez Sava , ki Ankara için bir felakettir, Washington'da yeni bir sürtü me dönemi ba latm, , bu süreç öteden beri Türk-Amerikan ili kisinin alt,nda yatan gerilim kaynaklar,n, h,zla su yüzüne ç,karm, t,r. Sava , Ankara için bir Kürt mülteci krizi yaratm, ve Türkiye'yi çok büyük hayal k,r,kl, ,na u ratan bir olay olarak bugüne kadar geni leyip derinle erek gelen, Irak Kürtlerinin de facto özerkli i sürecini ba latm, t,r. Her ne kadar 1999 y,l,nda, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın Türkiye taraf,ndan takip edilerek Kenya'da gösteri li biçimde yakalanmas,nda Amerika Birle ik Devletleri bir hayli yard,mc, olmu sa da, Türkiye'de ABD'nin Kürtler hakk,ndaki niyetleri konusundaki ku kular ortadan kalkmam, t,r.

kili ili kiler, 2003'te Türk parlamentosunun, Irak'ın i gali için Türk topraklar,n,n Amerika Birle ik Devletleri taraf,ndan kullan,lmas,na izin vermeyen karar,yla büyük bir oka u ram, t,r.

Washington ile ili kiler bozuldukça, Birle ik Devletler'deki yeni muhafazakâr bas,n 'Türkiye'yi kim kaybetti?'ö sorusunu soran bir dizi makale yay,mlyarak, duygusal bir anti-Amerikan ç,lg,nl, , olarak gördükleri bu durumdan Türkiye ve AKP'yi suçlam, lard,r. Örne in 2004 y,l,nda, Irak'taki Türk Özel Kuvvetleri'nden bir timin, Kürt aktivistlere kar , bir suikast pe inde oldu u ku kusuyla, ABD Özel Kuvvetleri taraf,ndan tutuklan,p kötü muamele görmesi, Türk milliyetçi öfkesinde bir patlamaya yol açm, t,r.

Bunun sonucu olarak, Türkiye'nin Amerika Birle ik Devletleri ile ili kileri bütün zamanlar,n en dü ük seviyesine do ru yol alm, t,r.

Alman Marshall Fonu taraf,ndan 2004'te Türkiye'de yap,lan bir kamuoyu ara t,rmas,, her üç Türk'ten birinin Irak'ta ABD i gal güçlerine kar , giri ilen suikast sald,r,lar,n, hakl, buldu u ve halk,n yüzde 67'sinin Bush yönetimine kar , olumsuz dü ündü ü-ki bu, ara t,rma yap,lan Bat,l, ülkeler içinde en yüksek orand,r-sonucuna ula m, t,r.

2006 yaz,nda, Pew Research ara t,rmas, da benzer ekilde Türklerin yaln,zca yüzde 12'sinin, ABD politikalar,n, onaylad, ,n, göstermi tir; 2007 ortalar,nda yap,lan ikinci bir ara t,rma Türklerin yaln,zca yüzde 9'unun Amerika Birle ik Devletleri hakk,nda olumlu bir görü e sâhip oldu unu göstermi tir ki, Filistinlilerde bile bu oran yüzde 13'tür.

Sonuç olarak, birçok Türk milliyetçisi slamc, köklerden gelen AKP'yi, ironik biçimde, ABD iktidar,n,n bir arac, olarak alg,lamaktad,r.

Dahas,, çok say,da Türk, ayn, zamanda ABD'nin Kürtlere ve hâttâ PKK'ya destek sa lamak suretiyle Türkiye'yi zay,flatmaya çal, t, ,na inanmaktad,r.

Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu'da, en azından prensipte, teorik olarak paylaşımlar, ortak çıkarlar acaba nelerdir? bunlar sayılabilir:

- * *Merkezi bir yönetim altında toplanması, barış içinde bir Irak;*
- * *Militan olmayan, nükleer gücü olmayan bir İran;*
- * *Arap-İsrail uyuşmazlığının sona ermesi;*
- * *Özellikle Türkiye'yi etkilediği için, bölgede terörizmin sona ermesi;*
- * *Radikal İslamın gelişmesi ve yayılması, sona ermesi;*
- * *İsrail ile ilgili kilerin devam ettirilmesi, özellikle de ticari alanda;*
- * *Orta Doğu'da geniş kapsamlı istikrar sağlanması;*
- * *Türkiye'ye uzanan Hazar ve Orta Asya petrol boru hatları, geliştirelerek, Türkiye'nin bir enerji dağıtım noktası haline getirilmesi;*
- * *Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan ve Orta Asya Cumhuriyetleri'nin de facto bağımsızlıklarının korunması.*

Terörizmin Temel Kaynaklar, Nelerdir?

Türkiye kendisini geçmişte en azından dört ayrı türde terörizmin kurbanı olduğunu görmüştür: Marksist-Leninist terör; aşırı milliyetçi terör (ülkücüler); etnik Kürt sol-ayrılıkçı terör (PKK) ve radikal İslamcı terör.

Türkiye'de İslamcı terörizm, son tahlilde siyasal veya toplumsal bir sorun değil, büyük ölçüde kolluk bir sorundur, bu yüzden de yönetilebilir bir meseledir. Öteki Müslüman ülkelerin büyük çoğunluğu içinse aynı şey söylenemez.

Ayrıca 2005'te yapılan bir kamuoyu yoklaması, Orta Doğu'daki terörizmle alakalı sorunlar konusunda ilginç bir Türk yaklaşımını açığa çıkarıyor: Katillerin yüzde 91'ine göre Usame bin Ladin bir teröristtir; yüzde 75'ine göre el-Kaide Müslümanlar, temsil etmemektedir; yüzde 86'sı ise 11 Eylül saldırılarını hoş görmemektedir.

Küresel terörizmin yayılması, dünyada hangi aktörün öncülük ettiği sorulduğunda, yüzde 54'ü George W. Bush'un, yüzde 22'si Ariel Sharon'un adını verirken, sadece yüzde 17'si bin Ladin'in adını vermiştir.

Türkiye, Kürt gerillaların esasen öbür Kürt denizinde yüzdükleri öbür Kürt milliyetçisi PKK iddetine son verme konusunda son derece kararlıdır. Ankara bütün devletlerden PKK'nı özellikle Avrupa'dakileri olmak üzere bütün siyasî ve medya faaliyetlerini kısıtlamasını istemekte, Washington'dan da Kuzey Irak'taki her türlü PKK varlığını ortadan kaldırma, harekete geçmesini beklemektedir.

Ankara belirli bâz konularda Washington politikalarından hiç hoşnut değil ve onlara inanmaktadır:

* *Irak'taki savaş, bölgedeki Türk çıkarlarına zarar vermekte, Kürtleri bağımsızlık yönünde teşvik etmekte, ülkenin parçalanma sürecini hızlandırmakta ve nihayet tüm bölgeye yayılan yeni bir radikal İslamcı terörizm merkezi yaratmaktadır;*

* *Washington Irak'ta PKK sorununu çözmek için ciddi ölçüde gayret sarf etmektedir;*

* *İsrail'e yönelik ABD politikaları, Türkiye'nin İsrail enerji arzını eritmesini büyük ölçüde karmaşık hale getirmekte, sadece İsrail milliyetçilerini ve Batıya karşı direniş ruhunu yolumuza tırmaya hizmet etmekte ve oradaki sakinleri güçlendirmektedir;*

* *Washington Türkiye'ye yeterince saygılı davranmamakta, Türkiye'nin kendi güvenliğini ve çıkarları üzerinde büyük etkisi olacak bazı stratejik ve askeri eylemler konusunda Türkiye'ye ciddi olarak dayanmamaktadır;*

* *Washington'un İsrail'e verdiği kayıtsız destek politikaları, sürekli olarak Filistin sorununu içinden çıkılmaz hale getirmekte.*

Sonuç olarak, AKP'nin Washington ile ilgili kısıtlı bir karmaşık duygular içermektedir. AKP, bir yandan daha bağımsız bir Türk dış politikası, ve geniş anlamda iyi komünal politikasından yarıyor.

Öte yandan ise AKP içinde birçok kişi, Washington ile arasındaki nazik ilişkilerin korunmasını, Türk ordusu tarafından iktidardan uzaklaştırılması, AKP'nin temel sigorta politikası, oldu una inanmaktadır, yani, Washington'un, harekete geçmesi için orduya ye il , ,k yakmasını, engellemek istemektedir.

ronik biçimde AKP, kendisine "Amerikan Partisi" etiketi yap , t,ran milliyetçi hareket tarafından, CIA marifetiyle dümeni Türkiye'ye çevirerek, bölgede "slam" yay, lma stratejisinin parçası, olmak gibi ciddi a , r bir saldırıya maruz kalm , t, r. Her ne kadar "slam" terimi, askerleri "slamc", tehlikenin örtbas edilmesi olarak çileden ç, karsa da, muhtemelen bugün AKP Washington'a karşı, Türkiye'deki diğer siyasî unsurlar, n ço undan daha , l, ml, d, r.

Her halükarda, çoklu yeni bölgesel ve küresel faktörler Ankara'nın bütün ilişkilerinde özellikle de Washington'da olan ilişkilerinde ciddi bir değişime kap , aralamakta, Washington'un giderek daha fazla rahatsız olacağı , ama bu konuda pek de fazla bir şey yapamayacağı , yeni bir Türk stratejik hesap, ortaya çıkmaktadır.

Kısım III **Türkiye'nin Gelecek Yörüngesi**

Türkiye'nin Gelecekle İlgili D, Politika Senaryolar,

Ankara, gelecekte bir noktada muhtemelen şu üç kriterde, d, politika alternatifinden birini seçecektir:

* *Ba l,ca önceliği Amerika Birleşik Devletleri ile olan jeopolitik ilişkiyi koruyarak, Washington-merkezli bir d, politika,*

* *AB üyesi inin önceliğine dayanan Avrupa-merkezli bir d, politika,*

* *Bak , ve eylem ba , ms, z l , n, vurgulayan, öteki güçleri de içeren geni bir yelpazede i birli i ve stratejik etkileşimleri dengeleyen ve de güçlü bir Avrupa ve Orta Do u ba , olan Ankara-merkezli bir d, politika.*

Washington-Merkezli Bir Politika

A a , yukarı, altın , y, ld, r birçok faktör, Türkiye'yi Washington-merkezli bir d, politikaya yöneltmiştir: Sovyet tehdidi, II. Dünya Sava ,ından sonra Avrupa'nın genel zayıflaması , ABD'nin dünya hakimiyeti gerçeği , Avrupa'nın emperyal kamburuna k, yasla Washington'un tarihi kamburunun nispeten az olması, ve Türkiye'nin Do u ve Güney ile ciddi bir ekonomik ba , n, n olmaması ,.

Ancak bugün çok şey değişmiş durumdadır:

* *Sovyetler Birliği maziye karşı , m, t, r, Türkiye art, k Rusya ile önemli bir yeni ilişki geliştirmektedir.*

* *Bölgedeki ABD müdahaleciliği , bugün Türkiye'nin seçeneklerini naho derecede s, k , t, r maktadır.*

* *ABD bölgesel politikaları, ve ç, karlar, giderek Türkiye'ninkilerden ayrılmaktadır.*

* *Diğerlerinin yanı sıra Rusya ve Çin, ABD tek-kutupluluğuna ve algılanan hegemonik emellerine karşı , alternatif bir güç dengesi yaratmak üzere harekete geçmiştir.*

* *Herkesle iyi komşuluk ilişkileri hedefleyen uzun dönemli stratejik kayması, n, n sonucu olarak, Türkiye'nin art, k bölgede bir "ödü man, ö yoktur.*

Bu önemli kaymalara rağmen, gelecek Türk d, politikası, için Washington-merkezli bir yönelim hâlâ mümkün görünmektedir. Ancak böyle bir yönelimin devam edebilmesi a a ,daki faktörlerden birçoğunun var olması, n, gerektirmektedir:

* *Türkiye'ye karşı , yeni ve önemli bir bölgesel güvenlik tehdidinin yükselmesi,*

* *Türkiye'nin AB üyesi inin Avrupa Birliği tarafından aç, kça reddedilmesi, AB'nin öngördüğü koşulları yerine getirilmesi sürecinde Türkiye'nin Avrupa'dan ciddi biçimde d, lanması, veya, pek muhtemel olmasa da, AB projesinin tümünden çökmesi,*

**Türkiye'nin, askeri modernizasyon konusunda kendisine yardım etmesi için ABD'ye yönelmesi-özellikle de cazip bir askeri malzeme tedarikçisinin olmaması, halinde.*

** u noktalarda ,sıralanmış olanlar, ml, Kemalist bir düğünün yeniden dirilmesi: (1) Türk güvenliğini sağlamak için, olarak Washington ile yakın ilişkilerin kurulması,, (2) Savunma, bir güvenlik temeli olarak, ,nda Türkiye'nin Orta Doğu'nun ilerine ciddi düzeyde katkı, mas,na ilkin yeni bir ideolojik ret. Böyle bir senaryoya Türkiye'deki slams, siyasî kazanımlar, n ordu tarafından bastırılmaması, e lik edebilir. Ayrıca, slams, siyasî ilerleme, slams, politikalar, n ciddi biçimde başarısız olması, veya bölgede saldırgan slams, rejimlerin ortaya çıkması,, böyle bir duruma neden olabilir.*

Avrupa-Merkezli Bir Politika

Türkiye'de esas itibarıyla yönünü Avrupa'ya doğru çevirmiş yeni bir stratejik yönelim, a a ,daki koşullar, n çoğunun mevcut olması, n, gerektirecektir:

** Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne entegrasyonu doğrultusundaki tedrici ilerlemenin devam etmesi.*

** Üyeliğin elde edilmeye değer bir ödül olması, için, Avrupa Birliği'nin genel olarak başarılı, gözükten evrimini sürdürmesi.*

** Türk siyasetinde AB katkı, t, güçlerin ciddi biçimde zayıflaması,.*

** Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin yüksek düzeyli ekonomik ve askeri ihtiyaçları, n, karşılayabilmesi.*

** Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin Orta Doğu'da aktif rol oynaması, n, memnuniyetle karşılaması,.*

Her ne kadar Türk ilgisinin sağlam şekilde Avrupa'ya doğru kayması,, Washington ile belirli alanlarda iyi ilişkilerin kurulması, n, d, lamasa da, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile sağlam bir ilişki içinde olması, durumunda Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkilerin arka koltuğuna rız, olmak durumunda kalacaktır.

Esasen halihazırda Türkiye, ekonomik anlamda Avrupa ile zaten derin şekilde irtibatlı, durumdadır. Örneğin 2004 yılında Türkiye'nin en büyük alt, ihracat ortağı, ndan beş AB üyesiydi; ABD yüzde 7.7'lik pay, ile üçüncü sırada yer alıyordu.

Dolayısıyla birçok ekonomik trend, zaten Türkiye'yi Avrupa-merkezli bir politikaya doğru götürmektedir.

Ancak Hill ve Tappan'ın belirttiği gibi *ölgündür ki, Türkiye içinde aynı zamanda AB katkı, t, bir siyasî ve ekonomik lobi de bulunmaktadır ve bu lobi, Rusya ile gelişen ticarete bakarak, Türk ekonomisinin bütün ticaret politikası, n, AB ile mevcut gümrük birliğine endekslemek yerine, Rusya, Çin ve Hindistan gibi ülkelerle serbest ticarete gitmesinin daha iyi olacağını, ileri sürmektedir.*

Türkiye'nin AB üyeliği hedefinin şu andaki seyri yavaş, inişli-çıkışlı, ve endişe vericidir; Türkiye bir ayak diremeyle karşı karşıya, r ve Fransa örneğinde görüldüğü gibi, üyeliğine açkça katkı, ç, k, lmaktadır; bütün bunlar da Türkiye'de AB katkı, t, bir tepki doğurmaktadır.

Ankara-Merkezli Bir Politika

Ankara-merkezli bir yönelim, d, politikada kendine güvenen, maksimum başarı, ms, z, k arayan, Doğu'da ve Batıda, Kuzeyde ve Güneyde geniş bir dünya devletleri kümesiyle pozitif ve aktif ilişkilerin geliştirilmesine dayalı, yeni bir yaklaşımla nitelenebilir.

Başarısız bir Türk dış, politikası, n, n entelektüel ve kavramsal temelleri sistematik biçimde ancak son zamanlarda Türk bilim adamı, ve AKP'nin dış, politika bakanı, man, Ahmet Davutoğlu tarafından ortaya konmuştur. Davutoğlu'nun östratejik derinlik kavramı,, özellikle Türkiye'nin dış, politikaları, n, çeşitlendirmeye gitmesi ve bütün devletlerle ilişkilerini derinleştirmesi gereği üzerinde odaklanmaktadır. Bu sayede Ankara'nın büyük güçlerin hegemonyasına karşı, k, r, lganlı, , da azalacaktır.

Davuto lu'nun henüz (ngilizceye) tercüme edilmemi Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası, Konumu adlı, eseri Türkiye'nin stratejik konumu hakkında belki de u ana kadar yazılm, en sistematik, detaylı, ve kapsamlı, vizyondur.

Davuto lu'nu ele tirenler kendisini birçok konuda zayıf tarihsel okumalar yapmakla suçlamaktadırlar, ancak kitabın önemi, bir dünya tarihi olmasıyla; itici gücü ve geniş kapsamlı, vizyonunda yatmaktadır.

Birçokları, Türkiye'ye tarihteki yedi büyük dünya imparatorluğundan birinin mirası olarak atıfta bulunduğ u için, Davuto lu'nun görüşünü öneo-Osmanlı olarak betimlese de kitap, Osmanlı imparatorluğunun sorunları, başarıları ve Türkiye'nin tarihsel başarıları, ve menfaatlerini Asya, Afrika ve Batıya uzatan, çok daha geniş bir vizyon barındırmaktadır. Davuto lu, örneğin Asya gibi Türklerin tarih boyunca üzerinde yürüdükleri jeopolitik eksenlerin restore edilmesinden bahsetmektedir. Türkler, Doğu Asya, Orta Asya, kökenleri ve oradaki Türk dünyasının varlığı, nedeniyle geleneksel olarak o bölge ile derin ilişkiler içinde olmuşturlar.

Davuto lu Rusya ve Çin ile Türkiye arasındaki devletten devlete önemli ilişkilerin, Türkiye'nin bu zor durumdaki Müslüman azınlıklara yardım etmesiyle uyum sağlamada, farklılıklar, ancak bu, Türkiye'nin bir uzlaşma yolu bulması, gereken sorunlardan biridir, özellikle söz konusu gruplarla olan tarihsel başarıları, dikkate alınmalıdır.

Davuto lu'na göre, Rusya ve Çin yönetiminde Orta Asya bölgesinin güvenlik ve kalkınması, anlaşılabilir birliğin Örgütüne üye olmaya çalışmak Türkiye'nin tamamen yararlıdır. Davuto lu'nun vizyonu aynı zamanda hem bölgesel, hem milliyetçi, hem sınımsız, hem Pan-Türkist, hem küresel, hem de Batı, Doğu mesele, söz konusu çeşitli ilgileri belirli politikalarla birbirine entegre etmektedir.

Davuto lu'nun stratejik vizyonu hiç kuşkusuz mevcut AKP'de, politikas, üzerinde büyük etki yapmıştır, fakat AKP'deki düğümlerden direniş görmektedir, ki bunlar arasında, politikada benzer bir maksimum esneklik ve bölgesel, isteyen Kemalistler ve solcular da vardır.

Sedat Laçiner'in Stratejik Vizyonu

Gazeteci, bilim adamı, ve Ankara'daki Uluslararası, Stratejik Araştırmalar Kurumunun direktörü olan Sedat Laçiner Orta Doğu'da bölgesel bir Türk devleti, politikas, için alternatif bir gündem önermiştir.

Laçiner'e göre:

* *Türkiye stratejik ihtiyaçları, karşılamak için Amerika Birleşik Devletleri'ne, İngiltere'ye veya Fransa'ya dayanamaz. Bu güçler sadece bölgeyi karşılamaktadır; Türkiye'nin sorunları, gerçek çözümleri yoktur ve Türkiye'nin çabaları, zedelemektedirler. Sonuç olarak Türkiye, yalnızca yürümelidir; Osmanlı, geçmişi bunun için gereken donanım, sağlamaktadır.*

* *Bölgede, sadece hükümetler arasında değil, aynı zamanda Orta Doğu halkları, arasında da iletişim ve diyalog genişletilmelidir; ki bu halkların görüşleri dünya liderleri tarafından pek duyulmamakta veya bilinmemektedir.*

* *Türkiye kuraklık, sulama, tıbbi hizmetler, eğitim ve silahsızlanma gibi ortak sorunlar konusunda çalışarak, daha fazla saygı, diyalog ve çok taraflı, bölgesel organizasyon kurmalıdır. Gerçek anlamda bir bölgesel zihniyetin beslenmelidir.*

* *Türkiye bölgesel ekonomik entegrasyon için çalışmalıdır, mal, dır.*

Sonuç

Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı, yeni, daha bölgesel bir Türk politikas, düğüncesi ve rasyonel imdiden epeyce yol almış, durumdadır ve Türk toplumunun derinliklerine doğru nüfuz etmektedir. Dahası, bu tür bir politika izlenmesine ilgi gösteren taraf, yalnızca AKP değildir, bu ilgi Türk siyasî yelpazesinin öteki pek çok unsuru tarafından da paylaşılmaktadır.

* Kemalist sol, büyük güçlerin Türkiye ve bölge üzerindeki emellerine geleneksel olarak hayli kuşuyla yaklaşmakta, t.r. Tarihi Sevr Antlaşması kadar geri gitmekle birlikte, bugün de ABD niyetlerinden kuşu duymakta; mevcut ABD eylemlerinin Kürtleri ve slamlar, güçlendirmek, Türkiye'yi zayıflatmak ve ABD'ye boyun eğdirmek üzere tasarlandığını düşünmektedir. Kemalist sol hâlâ ordu ile de başlıklar, olan, önemli ve sesi çok çakan bir ideolojik azınlık, temsil etmektedir.

* Kemalist ana akım ise Amerika Birleşik Devletleri hakkında çok karmaşık duygular beslemektedir. Bir yandan ekonomi ve güvenlik bakımından Birleşik Devletler ile iyi ilişkiler içinde olmanın farkındadır, ama diğer yandan ABD'nin kendi çıkarları, ne olduğu ve ABD'nin gerektiğinde kendi çıkarları, u runa Türk çıkarları, feda etmeye hazır olduğu konusunda bir yansımada da vardır.

Bu grup Washington'da mümkün olduğu ölçüde seçici birlikteliğini koruyacak, ancak çıkarları, ayrıştırmaya dair en küçük bir iktidar, dahi ihtiyat halinde olacaktır. 11 Eylül'den beri bizzat ABD politikaları, tarafından büyük ölçüde ABD'ye mesafeli hale getirilen bu baskın elit grup içinde ABD'ye karşı, fazla bir ideolojik duygusallık yoktur.

* Türk ordusu güvenlik bakımından ABD'ye de her vermekte, bu ilişkinin pratik faydaları, tehlikeye atılmamaktadır, ancak ABD'nin niyetleri ve stratejik emelleri konusundaki genel Kemalist güvensizliği paylaşmaktadır.

Her ne kadar ABD anahtar bir silah tedarik kaynağı, olarak önemli ise de, ordu aynı zamanda tehlikeli biçimde ABD'ye başlıklar, kalmaktan kaçınmak için silah kaynakları, çeşitlendirmek istemektedir.

* Türkiye'nin kat, milliyetçileri, ABD niyetleri konusunda Kemalist solun kuşularını, hararetle paylaşmaktadır ve Milliyetçiler Irak'ta ABD rolüne karşı, oldukça olumsuz bir tavır almakta ve Washington'un Türkiye'nin başlıklar, ve direniş gücünü kırmak için Kürtleri ve slamlar, desteklediğini inanmaktadır.

Milliyetçiler slamlardan hoşlanmasalar da, Batının niyetlerinden kültürel açıdan hazzetmemesi konusunda onlarla ortak yansılar, vardır.

ABD ve AB'nin Türkiye'de demokratikleşme ve liberalleşmeye destek vermesi, Türk siyasetinde slamların konumunu doğrudan sarsılmaktadır.

Türkiye için birbirinden farklı, Avrasya geleceklerine bakarken her üç grup da en azından Batıya güvenmemesi noktasında ortaklıkları.

* Milliyetçiler Avrasya'da Pan-Türk başlıklar, vurgu yapma eğilimindedirler, bundan dolayı, da Rusya ve Çin'e karşı, soğukturlar.

* Ancak milliyetçilerin çoğu aynı zamanda gerek Osmanlı dönemi gerekse slaml öncesi dönem olsun Türkiye'nin geçmişiyle gurur duyma konusunda slamlarla paraleldir; çoğu kez-etnik açıdan Araplar ve Farslara yukardan baksalar bile- slamların Türk kimliğinin önemli bir unsuru olarak görürler. Milliyetçi yönelim, dinî mülahazalardan ziyade esas itibarıyla etnik mülahazalara dayalıdır.

* Kat, biçimde seküler milliyetçiler (öulusalçılarö-MA) bir yandan Batıya güvenmezken aynı anda slamlara karşı, da derin bir güvensizlik besleme bakımından Kemalist kampa katılmaktadır. Osmanlı dönemine saygı yoktur, bunun yerine slaml öncesi Türk geçmişi başlıklar, başarılar. Sovyet sonrası dönemde Avrasya, bir yönelimde Rusya'nın merkeziliği, sözü edilen bu laikçiler arasında, özellikle de orduda, en kuvvetli şekilde destek görme eğilimindedir.

* slamlar Avrasyaya bakmakta ama slamlı başlıklar, ve Orta Doğu unsurunun önemine vurgu yapmaktadır. slamlar, Avrasya, Türklere yaklaşırken, Pan-Türkizmden çok, slamlı; ancak slamlar Türk tarih ve geleneğine ilişkin bir ulusal gururdan da yoksun değildirler.

Fethullah Gülen dü üncesinde bu önemli bir faktördür. İl,ml, slımc,lar önemli siyasî ili kiler aras,na Bat,ıy, kolayl,kla dâhil ederler, ancak Bat,, kimlik ve yönelimlerinde merkezi bir yer i gal etmez; Bat,l, ba lar bir pragmatizm meselesi ve Türkiye'nin Bat, kulübüne dâhil olmas,n, ösa lad, ö için bir gurur vesilesidir.

K,saca, giderek daha ba ,ms,z hale gelen bir Türk d, politikas, Türkiye'de bugün en güçlü dinamiktir ve yerel, bölgesel ve küresel olaylar taraf,ndan da geni ölçüde desteklenmektedir.

Sonuç: Washington Ne Yapabilir?

Türkiye'nin Amerika Birle ik Devletleri'ne ve mevcut politikalar,na kar , yakla ,m,n, ciddi biçimde de i tirebilmek için, muhtemelen ABD politikalar,n,n ço unun de i mesi gerekecektir. Özellikle de yüksek-etki do uracak üç politika de i ikli i söz konusudur ki bunlar derhal Ankara'n,n dikkatini çekecektir:

* K,sa dönemde, Kuzey Irak'taki PKK varl ,n, ortadan kald,racak ve oradaki Kürt hükümetini bölgeyi PKK güçlerine kal,c, olarak kapatmaya zorlayacak kararl, bir ABD hamlesi, Türk-Amerikan sürtü mesinin yak,n ve duygusal kaynaklar,ndan biri üzerinde önemli bir etki yapacaktır.

* ABD, ili kilerinin kötü oldu u ülkelerle irtibata geçmek suretiyle, ba kalar,na gözda , vermekten ve ters tepen kap, malara girmekten vazgeçmek suretiyle, randa formel diyaloga girmek ve Suriye ile ili kileri iyile tirmek suretiyle, bölgedeki tansiyonu azaltmaya yönelirse, Ankara bu tür bir ABD giri imine olumlu tepki verecektir. Halihaz,rda, ne yaz,k ki Washington, ran ve Suriye ile ilgilenme ba lam,nda az say,da havuç, çok say,da sopa kullanmaktadır.

* Ankara Filistin sorununa bir çözüm bulunmas,na yönelik çabalara olumlu tepki verecektir, özellikle de hakl, ikayetleri olan Filistinlilerin ve Müslümanlar,n ço unlu u taraf,ndan adil olarak alg,lanacak bir çözüm aray, ,na.

Washington'un bu politikalar,ndan herhangi birini gerçekten de i tirmeye istekli olup olmad, ,, aç,k bir sorudur. De i tirmemeyi seçerse elde kalan tek seçenek, Türk kayg,lar,n, izale edecek yollar ke fetmektir. Daha özelde, Amerika Birle ik Devletleri'nin, Türkiye ile mevcut birlikliklerinin de erini Ankara'ya, fayda-maliyet dengesini yeniden hesaplamaya sevk edecek ekilde yükseltmesi gerekecektir.

Amerikan ve Türk ç,karlar, ayn, olmayabilir, ama Türk kayg,lar,n,n ciddiye al,nmas, gerekir; sâdece nezaket olsun diye de il, Türkiye'nin gerçekten de söyleyebilece i ve katkı,da bulunabilece i de erli eyler olabilece i için.

Sonuçta, Amerika Birle ik Devletleri'nin bölgesel meselelerde-kendine özgü, zemini sa lam, me ru ve de bölgede aktivist bir devlet olarak-Türkiye ile yak,n temas halinde olmay, ihmal etmesi, çe itli Arap devletlerine dan, may, ihmal etmesinden çok daha pahal,ya mal olacaktır. Her ne kadar dost Arap idarecilerinin görüşleri, Washington'un kula ,na, ço u zaman dobra dobra söylenen Türk görüşlerinden daha ho gelse de, söz konusu Arap idareciler ço u kez ürkektirler ve kendi halklar,n,n görüşlerini temsil etmemektedirler, dolay,s,yla bölgenin halet-i ruhiyesine ili kin güvenilir bir ölçü de ildirler.

Türk-Amerikan li kilerinin Bölge Üzerindeki Etkisi

Türkiye'nin Orta Do u'da önde gelen bir bölgesel oyuncu olma konusunda büyük bir potansiyeli vard,r, özellikle de bölgeye ve bölge halklar,na kar , yeni bir ilgi ve kayg, göstermeye ba lad,kça.

Ankara'ya gösterilen sayg,, ba ,ms,z bir güç olarak alg,lanma düzeyi ile neredeyse tam bir do ru orant, halinde artmaktadır. Örne in Irak'ın i gali konusunda Türkiye'nin Washington'a öHay,rö demi olmas,n,n sembolik anlam,, Orta Do u'nun Türkiye'ye duydu u ilgi ve sayg,ya muazzam derecede katkı,da bulunmu tur.

Bugün Türkiye'nin Müslüman dünya ve Rusya'daki öhreti, Cumhuriyet tarihinde hiç olmadık kadar iyidir. Görünür derecede başlımsız olan bir Türkiye, Arap dünyasına belirli politika reçetelerinin savunusunu yapacak olursa, eski sükunet, Batı, yanlış, Türkiye'ye karşıyla daha büyük bir dikkatle dinlenecektir.

Hem Doğu hem de Batı, dünyasına gerçek anlamda uzanan bir Türkiye, Doğu için de Batı, için de değerli bir varlık olacaktır.

Gelecek ne getirirse getirsin, bir şey kesindir: O eski, öngörülebilir ve sadık Amerikan müttefiki olan Türkiye artık tarihe karışmış, tır.

Sonsöz

Bugün kamuoyunun geniş ölçüde desteklediği Türk hükümetinin, bütün komünistlerle iyi ilişkiler kurmay, hedefleyen, Orta Doğu ve Avrupa'ya, ilgilendiren sorunlarla çok daha içli dışlı, her zamankinden daha başlımsız bir dış politika yönünde derinlemesine ve güvenle ilerlemesi muhtemeldir. Bu, Türkiye'nin geleceği açısından iyiye idarettir. Her ne kadar bu süreç, Washington'un ömüttefikö bir Türkiye'ye sâhip olduğu o eski güzel günleri aramasına sebep olabilirse de, yeni Türkiye, aslında, gerek kendi çıkarları,na ve gerekse bölgenin genel istikrarına muhtemelen daha iyi hizmet edebilir. Eminim ki münevver Amerikan gözlemciler, demokratik süreci güçlendirip derinleştirilmiş, sorunlu ve çalkantılı, Orta Doğu bölgesinde bir istikrar abidesi olan böyle bir yeni Türkiye'nin varlığını, takdir edeceklerdir.

KAYNAKÇA

Yeni Türkiye Cumhuriyeti -Yükselen bölgesel aktör

Graham E. Fuller

Çeviren: Doç. Dr. Mustafa Acar

1. Baskı, olarak 2008 Mart ayında

4. Baskı, olarak 2008 Mayıs ayında/Sistem Matbaacılık